

Vilniaus universiteto
Komunikacijos fakulteto
Informacijos ir komunikacijos katedra

Viktorija Steponavičiūtė
Komunikacijos mokslų magistrantūros studijų programos studentė

**INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS TECHNOLOGIJŲ ĮTAKA KALBAI:
TRUMPŲJŲ ŽINUČIŲ KALBA**

Magistro darbas

Vadovė: lekt. Laima Nevinskaitė

Vilnius, 2010

Steponavičiūtė, Viktorija

Step 161

Informacijos ir komunikacijos technologijų įtaka kalbai: trumpųjų žinučių kalba: magistro darbas / Viktorija Steponavičiūtė; mokslinė vadovė lekt. Laima Nevinskaitė; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Informacijos ir komunikacijos katedra. – Vilnius, 2010. – 75, [2] lap. : lent. – Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: lap. 70–72 (36 pavad.).

UDK indeksas 658.004.7.316

Reikšminiai žodžiai: informacijos ir komunikacijos technologijos, internetas, mobilusis ryšys, elektroninio pašto kalba, pokalbių svetainių ir programų kalba, tinklaraščių kalba, socialinių tinklų kalba, trumpųjų žinučių kalba, šnekamoji ir rašomoji kalba.

Magistro *darbo objektas* – kalba informacijos ir komunikacijos technologijų aplinkose. *Darbo tikslas* – nustatyti, kokie yra kalbos bruožai informacijos ir komunikacijos technologijų aplinkose (ypač trumpųjų tekstinių žinučių). *Darbo uždaviniai:* išsiaiškinti informacijos ir komunikacijos technologijų įtakos kalbai kryptis; apibrėžti šnekamosios ir rašomosios kalbos bruožus bei atrasti interneto ir mobiliojo ryšio kalbai vietą šnekamosios ir rašomosios kalbos skalėje; aptarti atliktus tyrimus, esamas nuomones dėl informacijos ir komunikacijos technologijų įtakos kalbai; išsiaiškinti skirtingoms informacijos ir komunikacijos technologijų aplinkoms būdingus kalbos ypatumus, principus, kalbos vartosenos tendencijas; nustatyti lietuviškų trumpųjų žinučių bruožus.

Naudojantis mokslinės literatūros analize ir literatūros šaltinių lyginimu, prieita prie išvados, kad šalia įprastos rašomosios ir šnekamosios kalbos su informacijos ir komunikacijos technologijų įsiliejimu į kasdienės gyvenimo sritis randasi ir trečioji kalbos sritis – elektroninė kalba, turinti savitą kalbos stilių, kalbos logiką, bruožus ir principus. Išanalizavus atliktus tyrimus (S. Adams, H. Brunner, D. Crystal, K. Ferrera, P. Levinson, J. ir L. Milroy, G. Whitemore, R. Miliūnaitė, Z. Nauckūnaitė, A. Ryklienė ir kt.), aiškėja, kad elektroninis diskursas netelpa į ankstesnius kalbos rėmus, jo negalima vienareikšmiškai apibūdinti ar jam priskirti tik vienų bruožų, o kitus – atmesti. Skirtingi kalbos bruožai būdingi atskiroms informacijos ir komunikacijos technologijų terpėms, tačiau naujai susiformavusį elektroninį diskursą informacijos ir komunikacijos technologijų kalbos skalėje galima įrašyti arčiau šnekamosios kalbos nei rašomosios. Tai rodo elektroninėje kalboje persipinantys kalbos bruožai, kurių dauguma būdingi šnekamajai kalbai.

Atlikus lietuviškų trumpųjų žinučių turinio analizę, analizuojant surinktą empirinę medžiagą, prieita prie išvados, kad trumpųjų žinučių diskursas yra šnekamosios kasdienės kalbos atspindys, nors

ir parašytas, tačiau beveik neturintis bendrų bruožų su rašytine kalba. Magistro darbe analizuojama, kokie yra trumpųjų žinučių bruožai, kokie kuriamo teksto skirtumai ryškėja tarp skirtingų lyčių ir skirtingo amžiaus grupių asmenų rašytų trumpųjų žinučių.

Magistro darbas gali būti naudojamas tolimesniems nagrinėjimams, naudingas kalbininkams, ryšių bendrovėms ir operatoriams, reklamos kūrėjams, informacijos ir komunikacijos dėstytojams ir studentams.

TURINYS

IVADAS	7
1. INFORMACIJOS TECHNOLOGIJŲ KALBOS BRUOŽAI	10
1.1. ŠNEKAMOJI IR RAŠOMOJI KALBA	10
1.1.1. Samprata ir bruožai.....	10
1.1.2. Informacinių technologijų kalba tarp šnekamosios ir rašomosios kalbos	13
1.2. KALBA ĮVAIRIOSE INTERNETO TERPĖSE	16
1.2.1. Elektroninio pašto kalba.....	17
1.2.2. Pokalbių svetainių ir programų kalba.....	19
1.2.3. Tinklaraščių kalba	22
1.2.4. Socialinių tinklų svetainių kalba	23
1.2.5. Interneto taksonomija.....	24
1.4. SOCIALINĖS INICIATYVOS DĖL TAISYKLINGOS KALBOS VARTOJIMO LIETUVOJE	26
2. TRUMPŪJŲ ŽINUČIŲ KALBA	29
2.1. TRUMPŪJŲ ŽINUČIŲ KALBOS BRUOŽAI.....	30
2.1.1. Žodžių trumpinimas.....	31
2.1.2. Fonetinė rašyba	33
2.2. LIETUVIŠKŲ RAŠMENŲ VARTOJIMAS.....	33
2.3. EMOCIJŲ RAIŠKA	35
2.4. AMŽIAUS IR LYČIŲ SKIRTUMAI	37
3. TYRIMO APRAŠYMAS: LIETUVIŠKŲ TRUMPŪJŲ ŽINUČIŲ KALBOS BRUOŽAI	40
3.1. TYRIMO REZULTATAI.....	42
3.1.1. Teksto ilgis.....	42
3.1.2. Teksto skyryba	45
3.1.3. Teksto rašyba.....	48
3.1.4. Tikrinių daiktavardžių vartojimas	51
3.1.5. Mandagumo raiška.....	55
3.1.6. Emocijų raiška.....	55
3.1.7. Žodžių trumpinimas ir daryba.....	59
3.1.8. Trumpųjų žinučių leksika.....	63
3.2. TYRIMO APIBENDRINIMAS	66

IŠVADOS	68
BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS	70
THE INFLUENCE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES ON LANGUAGE: THE USAGE OF TEXT MESSAGES (SUMMARY).....	73
PRIEDAI	74
<i>1 priedas.</i> Rašomosios ir šnekamosios kalbos bruožai	74
<i>2 priedas.</i> Lietuvos interneto vartotojai.....	74
<i>3 priedas.</i> Interneto prieiga.....	75
<i>4 priedas.</i> Išsiųstų žinučių skaičius	75

IVADAS

Informacija ir globali komunikacija kuria dabarties pasaulyje naujos kokybės atvirą konkurencinę aplinką, kurioje pagrindinį pranašumą suteikia žinios ir informacinė kompetencija. Žinių visuomenei tampant vienu iš svarbiausių valstybės prioritetų, žinioms ir įgūdžiams skiriamas vis didesnis dėmesys. Tai svarbus rodiklis gyventojams mokantis, įgyjant išsilavinimą ir specialybę, dirbant ir kuriant gerovę. Siekiant padidinti kompetenciją, didelį vaidmenį visuomenėje atlieka informacijos ir komunikacijos technologijos, leidžiančios greitai ir patogiai pasiekti įvairius informacijos šaltinius, atlikti su darbo ir asmeninėmis reikmėmis susijusias veiklas.

Virtuali erdvė suteikia neribotų galimybių, internetas ir mobilusis ryšys tampa vis svarbesniu kasdienio gyvenimo reiškiniu, vis daugiau materialaus gyvenimo apraiškų atrandami saviti atitikmenys virtualioje terpėje, vis daugiau įvairaus pobūdžio paslaugų iš savo sferų pereina į interneto ar mobiliojo ryšio sritis, taigi įvairių technologijų panaudojimas yra tapęs įprastu reiškiniu. Visuomenės kompiuterizacijos ir technologijų diegimo lygis, sklaida ir populiarėjimas lemia rinkos vystymąsi sparčiais tempais, nurodo, kad pritaikius naujas technologijas verslo santykiuose, įvairiose struktūrose galima pasiekti geresnių rezultatų, nes greita komunikacija daro įtaką informacijos panaudojimui laiku.

Spartesnė komunikacija, vis labiau skverbdamasi į daugelį gyvenimo sričių, ima veikti netgi kalbos vartoseną. Fiksuojama technologijų skverbtis į žodinę raišką, pastebima įtaka kalbos kaitai, randasi vis daugiau prielaidų ir nuomonių, kad dėl informacijos ir komunikacijos technologijų skverbimosi keičiasi kalbos principai, struktūra, jos vartoseną ir samprata. Darosi vis aktualiau žinoti, ar informacijos ir komunikacijos technologijoms būdinga kalba vartojama tik vienoje srityje, ar persismelkia ir į kitas asmeninio ar viešojo bendravimo sritis, taip keisdama joms būdingos kalbos principus ir procesus.

Technologijoms įsiliejant į asmens gyvenimą, kuriasi naujas kalbos tipas – elektroninis diskursas. Jam būdingi saviti bruožai, siejantys žodinę raišką su įprastu šnekamuoju kalbos stiliumi ir oficialiuoju kalbėjimu. Toks naujas kalbos tipas kelia jo vartosenos ir skverbties klausimų, kartais netgi išvelgiama **problema**, kad informacijos ir komunikacijos technologijų skverbtis skatina netaisyklingą kalbos vartoseną, kad kalba yra skurdinama, o asmeninė ir oficialioji raiška nebėra atskiriama. Svarstoma, kokios įtakos elektroninio diskurso bruožai turi raštingumui, gebėjimui įsisavinti ir taikyti kalbos normas bei taisykles, kaip jie veikia kalbos procesus ir kalbančiųjų požiūrį į kalbą.

Darbo temos ir tyrimo naujumas. Būta nedaug bandymų analizuoti atskirų informacijos ir komunikacijos technologijų kalbą, o lietuvių kalbos bruožai interneto ir mobiliojo ryšio terpėse beveik

nėra nagrinėti (šiuo metu tik randasi kiek daugiau publikacijų apie tinklaraščių kalbą). Informacijos ir komunikacijos technologijos yra sparčiu tempu kintanti ir tobulėjanti sritis, o darbe apžvelgiamos naujausios šių technologijų paveiktos kalbos tendencijos.

Tyrimo objektas – kalba informacijos ir komunikacijos technologijų aplinkose.

Tyrimo tikslas – nustatyti, kokie yra kalbos bruožai informacijos ir komunikacijos technologijų aplinkose (ypač trumpųjų tekstinių žinučių).

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti informacijos ir komunikacijos technologijų įtakos kalbai kryptis;
2. Apibrėžti šnekamosios ir rašomosios kalbos bruožus bei atrasti interneto ir mobiliojo ryšio kalbai vietą šnekamosios ir rašomosios kalbos skalėje;
3. Aptarti atliktus tyrimus, esamas nuomones dėl informacijos ir komunikacijos technologijų įtakos kalbai;
4. Išsiaiškinti skirtingoms informacijos ir komunikacijos technologijų aplinkoms būdingus kalbos ypatumus, principus, kalbos vartosenos tendencijas;
5. Nustatyti lietuviškų trumpųjų žinučių bruožus.

Hipotezės. Skirtingose informacijos ir komunikacijos technologijų aplinkose dalis kalbos bruožų turėtų sutapti, dalis – skirtis. Manytina, kad turėtų išsiskirti dvi skirtingos kalbos vartosenos: oficialioji ir neoficialioji. Asmenys, naudodami informacijos ir komunikacijos technologijas oficialiais tikslais, turėtų būti linkę atsižvelgti į savo kalbą, minčių dėstymą, sklandumą. Tie, kurie technologijas naudoja tarpusavio neoficialiam bendravimui, mažiau kreiptų dėmesio į kalbą, vartotų įvairių svetimų žodžių. Tikėtina, kad tik nedaugelis žmonių vartotų lietuviškus rašmenis, tačiau skyrybos ženklus rašyti turėtų dauguma. Trumposios žinutės dažniausiai turėtų būti rašomos šnekamosios kalbos pagrindu, jose turėtų išsiskirti grafinis emocijų reiškimas, trumpiniai, skyrybos nebuvimas ir pan.

Metodas. Teorinėje darbo dalyje naudota literatūros šaltinių analizė, lyginimas. Analizuota daugiausia užsienio autorių atlikti tyrimai, kalbos pavyzdžiais naudojamasi daugiausia iš darbo autorės asmeninės patirties. Praktinėje darbo dalyje atlikta turinio analizė – išanalizuota 2050 trumpųjų žinučių.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys dalys, kuriose nagrinėjamos skirtingos temos. Išsamiai aptariama ir pateikiama šnekamosios ir rašytinės kalbos bruožai, nagrinėjama, kokia yra elektroninio pašto laiškų, internetinių pokalbių svetainių, tinklaraščių kalba, kokios jos ypatybės, vyraujančios tendencijos, pokyčiai, užsimenama apie vykdomas socialines iniciatyvas dėl kalbos saugojimo, tobulinimo. Tolesniuose skyriuose atskirai aptariama trumpųjų žinučių kalba, lietuviškų diakritinių ženklų vartojimas ar nevartojimas, emocijų raiška simboliais.

Darbo teorinė ir praktinė reikšmė. Vienoje vietoje apibendrinta informacijos ir komunikacijos technologijų kalbos analizės medžiaga, požiūriai. Lietuvių kalba šiose aplinkose beveik nebuvo nagrinėta, o lietuvių kalba siųstų trumpųjų žinučių kalba – išvis netyrinėta. Darbas gali būti naudojamas tolimesniems nagrinėjimams, naudingas kalbininkams, ryšių bendrovėms ir operatoriams, reklamos kūrėjams ir pan.

1. INFORMACIJOS TECHNOLOGIJŲ KALBOS BRUOŽAI

Kalba – žmogaus gebėjimas, kuriuo įvardijami aplinkinio pasaulio reiškiniai, nusakomi įvykiai, perteikiamos mintys, jausmai. Kalba atlieka daugybę funkcijų – komunikacinę, referentinę, ekspresyvinę ir kt., o būdingiausia kalbos ypatybė – daugiareikšmiškumas: tas pats žodis ar žodžių derinys gali perteikti skirtingus dalykus, požiūrius. Kalbinė komunikacija gali būti realizuojama dviem aspektais – žodžiu ir raštu. Tai, kas pasakoma žodžiu, vadinama sakytine arba šnekamąja, tai, kas užrašoma, tampa rašytine arba rašomąja kalba. Šie abu kalbos tipai turi jiems būdingų savitų bruožų, svarbių atskleidžiant informacijos ir komunikacijos technologijų kalbos ypatumus.

1.1. Šnekamoji ir rašomoji kalba

Toliau supažindinama su šnekamosios ir rašomosios kalbos samprata, aptariami jos bruožai, nagrinėjama, kokią vietą šnekamosios ir rašomosios kalbos skalėje užima informacijos ir komunikacijos technologijų kalba.

1.1.1. Samprata ir bruožai

Šnekamoji kalba yra artima buitinei kalbai, o rašomoji primena raštų kalbą. Kalbos moksluose šnekamosios kalbos terminas vartojamas sinonimiškai su sakytine kalba ir yra suprantamas kaip priešprieša knyginei kalbai. Rašomoji kalba yra „raštu perteikta kalba, vartojama visuomenės bendravimui, minties raiškai, mokslo ir kultūros kūrybai“ (LKE, 447). Dažniausiai šios dvi kalbos sutampa, tačiau taip būti gali ne visada. Parašytas mokslinis pranešimas gali būti perskaitytas konferencijoje. Parašytam pagal pobūdį ir kalbos ypatybes, gramatines formas ir struktūrą būdinga rašomoji kalba, perteikta rašytine forma, o tas pats pranešimas skaitomas įgyja šnekamajai kalbai būdingos intonacijos, pauzių, nutylėjimų, emocinių akcentų. Gali būti ir atvirkščiai: sukurtas šnekamosios kalbos įrašas, o pagal jį šnekamoji kalba sutranskribuojama popieriuje. Tuomet šnekamoji kalba įterpiama į rašytinės kalbos rėmus, jai priskiriami tam tikri rašytinės kalbos bruožai: kalba suskaidoma į sakinius, dingsta intonaciniai kirčiai, nebeišryškėja garsinės žodžio ypatybės ir pan.

Bet kurios standartizuotos kalbos istorija susideda iš dviejų – rašomosios ir šnekamosios standartizuotos kalbos – istorijų. Atsiradus raštui, o vėliau – ir spaudai, kalbai susidarė sąlygos plisti ir išsilaikyti. Rašytinė kalbos forma suteikė galimybę peržengti laiko ribas: nesuprasti veikalai galėjo atgimti vėlesnėse epochose. Pasak komunikacijos teoretiko Paulo Levinsono (Ryklienė, 2000), yra trys komunikacijos raidos etapai: pirmasis, kai žmogus bendrauja tiek, kiek jam leidžia fizinės išgalės (Z. Nauckūnaitė tokį etapą vadina sakytinės kalbos etapu), antrasis etapas sietinas su rašto sukūrimu –

tai fizinių žmogaus galių peržengimo laikotarpis (išskirtas rašytinės kalbos etapas), o trečiasis yra susijęs su modernių technologijų panaudojimu bendraujant (elektroninio rašymo etapas).

Žmonių bendravimas ir asmeniniai ryšiai tampa vis intensyvesni, komunikacijos svorio centras vis labiau linksta ir vis daugiau dėmesio imama skirti šnekamajai kalbai ir jos standartiniam variantui, kurį rūpinimasis rašomąja kalba buvo tarsi užgožęs. Neretai standartinė (bendrinė¹) kalba buvo suprantama tik kaip rašomoji. Tačiau tiek rašymas, tiek kalbėjimas yra kalbos vartojimo būdai, tiesa, skirtingi. J. Milroy ir L. Milroy nurodo tokius pagrindinius jų skirtumus: raštas perduodamas regimuoju, kalbėjimas – girdimuoju kanalu; kalbėjimas paprastai mažiau iš anksto planuojamas – labiau priklauso nuo konteksto, kalbėjimas yra natūrali, o rašymas – išmokta veikla. Be to, kalbėjimas – tai socialinis tiesioginio komunikavimo su kitais žmonėmis reiškinys (Milroy, Milroy, 1985). Šnekamosios standartinės kalbos istorija prasideda tada, kai jau yra atsiradusi rašomoji standartinė kalba. Taigi neįmanoma aptarti šnekamosios standartinės kalbos raidos be jos santykio su rašomąja kalba, tačiau galima išskirti rašomajai ir šnekamajai kalbai būdingus bruožus:

1. Rašomąją kalbą nuo šnekamosios skiria sakinio ilgis. Šnekamosios kalbos sakiniai yra trumpesni, glaustesni, frazės kapotos. Šnekamojoje kalboje vadovaujamosi visai kitokia logika, jai „būdinga sudėtinga judesio struktūra, o ne sustingusios rašomosios kalbos formos“ (Vaičekauskienė, 2002). Rašytinėje kalboje, priešingai, vartojami ilgi, dažniausiai sudėtiniai sakiniai, įvairios kalbinės konstrukcijos, ištesiančios mintį. „Vienokią ar kitokią sakinio apimtį lemia kalbos stilius. [...] jie ilgesni rašytinėje kalboje, trumpesni – šnekamojoje“ (Pikčilingis, 1971, 137). Itin daug ilgų sakinių randama mokslinėje, teisinėje literatūroje, jie – nutarimų, valstybinių dokumentų skiriamasis bruožas. Pasak Z. Nauckūnaitės, analizuojant rašomosios ir šnekamosios kalbos struktūrą, verta atskirai aptarti *sakinį* (kai kalbama apie rašomąją kalbą) ir *pasakymą* (kai analizuojama šnekamoji kalba), nes nėra tiksliai aišku ir negalima garantuoti, kada kalbantysis padeda tašką, kada nutyla (Nauckūnaitė, 2003). Rašant kalba suskaidoma į atskirus elementus, turinčius savo pradžią, pabaigą bei pagrindinę mintį, kuri tuo sakiniu pažymima, kalbant kalba kuriama iš atskirų atkarpų – pasakymų;
2. Šnekamojoje kalboje labiau orientuojamasi į vienareikšmiškumą, o rašomojoje kalboje kaip tik kalbos daugiareikšmiškumas išplečia, praturtina įvairius lygmenis, jis dažnai sukuria simboliką ir potekstę;

¹ Bendrinė kalba – sunormintas kalbos variantas, visai tautai bendra viešojo bendravimo kalba, kuria rašomi raštai, leidžiama periodinė spauda, kalbama per radiją ir televiziją. Be jos neįsivaizduojamos mokyklos, valstybinių ir kitokių viešojo bendravimo įstaigos. Kad gerai atliktų savo funkcijas, bendrinė kalba turi būti nedarkoma, tinkamai vartojama, prireikus – tikslinama, kuriami naujų mokslo ar kitokių veiklos sričių žodžiai ir terminai.

3. Šnekamojoje kalboje pastebimas kalbinis perteklius: vartojama intarpų, pakartojimų, kiekviena frazė, situacija ar kalbamasis objektas detaliai paaiškinamas, apibūdinamas. Rašomajai kalbai būdingas atvirkščias procesas – informaciją pateikti siekiama kuo taupesnėmis priemonėmis, kuo glausčiau, nesileidžiant į išsamius svarstymus, šalutinius apibūdinimus. Toks reiškinys vadinamas sąvokiniu leksikos tankiu (Nauckūnaitė, 2003): rašytinės kalbos sąvokinis leksikos tankis yra daug didesnis už sakytinės kalbos, vadinasi, rašytinėje kalboje informacija perteikiama glausčiau;
4. Rašytinėje kalboje tikslingai vartojama daug kondensuotų gramatinių formų. K. Župerkos tyrimų duomenimis, sakytiniame tekste vienas sintaksinis kondensatorius (t. y. padalyvis, pusdalyvis, dalyvis, bendratis, daiktavardis) tenka maždaug 20–čiai sakinių, o rašytiniame tekste kondensatorių daugiau nei sakinių: sintaksiniai kondensatai – padalyvinės, pusdalyvinės, dalyvinės žodžių grupės, junginiai su bendratimi, daiktavardžio konstrukcijos ir kt. yra rašytinės raiškos bruožas (Nauckūnaitė, 2003);
5. Šnekamosios kalbos tekstas yra dėstomas laike, t. y. čia ir dabar: klausytojas turi iškart suvokti ir perprasti informaciją. Rašytinis tekstas pateikiamas erdvėje. Rašytinei komunikacijai būdinga galimybė grįžti ir taisyti pateikiamą pranešimą, o nerašytinė komunikacija tokios galimybės neturi, nes vyksta tik čia ir dabar;
6. Šnekamosios ir rašomosios kalbos skirtumai pasireiškia net garsine išraiška. Pirmajai būdinga emocinė intonacija ir vaizdinė kalba, o antrajai – loginė intonacija ir sąvokinė kalba. Sakytiniam tekstui, jo suvokimui svarbi tartis, kirčiai, paralingvistinės šnekos raiškos priemonės. Tokie dalykai nematomi rašytinėje kalboje: čia tik iš punktuacijos galima nustatyti, ką pabrėžti, ką išskirti, kada daryti pauzę².

Šnekamąją kalbą galima skirstyti į viešąją ir privačiąją. Pirmoji beveik visais atvejais turėtų būti bendrinė, o antroji – nebendrinė. Tačiau nereikėtų griežtai priešinti, nes neoficialioje aplinkoje taip pat galima taisyklingai, kultūringai kalbėti, o viešai – pavartoti bendrinėje kalboje neteiktinų dalykų. Visa tai priklauso nuo situacijos, kalbančiojo pažiūrų, išsilavinimo ir asmenybės.

Šnekamosios kalbos įvairovę, siejant ją su kalbos vartotojų skirtumais ir nevienodais kalbėjimo tikslais, iliustruoja R. Miliūnaitės pateikiami pavyzdžiai apie radijo ir televizijos kalbą (Miliūnaitė, 2001). Radijuje bendrinė šnekamoji kalba yra vartojama informacijai perteikti, vyrauja monologinis kalbėjimas, ir čia individualūs kalbančio asmens kalbos dalykai nereikalingi. Tai trukdytų suvokti informaciją. Tokia yra ir turėtų būti žinių vedėjų, informacinių pranešimų pateikėjų kalba.

² Neišplėtoti rašomosios ir šnekamosios kalbos skirtumai pateikiami 1 priede.

Visai kitokia yra pokalbių laidų kalba, kai norima sužinoti skirtingos auditorijos nuomonę vienu ar kitu konkrečiu klausimu ar pasidalyti informacija, mintimis. Kaip teigia R. Miliūnaitė, „informacijos pateikimas čia dažnai esti susijęs ir su siekimu paveikti adresatą – jį įtikinti, sužadinti vienokius ar kitokius jausmus“ (Miliūnaitė, 2001). Tokiose srityse dažniausiai išsiskiria vedėjo ir pašnekovo kalba: vedėjas laikosi bendrinės kalbos normos, o pašnekovas, siekdamas pabrėžti individualumą, gali leisti sau vartoti autentišką, tarminę ar žargonišką kalbą.

Dar daugiau kalbinės įvairovės galima rasti pramoginių laidų, viktorinų, žaidimų, vaidybinių filmų, laidų vaikams ar kt. kalboje. Čia šnekamoji kalba gali būti specialiai, motyvuotai nukreipta nuo bendrinės kalbos normų. Atsiradus laisvei kalbėti ir laisvai reikšti savo mintis, pasimatė, kad bendrinė šnekamoji kalba yra nevienalytė, visai kitokia nei rašomosios bendrinės kalbos forma. Žmogus, kuris kalba viešai, neturi jokio specialisto šalia, kuris jo kalbą priderintų prie šnekamosios kalbos normų, kuris parašytą tekstą adaptuotų klausančiajai auditorijai, kad šis atrodytų suprantamas, suvokiamas ir aiškus.

1.1.2. Informacinių technologijų kalba tarp šnekamosios ir rašomosios kalbos

Naujosios informacinės technologijos leidžia nesunkiai, be specialiųjų žinių ar programavimo įgūdžių bendrauti, susisiekti, keistis informacija. Galbūt todėl anksčiau buvusi viešesnė rašomoji kalba šiandieniniame pasaulyje įgyja ir privačios kalbos atspalvį. Internete ir kitose komunikacijos technologijose formuojasi nauja kalba – elektroninis diskursas. Jį „greta antikvinio papiruso ritinėlio, viduramžių rankraščių ir spausdintos knygos turėtume laikyti ketvirta svarbiaja rašto technologija“ (Ryklienė, 2000), kadangi jis rodo, kad kuriasi naujas komunikacijos būdas. Taip prasidėjus technologijų amžiui pradėta skirti tris skirtingas kalbos kultūras – sakytinę, rašytinę ir naujai besikuriančią elektroninę.

D. Crystal tokią kalbą apibūdina kaip esančią tarp bendrinės ir ne bendrinės kalbos. Pagrindinis kriterijus, kuris skiria interneto bendravimo kalbą nuo bendrinės, yra tai, jog ten pateikiami neredaguoti tekstai. Jei jie būtų ruošiami spaudai, būtų redaguoti, pataisyti, sutvarkyti. O dabar tai – rašomoji kalba savo pačia plikiausia, neپردengta forma (Crystal, 2006: 245). Ilgą laiką buvo tyrinėjami tik redaguoti realiosios lietuviškosios rašytinės vartosenos pavyzdžiai, o interneto komentaruose, tinklaraščiuose, elektroninėse konferencijose ir kitur šiuo metu publikuojami įrašai yra niekieno iš šalies netvarkyti, sukurti be tarpininkų. Taigi galima įvertinti natūralią funkcionuojančią kalbą.

Anglų kalbos tyrinėtoja Naomi Baron akcentuoja, kad anksčiau kaip šnekamosios kalbos atspindys atsiradęs ir į atskirą autonomišką kalbos atmainą išsirutuliojęs raštas šiuo metu vis dažniau vėl siejamas su šnekamąja kalba, t. y. nebefiksuojama griežta riba tarp šnekamosios ir rašomosios

kalbos, nes virtualioje terpėje (pavyzdžiui, internete) nuolatos persipina ir šnekamosios, ir rašomosios kalbos elementai. Todėl kalba nevienapusė, kintama. Toliau aptariama, kokių šnekamosios ir rašomosios kalbos bruožų turi elektroninis diskursas.

Technologijų kalbos sakinių ar pasakymą gali sudaryti minimalus arba neribotas žodžių skaičius. Nors rašomajai kalbai būdingi dažniausiai ilgesni sakiniai, tačiau įvairiose informacijos ir komunikacijos technologijų terpėse randama itin ilgų ir vienažodžių, sudėtingai sukonstruotų, daugiaprasmių ir lakoniškų, konkrečių pasakymų. Tam įtakos turi natūralaus kalbėjimo pobūdis: naudojantis informacijos ir komunikacijos technologijomis, pateikiama, užrašoma kalba priklauso nuo tuo metu norimų pasakyti dalykų, t. y. jie adresatui gali būti perteikiami vienu ar keliais žodžiais arba dėstant mintis ilgais, sudėtingais sakiniais, bet viską detalai apibūdinant.

Priklausomai nuo technologijų aplinkos ir kalbėtojo siekio, elektroninis diskursas gali būti vienareikšmis ir daugiareikšmis (pvz., asmeniniai pokalbiai naudojantis pokalbių programomis, siunčiant trumpasias žinutes dažniausiai konkretūs, vienprasmiai, nekeltantys minties variacijų, o kai apeliuojama į skaitytojo emocijas, tikimasi reakcijos (tinklaraščiai, komentarai ir kt.), tuomet kalbėjimas gali turėti užslėptų neatskleistų detalių, būti su potekste). Šnekamoji kalba įprastai yra išgirstama ir suvokiama tuo pačiu momentu, čia ir dabar, o rašytinė kalba gali būti perskaitoma bet kada, prie jos gali būti sugrįžtama vėliau. Elektroninis diskursas turi ir vieną, ir kitą galimybę: informacijos ir komunikacijos technologijomis galima komunikuoti ir realiu, ir gautą ar išsiųstą informaciją perskaityti kitu laiku

Nors rašytinei kalbai įprasta galimybė redaguoti parašytą tekstą, tačiau dažniausiai technologijų kalbą parodžius ar išsiuntus adresatui siuntėjas redagavimo galimybės netenka (palikus įrašą socialiniuose tinkluose galima jį tik ištrinti, ne poredaguoti, išsiuntus žinutę mobiliuoju tekstu pateikiamos informacijos nebegalima pakeisti ir pan.). Vadinasi, informacijos ir komunikacijos technologijų terpėse redagavimo funkcija turima dažniausiai tik tol, kol tekstas nėra išsiųstas, parodytas adresatui, paviešintas.

Elektroninio diskurso kalboje galima rasti įvairių nebendrinės kalbos reiškinių, kurie rodo kalbos sąsają su šnekamąja kalba – tai svetimybės, tarmybės, žargonas, naujai sukurti žodžių deriniai. Pastebima, kad rašto kalba nebetenka savo anksčiau turėto išskirtinio, tam tikrų reikalavimų turinčio statuso. Vis dažniau žodžiuose pasitaiko įvairių grafinių ar skaitinių elementų, pavyzdžiui, forumas – *4rumas*, sveikutis – *swejkooootizzzz*, taigi – *tajgi*, sveikinu – *sweijkinu* ir t. t. Juos vartojant, kuriama margaspalvė kalba, „viskas gerokai margiau negu rašomojoje bendrinėje kalboje“ (Miliūnaitė, 2008);

Informacijos ir komunikacijos terpių kalboje kartais atsisakoma tam tikrų specifinių alfabeto raidžių, o tai jau nėra įprastos rašytinės kalbos bruožas. Kartu su informacijos ir komunikacijos

technologijų plėtra į lietuvių kalbą atėjo rašyba be diakrinių ženklų, t. y. be lietuviškų raidžių č, š, ž, a, e, i, u, ū (pavyzdžiui, elektroniniai laišakai, trumposios žinutės, internetiniai adresai rašomi be šių raidžių, šveplai), imta rašyti be skyrybos ženklų. Vadinasi, kalbos srantai geriausiu atveju tik suskirstomi į atskirus sakinius, nebepabrėžiami, nebeišskiriami svarbesni ar mažiau svarbūs sakinio elementai. Toks šveplojo ir vientiso sakinių srauto kūrimas rodo elektroninio diskurso panašumus su šnekamąja kalba.

Technologijų kalboje pastebima ir įvairių rašomosios kalbos funkcinių stilių atšvaitų gausa (funkcinių stilių ypatumai ir bruožai pateikiami pirmoje lentelėje). Koks pasirenkamas funkcinis stilius priklauso nuo to, kas, kam, koku tikslu ir kokiomis aplinkybėmis sakoma ar rašoma. Vienokia kalba prabylama, kai vartojamas oficialusis stilius, kitokia, laisvesnė kalba tuomet, kai pasirenkamas laisvasis stilius, nors daug kas labai priklauso nuo rašinio žanro. Pasirinktas stilius turi tiesioginės įtakos, ką ir kaip bus galima apibūdinti, kokius žodžius, terminiją, ženklus ar emocinę išraišką vartoti. Kalbos stilius pagal jų atliekamas funkcijas nesunku priskirti kasdienei šnekamajai arba oficialiajai rašto kalbai. Tačiau susikūrus naujam kalbos tipui – elektroniam diskursui – pastebima, kad jis netelpa į ankstesnius kalbos rėmus, jo negalima vienareikšmiškai apibūdinti ar jam akademiškai priskirti vienu bruožu, o kitus – atmesti. Analizuojant matyti, kad skirtingas funkcinis stilius ir skirtingi bruožai gali būti būdingi skirtingoms informacinių technologijų terpėms.

1 lentelė

Pavadinimas	Pobūdis	Vartojimo sritis	Būdingi bruožai
Administracinis	Oficialusis	Dokumentai (pareiškimai, prašymai, skelbimai, nutarimai, įstatymai ir kt.)	Aiškumas, tikslumas, nėra jokio emocionalumo, vaizdingumo.
Mokslinis	Oficialusis	Mokslo darbai, disertacijos, straipsniai, paskaitos, vadovėliai, mokslinės publikacijos ir pranešimai	Tikslumas, aiškumas, objektyvumas, nuoseklumas, logiškumas, apibendrinimas. Tiesioginė raiška, perteikiama informacija, nesiekama sužadinti skaitytojo emocijų. Daug terminijos, ilgi sakiniai, nėra šaukiamųjų ar klausiamųjų sakinių, jų elementų.
Buitinis	Laisvasis	Kasdienės gyvenimo situacijos	Dialogas, subjektyvumas, diskusija, labai svarbi intonacija, gausu elipsių, deminutyvinių žodžių, klausiamosios ar šaukiamosios raiškos, ekspresijos.
Meninis	Laisvasis	Literatūra	Paskirtis – paveikti skaitytoją, jo protą ir

		(dažniausiai grožinė)	valią, sukelti pasigėrėjimą. Nekasdienis vaizdingumas, fantazija, išgalvoti dalykai.
Publicistinis	Laisvasis	Žiniasklaida	Siekiama pateikti informacijos, sudominti ir paveikti skaitytoją, įtikinti. Dalykiškumas, su emocionalumu ir tam tikru vaizdingumu persipynęs tikslumas. Dėstomi faktai ir argumentai, tačiau jie vertinami ne vieno asmens, bet visuomenės ar socialinių grupių atžvilgiu.

Atsižvelgiant į funkcinių stilių bruožus matyti, jog interneto ar kitų komunikacijų technologijų kalboje nėra mokslinio ar administracinio stiliaus. Dažniausiai elektroninio pašto laiškų, SMS žinučių, tinklaraščių, elektroninių konferencijų kalboje pinasi šnekamosios ir rašomosios kalbos elementai, dažniausiai kuriamas publicistinis funkcinis stilius, randama buitinio, publicistinio ir kartais, priklausomai nuo nagrinėjamos temos ir rašančiojo stiliaus, meninio stiliaus elementų.

Pateikti elektroninio rašymo bruožai rodo, kad naujai susiformavusį elektroninį diskursą informacijos ir komunikacijos technologijų kalbos skalėje galima įrašyti arčiau šnekamosios kalbos nei rašomosios. Naudojantis informacijos ir komunikacijos technologijomis kuriama nevienalytė, kintama kalba, o jos vartosenos ypatumams, bruožams didelę įtaką daro kalbėjimo tema, kalbėtojas, jo požiūris, rašymo stilius, aplinka, adresatas ir kt. Skirtingų informacijos ir komunikacijos technologijų terpių kalba aptariama ir nagrinėjama tolesniuose skyriuose.

1.2. Kalba įvairiose interneto terpėse

Internetas visuomenei yra patogus, įdomus įrankis, tenkinant asmeninius ar oficialiuosius poreikius. Lietuvoje jis populiarėja, didėja jo reikšmė daugumos gyvenime. 2010 m. kovo mėn. Lietuvoje buvo 1 710 542 interneto vartotojai (17–74 m. amžiaus³), daugiausia jų – didžiųjų miestų gyventojai (žr. 2 priedą). Statistikos departamento duomenimis 2000 m. asmeninį kompiuterį turinčių namų ūkių skaičius tesiekė 5,3 proc., 2005 m. padidėjo iki 29 proc., o 2009 m. išaugo iki 52,2 proc. Jau 2008 m. viduryje asmeninį kompiuterį turėjo kas antras namų ūkis. Interneto prieigą 2000 m. turėjo vos 2,3 proc. namų ūkių, 2005 m. – 14,4 proc., o 2009 m. padaugėjo iki 54,7 proc. (žr. 3 priedą). Palyginti su 2008 m., per 2009 m. kompiuterį turinčių namų ūkių skaičius Lietuvoje išaugo 8 proc., o turinčių interneto prieigą – 16 proc. Kaip minėta anksčiau, technologijos skirtingai veikia skirtingų informacijos ir komunikacijos terpių kalbą. Tai aptariama ir analizuojama tolesniuose skyriuose.

³ Šaltinis: Gemius Baltic, gemiusAudience, 2010 m. kovas.

1.2.1. Elektroninio pašto kalba

Elektroninis paštas yra viena iš pagrindinių šiandienės visuomenės bendravimo ir duomenų perdavimo priemonių, kuria galima siųsti elektroninius laiškus. Juos gali gauti bet kuris interneto vartotojas, turintis elektroninio pašto dėžutę. Tokia komunikacija elektroniniais laiškais yra elektroninės kultūros dalis.

Elektroninio laiško struktūra gali būti sudaryta iš dviejų arba trijų dalių. D. Crystal pabrėžia, kad pirmoje elektroninio pašto struktūros dalyje galima menka kalbos vartosenos įvairovė, kadangi visų įrašų turinį ir informaciją diktuoja programinė įranga (Crystal, 2001) (yra nustatyta, kad elektroninio pašto adresas prasideda sugalvotu pavadinimu, o po ženklelio @ yra elektroninio pašto sistemos trumpinys). Laišką rašantysis dar gali sugalvoti laiško temą. Dažniausiai, jei siunčiamas oficialus laiškas, tema apibūdina viso laiško turinį, pateikiama frazė, apie ką kalbama pačiame laiške. Jei laiškas siunčiamas neoficialiais, asmeniniais tikslais, tema gali būti bet kokia – nereikšmingas žodis ar net ženklas.

Antroji elektroninio pašto struktūros dalis yra laiško tekstas. Remiantis D. Crystal, laiško dėstymas turi būti matomas visas iškart, kad nereikėtų nei lango didinti, nei lapo paslinkti žemyn (Crystal, 2001, 109). Todėl apeliuojama į kalbos glaustumą, nedaugiažodiškumą, konkretumą. Laišką rašantis asmuo turėtų atkreipti dėmesį, kad svarbiausia informacija būtų išdėstyta laiško pradžioje, nes pabaigoje esanti gali būti niekada neperskaityta. Rašant laiškus elektroniniu paštu, kalba turi būti aiški, glausta, aktuali ir konkreti (Crystal, 2001, 98), patartina vartoti trumpus, paprastus sakinius, ilgesnius traktuojant kaip sunkiau suprantamus.

Toks kalbos glaustumo ir aiškumo siekis artina elektroninio pašto diskursą prie sakininės kalbos. Laiškuose vartojama savo sintaksine struktūra paprasta kalba, nėra sudėtingų sudėtinių sakinių, dažnai tik apčiuopiama frazė, nepilnas arba šalutinį primenantis sakinytis, neprijungtas prie jokio pagrindinio dėmens – šie bruožai būdingi šnekamajai kalbai. Labai dažnai pasitaiko eliptinių sakinių⁴, kuriuose praleidžiama didžioji dalis informacijos ir paminima tik dalis.

Galima skirti oficialiuosius ir asmeninius elektroninius laiškus. Rašant asmeninį laišką, informacija, kuri būtų išsakyta kalbant akis į akį, perkeliama į rašto lygmenį, tik užrašoma tai, kas būtų pasakyta. Pagal šią skirtį asmeniniai laišakai, jų leksika, struktūra atitinka šnekamosios kalbos būdinguosius bruožus, tokius laiškus būtų galima priskirti arčiau šnekamosios kalbos. Juose vartojamas buitinis funkcinis kalbos stilius, su kuriuo tekstą sieja neoficialumas, spontaniškumas, jausmų reiškimas, neformalumas. Asmeniniuose laiškuose, kaip ir pokalbiuose, gali būti nutylėjimų,

⁴ Elipsė – *lingv.* lengvai numanomų žodžių praleidimas (TTŽ).

nesklandaus minčių dėstymo, tekstas gali būti apipintas emocinės (netgi vaizdžiai išreikštos) raiškos, išmargintas frazeologizmu, okazinių darinių, galbūt netgi bendrinėje kalboje nevertotinų svetimybų, žargono, vulgarizmų ar keiksmažodžių.

Oficialiuosiuose elektroniniuose laiškuose laikomasi tam tikros visuotinai priimtos struktūros, atsirenkama, kokia kalba pasiekti adresatą. Tokių laiškų leksika artimesnė rašytinei kalbai nei sakytinei, tačiau joje leistina daugiau neformalumo nei įprastoje rašto kalboje. Tokiuose laiškuose vaizdžiai ar grafiškai nereiškiamos emocijos (apie jas yra galimybė užsiminti žodine raiška), kalbama kultūringai, vartojami ilgi sudėtiniai sakiniai, dažniausiai sklandžiai ir glausčiai išdėstoma situacija ar dalykas, dėl kurio rašoma.

Bendraujant nesinchroniniais komunikacijos būdais, pavyzdžiui, elektroniniu paštu, priešingai nei rašant laiškus popieriuje ar kalbant akis į akį, sukurtą tekstą galima tvarkyti ir redaguoti, t. y. neišsiuntus ištrinti, perrašyti, sukeisti sakinius vietomis ir panašiai. Tačiau yra pastebėta, kad laiškus rašantys elektroniniu paštu ar bendraujantys internete nėra linkę tvarkyti savo sukurto teksto. K. Ferreros, H. Brunner ir G. Whitemore (Ryklienė, 2000) atlikto eksperimento metu vaizdo kameromis buvo filmuojami elektroninės konferencijos dalyviai. Nustatyta, kad parašę savo tekstą dauguma dalyvių tik peržvelgdavo jį akimis, tačiau neredaguodavo arba keisdavo itin retai. Dalis žodžių buvo parašyti, paliekant korektūros klaidų. Tuomet prieita prie išvados, kad elektroniniam diskursui neredaguotas ir nepertikrintas tekstas yra priimtinausias, kad teksto nenorima pateikti itin sutvarkyto, jog svarbiausia siuntėjui yra tai, kad jo pateikiama informacija būtų suprantama teisingai. Remiantis Astos Ryklienės pastabomis, didelę elektroninio diskurso dalį sudaro automatinis anksčiau rašyto laiško kartojimas. Kuriant lietuvių kalbos tekstyną, buvo nustatyta, kad automatiškai kartojama informacija (antraštės, pranešimo tekstas ir kt.) sudaro per 60 procentų viso elektroninio diskurso teksto.

Technologijų galimybė koreguoti ir pertvarkyti esamą tekstą leidžia vartotojui iš sukauptos informacijos gausybės sumodeliuoti visiškai naują tekstą. Pavyzdžiui, iš sukaupėtų kelių, keliolikos ar daugiau laiškų galima sudaryti visiškai naują tekstą, kai kurias vietas ištrinant, kai kurias perdėliojant kita eiliškumo tvarka. Galima sakyti, kad ir popieriuje atspausdintą tekstą galima sukarpyti ir sudėlioti kitaip, tačiau labai svarbu tai, jog elektroninį diskursą pakeisti yra labai paprasta ir, svarbiausia, originalai lieka nepakeisti. Tai, kaip teigia Sh. Goodman ir D. Gradol, yra išskirtinė elektroninių tekstų fiksuotumo išlyga (Ryklienė, 2000).

1.2.2. Pokalbių svetainių ir programų kalba

Pokalbių svetainės yra virtualios interneto vietos, kur vyksta pokalbiai, o pokalbių programos⁵ leidžia rašyti žinutes, tuoj pat pasirodančias kitų žmonių kompiuteriuose. Dažniausiai tokios svetainės naudojamos asmeniniam laisvam bendravimui, o prie kito kompiuterio sėdintis asmuo netgi gali būti nepažįstamas, t. y. vyksta neoficiali komunikacija su ne savo rato žmonėmis, o pokalbių programos skirtos bendrauti su jau pažįstamais žmonėmis ir yra populiarios dėl savo nesudėtingumo ir patogumo⁶.

Pokalbių svetainėse ir per pokalbių programas bendraujančiųjų kalbą reikėtų atskirti nuo bendraujančiųjų elektroniniu paštu, kadangi jų struktūra skiriasi. Tačiau tiek elektroninio pašto laiškuose, tiek pokalbių svetainėse ar programose vartojama kalba turi būti glausta ir trumpa. David Crystal pateikia pavyzdį: buvo tiriama trijų grupių po 30 žmonių pasisakymai pokalbių svetainėse (iš viso 113 pasisakymų). Nustatyta, kad vienas įrašas vidutiniškai siekė 3,5 eilutės, o 20 procentų (toliau – proc.) įrašų užėmė tik 1 arba 2 eilutes. Didžioji dalis (70 proc.) teksto buvo rašoma kaip viena pastraipa, o vidurkis siekė 1,45 pastraipos vienam pasisakymui. Tikrai 5 pasisakymai buvo išreikšti kaip 5 skirtingos žinutės ir sudarė 5 skirtingas pastraipas (Crystal, 2001, 145).

Kitu tyrimu buvo nustatyta, kad vieną pasakymą sudaro vidutiniškai 4,23 žodžiai, t. y. netgi 80 proc. nagrinėtų pasisakymų sudarė penki arba mažiau žodžių. Išnagrinėjus 300 pokalbių svetainėse vartotos tiesioginės kalbos pasisakymų, nustatyta, kad 80 proc. vartotų žodžių buvo vienskiemeniai ir tik 4 procentai buvo ilgesni nei dviskiemeniai. Tai pokalbių svetainių kalbą priartina prie sakinio diskurso ir kaip tik atitolina nuo žurnalistinės kalbos⁷.

Kai kuriose pokalbių svetainėse netgi pateikiamos taisyklės, kad negalima platinti itin ilgos informacijos tekstų. Yra skatinama reikšti mintis ar komentarus trumpais pasisakymais, kad būtų galima taupyti laiką jiems parašyti ar išsiųsti. Pokalbių internete sistema IRC „Pagalbos“ skyrelyje pateikia tokį įrašą: „Nešiukšlinkite kanale arba kitam vartotojui (nesiūskite didelių nepageidaujamos informacijos kiekių). Tikėtina, kad už tai būsite pašalinti iš kanalo arba išmesti iš IRC. Dėl gausybės nepageidautos informacijos siuntimo tinklas gali užstrigti, ryšys sulėtėti, nes serveriai negalės

⁵ Pokalbių programos: *Skype, Windows Live Messenger* ir kt.

⁶ Šių abiejų interneto terpių – pokalbių svetainių ir pokalbių programų – kalba itin panaši, todėl yra aptariama bendrai.

⁷ D. Crystal ir Davy, nagrinėdami pokalbių svetainių ir “The Times” ištraukas, nustatė, kad pagrindinį šių sričių kontrastą sudaro triskiemeniai žodžiai: “The Times” ištraukose triskiemenių žodžių buvo keturis kartus daugiau negu pokalbių svetainių ištraukose (Crystal, 2001, 157).

daugiau valdyti ir kontroliuoti didelio kiekio nereikalingos informacijos⁸. Darytina išvada, kad trumpi pasisakymai ar atsakymai kuria su sakytine kalba susijusį kalbos įvaizdį.

Yra skirtumų tarp pokalbių svetainėse ar per pokalbių programas bendraujančių vyrų ir moterų kuriamos kalbos. Socialinį, psichologinį ir lingvistinį požiūrį lyčių atžvilgiu pateikia D. Crystal. Atliktas tyrimas parodė, kad vyrai, bendraujantys pokalbių svetainėse, siunčia ilgesnes frazes, jų pasisakymai išsamesni, juose atsispindi didesnis pasitikėjimas savimi, svaresnis savo nuomonės laikymasis, daugiau iššūkių, didesnė intriguojančių temų, klausimų ar replikų įvairovė nei moterų kuriamuose įrašuose.

Nors tarp elektroniniu paštu ir pokalbių svetainėse ar programose vartojamos kalbos yra ir panašumų, tačiau randama ir skirtumų. Elektroninis paštas naudojamas tam, kad būtų pasikeista tam tikra informacija, atsakyta į iš anksto iškilusius klausimus ir pan. O pokalbių svetainėse dažniausiai anonimiškai bendrauja du ar daugiau žmonių, kurie nagrinėja nesuskaičiuojamą temų įvairovę ir laikosi netgi pokalbio metu galinčių kisti požiūrių. Kaip apibrėžia D. Crystal, bendraujantys pokalbių svetainėse asmenys niekada negali būti tikri, kad kitas nenukreips kalbos kita linkme, nepasakys „O tai man primena...“ ir ims diskutuoti visai nauja tema, negu buvo gilinamasi prieš tai. Tačiau nors pokalbių svetainėse vartojama kalba yra daug mažiau struktūruota nei rašytinė kalba, ji labai retai gali būti traktuojama kaip nereikšminga, padrika ar nukrypusi nuo temos (Crystal, 2001, 147).

Pokalbių svetainėse pokalbis gali vykti su vienu (asmeninis) arba daugiau (konferencija) pašnekovų. Elektroninis diskursas yra dialogiškas, tai viena iš elektroninio pašto ir pokalbių svetainių kalbos skirtumų. Bendraudamas pokalbių svetainėse, pokalbio dalyvis kartu yra ir siuntėjas, ir gavėjas: jis ir pats suteikia informacijos, ir gauna iš kitų tuo pačiu metu bendraujančių asmenų. Negalima nepaminti, kad pokalbiuose nėra sakytiniam dialogui būdingo įsiterpimo, nutylėjimo, pasitikslinimo ir pan. Ir tuomet, kai siekiama baigti pokalbį, nereikia mąstyti, kaip tai padaryti kultūringai: pasak Davis ir Brewer, „jei kas nors pavargsta skaityti laiškus, paprasčiausiai išjungia konferenciją visai nepasirodydamas nemandagus“ (Ryklienė, 2000).

Interneto galimybė greitai ir sinchroniškai kalbėtis tarpusavyje daro įtaką kalbėjimo stiliui ir kalbos ypatybėms. Pokalbių svetainių kalba yra daugiareikšmė, o tai artina diskursą prie šnekamosios kalbos. Kuriamas neoficialus ir neformalus, spontaniškas ir neapgalvotas rašymas trumpomis frazėmis, su pasitaisymais, pertarais, elipsėmis, inversija⁹, trumpinamais žodžiais, neoficialiaja leksika¹⁰

⁸ Originalus tekstas: „Do not `dump` to a channel or user (send large amounts of unwanted information). This is likely to get you kicked off the channel or killed off from IRC. Dumping causes network `burps`, connections going down because servers cannot handle the large amount of traffic anymore.“

⁹ Inversija – *lingv.* žodžių perstatymas, jų vietos sukeitimas, pažeidžiantis įprastinę jų tvarką sakinyje (TŽŽ).

(Ryklienė, 2000). Nors pasitaiko atveju, kai pokalbių programos imamos naudoti bendravimui su klientais, tačiau vartojama kalba vis tiek būna neoficiali – dažniausiai atsirenkama, su kuriais klientais galima bendrauti laisvu stiliumi, pokalbių programas pasitelkiant komunikacijai.

Tokia kalba būdinga buitiniam funkciniam kalbos stiliui, vargu, ar pokalbių svetainėse atsirastų įrašų, kuriuose būtų galima išvelgti publicistinio stiliaus elementų. Kiekvienas į pokalbių svetainę atėjęs dalyvis atsineša savitą kalbėjimo stilių su savita gramatine struktūra ir konstrukcijomis, su žargonu, trumpinimais ir pan. Dažniausiai yra siunčiamas spontaniškai sukurtas tekstas, pokalbių svetainių diskursas specialiai neparengtas, neredaguotas, pirminis – toks, koks sukuriamas, akis į akį bendraujant tarpusavyje žodine raiška, garsinėmis kalbos išraiškos priemonėmis. Dėl kalbos spontaniškumo itin dažnai pakeičiama įprastinė žodžių tvarka, t. y. atsiranda inversijų (tai labiausiai minėtina kalbant apie tas kalbas, kuriose pirmiausia turi eiti pagrindinės sakinio dalys, o tik paskui – šalutinės, pavyzdžiui, lietuvių k., anglų k. ir pan.).

Šis reiškinys yra kalbos specialistų diskusijų objektas. Vieni elektroninį diskursą tyrinėjantys mokslininkai stengiasi atkreipti visuomenės dėmesį, kad internete vis gausėja netaisyklinga kalba parašytų tekstų, kad nebekreipiamas dėmesys į dešimtis ar šimtus metų kurtas ir puoselėtas kalbos taisykles. Tai ypač akcentuojama aptariant kalbas, kurių gramatinė sistema yra apribota griežtų normų. Tačiau D. Crystal teigia, kad pokalbių svetainių kalba yra žavinga ir vertinga dėl dviejų priežasčių. Pirmą, galime nagrinėti pačią primityviausią kalbą. Rašytinė kalba visuomet yra jau sutvarkyta redaktorių, cenzūruota, išbraukta, suredaguota pagal būtinąjį ar priimtąjį stilių. O pokalbių svetainių kalba dėl savo spontaniškumo, grynumo ir akivaizdumo yra labai artima ir natūrali. Antra, pokalbių svetainių pašnekesiai leidžia kalbai būti lingvistiškai įvairiapusei. Galima nepaisyti griežtų standartiškų konvencijų (loginės sekos, laiko tvarkos ir pan.), tačiau įtraukti vis daugiau žmonių kalbėti tokiu pat būdu ir taip kurti stiprų kalbinės bendruomenės jausmą¹¹ (Crystal, 2001, 245). Taigi pokalbių svetainių ir pokalbių programomis kuriama kalba leidžia tirti neformalios kalbos išraiškumą, stebėti kalbos pokyčių vystymąsi komunikacijos priemonėse.

¹⁰ Apie tai – tolesniuose skyriuose.

¹¹ Angl. *a strong sense of speech community* (D. Crystal).

1.2.3. Tinklaraščių kalba

Maždaug prieš dešimtmetį internete pradėjo atsirasti viešų dienoraščių, kuriuose kiekvienas gali rašyti, ką tinkamas, pasakoti savo istorijas, kasdienes naujienas, t. y. rašyti savotišką dienoraštį, kuris prieinamas kiekvienam interneto vartotojui. D. Crystal prisipažįsta, kad po pirmojo savo knygos „Kalba ir internetas“ leidimo nesitikėjo, jog po kelerių metų prireiks atskiro skyriaus aptarti tinklaraščių kalbą – ji nuo kitų interneto formų skiriasi tiek, kad turi būti atskirai nagrinėjama.

Tinklaraštis apibūdinamas kaip viešas, pagal autoriaus ar įmonės norą bet kuriuo metu tvarkomas ir atnaujinamas tinklapis, kuriame dažniausiai skelbiama įvairi asmeninė, visuomeninė ar oficiali (jei tai įmonės ar įstaigos tinklaraštis) informacija. Pasakojama ne tik apie savo veiklą, pomėgius, kelionių išpūdžius, dalijamasi informacija (pavyzdžiui, apie nusipirktą naują buitinės technikos modelį, apie internetinius daiktų mainus, įvairias visuomenines akcijas), skelbiama savo kūrybos nuotraukų, vaizdo ir garso įrašų, bet ir reiškiami nuomonė kokiais nors visuomenei aktualiais ar opiais klausimais, pateikiama lankytojams aktuali ar naudinga informacija ir t. t.

Tinklaraščiai yra žaibiškai populiarėjanti sritis, specialistai netgi teigia, kad jie tampa profesionaliosios žurnalistikos konkurentais. Temos, kurios nagrinėjamos tinklaraščiuose, aktualios ir svarbios visuomenei, todėl yra didelė tikimybė, kad kitą dieną jos bus aptaromos ir spaudoje. Tinklaraščiuose žmonės kartais atskleidžia savo tapatybę, nurodydami savo tikrąjį vardą. Nors dažni atvejai, kai pateikiami slapyvardžiai, vardų variacijos.

Tinklaraščių kalba skiriasi nuo pokalbių svetainių, pokalbių programų ar elektroninių laiškų kalbos, galima rasti įvairių pasvarstymų apie jos vartoseną, kalbinę raišką internete. „Jų kalba ypatinga tuo, kad kuriama be tarpininkų ir nėra specialiai kieno nors reguliuojama iš šalies, tačiau ją parašyti tekstai pateikiami viešai ir yra visiems prieinami“ (Miliūnaitė, 2008). Nors pasitaiko atvejų, kai rašoma be diakritinių ženklų, be lietuviškų raidžių, patys tinklaraščių dalyviai agituoja rašyti ne švepluoju stiliumi. Pasak R. Marcinkevičienės, „tinklaraščių įrašai paprastai būna iki 100 žodžių ilgio, rečiau iki 200 žodžių. Tuo jie ypač aiškiai skiriasi nuo komentarų, kurie dažniausiai esti kelių sakinių ir, svarbiausia, patys vieni be pagrindinio teksto, kuris yra komentuojamas, visiškai neinformatyvūs“ (Miliūnaitė, 2008). Tačiau gali būti įvairių tinklaraščių įrašų, kuriuose pinasi ir itin sudėtingi, ilgi rašytinei kalbai būdingi sakiniai, kurių mintį nutraukia, pabrėžia arba padeda akcentuoti kaip intonaciniai kirčiai pavartoti vienažodžiai pasakymai ar klausiamąją ar šaukiamąją intonaciją turintys sakiniai. Tokią sakinių ilgį įvairovę (taip pat ir lietuviškų raidžių vartojimą) rodo citata iš populiariausio Lietuvoje pagal RSS prenumeratorių skaičių tinklaraščio Nežinau.lt: „*Nežinau, koks būtų originalumo procentas tinklaraščiuose, bet jei atsirastų bent 3–4%, tai būtų visai neblogai kaip*

mėgėjams, dirbantiems be atlygio. Kuo skiriasi neoriginalias žinias rašantis profesionalas nuo neoriginalias žinias rašančio mėgėjo? Tuo, kad pirmasis už tai gauna pinigų. Klausimas, ar ilgai gaus – jei skaitytojui teks rinktis, ar mokėti už naujienas, tai jis įvertins ir originalumo kiekį, ir PR įtaką. Beje, drįsčiau teigti, kad pastarųjų įtaka tinklaraščiams kol kas tikrai nesiekia pusės ar 2/3 turinio.“

Lietuvoje jau dabar ryškėja tinklaraščių kalbos bruožai, iš kurių matyti, jog šiai kalbai daugiausiai būdingas publicistinis kalbos stilius (retkarčiais jis persipina su buitiniu). Kalba darosi organizuotesnė, tekstas – daug ilgesnis, atsiranda pastraipos, savarankiškai plėtojama tema, o su ja – ir loginė struktūra. Savo pirmine prasme tekstas reiškia “audinį”, “ryšį” (žodžių), o tinklaraščiuose kuriamas tekstas yra nuosekli kalbos ženklų, turinčių materialų pagrindą, sistema (materialumas rašte reiškiasi grafine, o šnekamojoje kalboje – akustine forma), kurioje visi elementai atlieka ne tik komunikatyvinę, bet ir estetinę funkciją. Tinklaraštininkų kuriamas tekstas jungia ir tiesiogines, ir perkeltines žodžio reikšmes. Nemažą vaidmenį vaidina grafinė teksto pusė – strofų, pastraipų išdėstymas, grafinė išmonė, šriftas. Tinklaraščiuose tekstas pasižymi vientisumu – visų jo elementų dinaminiu tarpusavio santykiavimu, kai orientuojamasi į bendrą kūrinio meninį sumanymą, t. y. kai diskutuojamą problemą savo tinklaraščio skaitytojams, vartotojams norima aiškiai, apeliuojamai ir vientisai nupasakoti.

Kadangi beveik nebėra anonimiškumo, rašantieji jaučiasi atsakingesni už savo žodžius, aiškiau ir tiksliau formuluoja savo mintis. Stengiamasi ne tik išreikšti savo nuomonę, pasakyti požiūrį, papasakoti savo nuotykius ar aptarti įvykius, tačiau norima ir sudominti, atkreipti dėmesį, siekiama, kad kažkas prisijungtų ir taip pat pareikštų savo požiūrį vienu ar kitu klausimu. “Tinklaraštininkų tikslas – sukurti „produktą“, t. y. tam tikros temos įrašą, kurį kiti galėtų perskaityti ir dėl jo diskutuoti. Tai iš esmės ir lemia artimesnį tinklaraščių tekstų ryšį su rašytine kalba: rašytinės ir sakytinės kalbos skalėje elektroninis diskursas yra arčiau užrašytos sakytinės kalbos, o tinklaraščiai – arčiau tradicinės rašytinės kalbos” (Miliūnaitė, 2008). Tačiau tinklaraščiuose stengiamasi per daug neatitrūkti nuo sakytinės kalbos, stengiamasi kurti natūralios, gyvos kalbos įspūdį.

1.2.4. Socialinių tinklų svetainių kalba

Socialinių tinklų svetainės yra ypač paskutiniu metu populiarėjanti interneto dalis, kuri sudaryta iš įvairių susibūrusių ir prisijungusių asmenų grupių. Pastebima, kad didėjant socialinių tinklų populiarumui, didėja ir priklausomybė nuo šių tinklų naudojimo: bendrovės “Retrevo” atlikto tyrimo¹² duomenys rodo, kad 55 proc. vyresnių kaip 25 metų naudotojų jaučia poreikį užėiti į „Facebook“

¹² Tyrimė dalyvavo tūkstantis respondentų (<http://www.itbaze.lt>).

mažiausiai kartą per dieną. 11 proc. respondentų prisipažino, kad gali atsiplėšti nuo socialinių tinklų ne ilgiau kaip kelioms valandoms.

Socialiniuose tinkluose pagrindinis dalykas yra tai, kad juose prisijungusieji patys kuria tinklų turinį. Būtent asmenys, priklausantys tiems tinklams, daro didžiausią įtaką, kokia informacija tinkluose bus publikuojama, kokia naujai paskelbiama ir pan. Socialiniai tinklai daugiausia naudojami kasdieniam bendravimui, juose dauguma vartotojų kasdien įrašo kokį nors pasisakymą, pakomentuoja savo ar draugų nuotraukas, pakalbina vieną ar kitą pažįstamą.

Kadangi tinkluose yra prisijungę daugybė skirtingų asmenų iš įvairių šalies ar pasaulio vietų, jų vartojama kalba taip pat itin įvairialypė. Socialiniuose tinkluose galima aptikti įvairioms informacijos ir komunikacijos technologijų kalboms būdingų bruožų: trumpi vieši pasakymai, itin lakoniškos replikos kuria sąsają su pokalbių svetainių ar pokalbių programomis vartojama kalba, ilgesnės asmeniškai rašomos ir tik konkrečiam adresatui siunčiamos žinutės, kuriose galima detaliai papasakoti ar atskleisti savo mintis, primena elektroninių laiškų kalbą. Socialiniai tinklai mirga nuo įvairių grafiškai išreikštų emocijų, nuo naujoviškų ar jau norminiais tapusių ženklų. Tačiau vis dėlto kalbos ekonomija pasižymintis kalbos stilius artina socialinių tinklų kalbą prie šnekamosios kalbos, o socialiniuose tinkluose kuriamą kalbą būtų galima apibūdinti kaip šnekamąjį elektroninį diskursą.

D. Crystal informacijos ir komunikacijos technologijų kalbą apibrėžia kaip esančią tarp bendrinės ir nebendrinės kalbos, teigia, kad interneto kalba yra pateikiama vartotojui savo plikiausia forma (žr. 1.1.2. skyrių). Socialinių tinklų kalba tokia ir yra: ji neredaguota, niekuo neapdengta, autentiška ir atspindinti tinklų vartotojų skirtingumą, savitumą. Joje daugiausiai vartojamas buitinis, kasdienės šnektos stilius, tačiau įsipina ir publicistinio stiliaus elementų, kai sąmoningai viešai kuriami tokie įrašai, kurie apeliuoja į kitų reakcijas, kurie skatina kitus socialiniuose tinkluose besilankančiuosius taip pat išreikšti savo nuomonę, įrašyti kokį nors pasakymą, pakomentuoti.

1.2.5. Interneto taksonomija

Ankstesniuose skyriuose aptarti skirtingų interneto terpių bruožai rodo, kad yra keletas dalykų, susiejiančių skirtingas interneto aplinkas. Daugybė priežasčių ir skirtingų motyvacijų skatina naudotis informacijos ir komunikacijos technologijomis: tai informacijos paieška, pramogos, verslo ir visuomeniniai poreikiai, asmeninis bendravimas ir kt. Pasak L. Green, reikia pripažinti, kad interneto technologijos yra supanašėjusios su visomis ankstesnėmis visuomenės informavimo priemonėmis ir dar turi skirtingų, naujų, tik joms būdingų bruožų. Jos veikia kaip informacinė pramoga, kaip atskira arba kaip masinė visuomenės informavimo priemonė, gali veikti kaip garso, vaizdo, audiovizualinės, tekstinės ar duomenų technologijos (Green, 197).

Individų elgesiui ir kalbėsenai internete įtaką daro trys dalykai: anonimiškumo galimybė ir laipsnis, moderatoriaus buvimas ar nebuvimas ir priežastys, kodėl individai bendrauja interneto aplinkoje (Green, 198). Šie dalykai lemia, kad išsiskiria tam tikri interneto bruožai, priklausantys nuo kalbėjimo aplinkos, adresato, aptariamų situacijų ir pan. ir būdingi visoms informacijos ir komunikacijos technologijoms bei darantys įtaką jose vartojamai kalbai:

1. Vieša – privatu. Internetas gali būti privati ir / arba vieša erdvė. Naudojantis informacijos technologijomis, galima pasirinkti, kaip skelbti savo informaciją: tik asmeniškai konkrečiam asmeniui ar asmenims ar pavišinti ją visiems, netgi nebūtinai pažįstamiems. Tačiau pastebima, kad internete jau ne visada ryški skirtis tarp įprasto viešojo ir privataus gyvenimo, neretai tai, kas vieša, tampa privatu, o tai, kas privatu, tampa vieša. Pavyzdžiui, anksčiau buvęs įprastas asmeninis privatus bendravimas tik su tam tikru asmeniu ar asmenų grupe dabar socialiniuose tinkluose tampa viešas ir matomas kiekvienam asmeniui, kurio gali būti niekada nematęs¹³. Internete vis dažniau pastebimas savotiškas skatinimas dalintis informacija ir ją paskleisti plačiau – vis daugiau portalų siūlo galimybę perskaitytą naujieną, pamatytą vaizdo klipą, rastą įdomią fotografiją pasidalinti su kitais, taip tarsi patvirtinant interneto, kaip viešosios erdvės, sampratą. Elektroninio pašto laišakai paprastai buvo traktuojami kaip privatūs asmeniniai arba oficialūs, o paskutiniu metu randasi vis daugiau laiškų, kurie yra vieši, t. y. nesuasmėninti, kai siunčiama informacija (dažniausiai reklaminė) adresuojama daugumai. Kiek kitoks tinklaraščių viešumo – privatumo pobūdis: rašoma lyg ir asmeninė informacija, tačiau ji išviešinama, pateikiama viešai taip, kad pritrauktų skaitančiojo dėmesį;
2. Oficialu – neoficialu. Internete galima rasti įvairios informacijos, kuri pagal savo pobūdį publikuojama atitinkamuose portaluose, svetainėse, puslapiuose. Pagal santykį su adresu informacija gali būti oficiali ir neoficiali. Įvairūs valstybiniai pranešimai, naujienos, reglamentai yra oficialūs tekstai, skiriami visuomėnei ar tam tikroms jos grupėms, dažniausiai publikuojami taip pat oficialiose interneto erdvėse. Tokie pranešimai dažniausiai parašyti bendrine normine kalba, atitinka reikalavimus ir standartus, yra tikslaus rašytinės kalbos stiliaus¹⁴. Neoficialūs tekstai yra kuriami eilinių interneto vartotojų, jie būna orientuoti plačiajai visuomėnei, skirti neoficialiam asmeniniam arba viešajam bendravimui, todėl pasižymi gausia ir raiškia kalbine įvairove.

¹³ Turima omenyje rašymą, informacijos viešinimą savo puslapyje (angl. *on the wall*). Pats vartotojas gali nustatyti, kas matys jo privačią informaciją, kiek daug tos informacijos galės peržiūrėti nepažįstami asmenys.

¹⁴ Tokių tekstų kūrime nedalyvauja eiliniai vartotojai, todėl šie tekstai darbe nenagrinėjami.

3. Synchroniška – asinchroniška. Internetu informacijos paskelbimas ir bendravimas gali sutapti ir nesutapti laiko atžvilgiu, t. y. būti vienalaikiai ir nevienalaikiai. Bendravimas pokalbių svetainėse, per pokalbių programas dažniausiai vyksta čia ir dabar – vienu metu prie kompiuterių sėdi du ar daugiau žmonių ir bendrauja tarpusavyje: vienas parašydamas komentarą, kitas laukdamas jo pasirodant ir apeliuodamas į jį. Kad naudojantis pokalbių programomis ar pokalbių svetainėmis pokalbis būtų prasmingas, visi pokalbio dalyviai turi jame dalyvauti tuo pačiu metu. Kitaip yra su elektroniniu paštu ir tinklaraščiais: siuntėjas pirmiausia sukuria tekstą, kurį išsiunčia (dažniausiai jis būna ne vienos ar kelių frazių, o daug ilgesnis), o gavėjai jį perskaityti, į jį sureaguoti ar atsakyti gali ne iškart – dėl to komunikacija ne tik nenukenčia, bet ir gali apskritai vykti (pokalbių svetainių ir pokalbių programų atveju komunikacija nevyktų).
4. Anonimiška – neanonimiška. Internetu informaciją galima kurti ar skelbti nurodant savo tapatybę arba anonimiškai. Paprasti vartotojai neturi galimybės patikrinti, kas slypi kitapus kompiuterio ekrano, todėl komunikuodamas niekas negali būti tikras, kad jo pašnekovas nėra išgalvotas asmuo¹⁵. Anksčiau ir viešieji dienoraščiai, t. y. tinklaraščiai, buvo pasirašomi slapyvardžiais, o šiuo metu populiarėja savo asmens įvardijimas. Neanonimiškas kalbėjimas dažniausiai įpareigoja, tekstą rašantieji vartoja taisyklingesnę kalbą, kalba taisyklingiau, vartoja mažiau svetimų žodžių nei tie, kurie komunikuoja anonimiškai.

Šie bruožai gali būti visi aptinkami tam tikrose interneto aplinkose, o šnekamojoje ir rašomojoje kalboje būtų pasirenkamas vienas bruožas iš dviejų. Pavyzdžiui, įprasta šnekamoji arba rašomoji kalba vienu metu negali būti oficiali ir neoficiali, vieša ir privati, anonimiška ir neanonimiška ir pan.

1.4. Socialinės iniciatyvos dėl taisyklingos kalbos vartojimo Lietuvoje

Internetui tapus kasdieniu įprastu reiškiniu ir jį naudojant ne tik darbo, bet ir asmeninems reikmėms, populiarėjant visoms su interneto technologijomis susijusioms paslaugoms, pastebima informacijos ir komunikacijos technologijų įtaka lietuvių kalbai: manoma, kad technologijų naudojimas turi įtakos dažnėjančiam netaisyklingos kalbos vartojimui, netaisyklingų, normų neatitinkančių naujadarų kūrimui ir pan. Todėl kai kurie interneto portalai imasi socialinių iniciatyvų dėl kalbos išsaugojimo, tobulinimo. Norima atkreipti visuomenės dėmesį, paskatinti rinkos dalyvius ir vartotojus

¹⁵ Netgi socialiniuose tinkluose, kuriuose vartotojai dažniausiai registruojasi savo vardais, pastebima, kad sukurti profiliai yra kopijuojami, kuriami jų dubliai, vagiamos nuotraukos, bandoma prisidengti kito asmens tapatybe (jau nekalbant apie tuos tinklus, kuriuose priimtinau registruotis sugalvotais vartotojo vardais).

vartoti taisyklingą kalbą, kreipti dėmesį į joje vykstančius pokyčius, jausti atsakomybę dėl neigiamų pasikeitimų ir neigiamos įtakos kalbai.

Galima nurodyti šiuo metu esamas ar buvusias socialines iniciatyvas:

1. Vienas iš populiariausių ir didžiausių naujienų portalų Delfi dalyvauja iniciatyvoje *Neburnok.lt* ir skatina internautus komentuoti ir bendrauti internete etiškai bei rašyti su lietuviškomis raidėmis: kiekvieną komentarą norintį įrašyti asmenį Delfi pasitinka su šūkiu „Saugok kalbą! Rašyk komentarus lietuviškomis raidėmis!“.
2. Nuo 2010 m. pradžios internetinių portalų *diena.lt*, *kauno.diena.lt* ir *klaipeda.diena.lt* lankytojai kviečiami skaityti pranešimus spaudai ir informuoti apie surastas klaidas. Valstybinė lietuvių kalbos komisija pasiryžusi pakomentuoti kiekvieną pateiktą klaidą ir sukongretinti, ar tai rašybos, skyrybos, kalbos ar stiliaus klaida. Baigiantis kiekvienam mėnesiui, bus išrinkta didžiausia pastebėta klaida, o apie ją pranešęs asmuo – apdovanotas lietuvių kalbos palaikymo programine įranga. Po kiekvienu pranešimu minėtuose portaluose vartotojai galės matyti užrašą „„Netikslumai straipsnyje? Susisiekite su redakcija““.
3. Populiariausių klasifikuotų skelbimų portalas *Skelbiu.lt* 2010 m. vasario 21 d. naujienlaiškiuose sveikino savo vartotojus su Gimtosios kalbos diena ir ragino ne tik skelbimuose rašyti taisyklingai lietuviškai bei su lietuviškais rašmenimis, bet ir komentuoti etiškai bei taisyklingai;
4. Telekomunikacijų bendrovė “Tele2” jau trejus metus rengia greičiausiai trumpąsias žinutes rašančio moksleivio konkursą, kuris susideda iš kelių etapų. Konkurse vertinamas ne tik dalyvių rankų miklumas, bet ir gebėjimas rašyti taisyklingai lietuviškai – moksleiviai tekstą turi surinkti su lietuviškais rašmenimis, sudėti skyrybos ženklus. Už kiekvieną paliekamą rašybos ar skyrybos klaidą skiriami dviejų sekundžių baudos taškai.

Nors vyksta dar nedaug socialinių iniciatyvų, raginančių atsižvelgti į lietuvių kalbos kaitos procesus internete ir bendrauti kuo taisyklingiau, tačiau informacijos technologijų srityje pirmaujančios įmonės kreipia į tai dėmesį. Tokios iniciatyvos yra svarbios, nes neretai populiarios, gerai žinomos įmonės ar įstaigos formuoja visuomenės nuomonę. Parodant savo požiūrį ir rūpinimąsi kalba, jos autentiškumo išsaugojimu, galima ir informacijos bei komunikacijos technologijų vartotojus paskatinti kalbėti taisyklingiau, laikytis būdingų kalbos principų ir taisyklių. Sugalvojant ir organizuojant įvairias akcijas ar konkursus, vartotojai gali netgi nesąmoningai, natūraliai imti vartoti taisyklingesnę, neiškraipytą, ne naujadarų, o įprastų žodžių kupiną kalbą.

Aptarti kalbos bruožai ir kalbos kitimo procesai rodo, kad naudojant informacijos ir komunikacijos technologijas formuojasi nauja kalbos sritis – elektroninis diskursas, kuris užima vietą tarp šnekamosios ir rašomosios kalbos bei turi šioms įprastoms kalbos sritims būdingų bruožų. Komunikuojant per informacijos ir komunikacijos technologijas, kuriama daugialypė, kintama kalba, o jos bruožams didelę įtaką daro adresato ir adresanto santykis, kalbėjimo aplinka ir stilius bei kt. Skirtingose technologijų terpėse vartojama kalba turi skirtingų, tik tai konkrečiai terpei būdingų bruožų, tačiau visų terpių kalbas sieja viešo ir privataus, oficialaus ir neoficialaus, sinchroniško ir asinchroniško bei anonimiško ir neanonimiško bendravimo galimybė.

2. Trumpųjų žinučių kalba

Terminu SMS apibrėžiama trumpųjų žinučių paslauga¹⁶ arba trumpųjų žinučių sistema¹⁷, kuri iš pradžių leido siųsti iki 160 simbolių tekstinę informaciją, o vėliau, įdiegus modernesnes mobiliųjų telefonų technologijas, simbolių skaičius padidėjo kelis kartus. Taip pat atsirado galimybė siųsti trumpąsias SMS žinutes ne tik mobiliaisiais telefonais, bet ir internetu: kai kurie interneto tinklapiai suteikė galimybę vartotojams nemokamai siųsti ribotą skaičių žinučių. Komunikacija trumposiomis SMS žinutėmis iš vieno mobiliojo telefono į kitą ypač išpopuliarėjo. 2008 m. Lietuvoje išsiųstų žinučių skaičius jau buvo išaugęs beveik dvigubai (lyginant su 2005 m.), buvo išsiųsta 9 372 591,9 trumposios (SMS) ir 5 624,3 iliustruotos (MMS) žinutės (žr. 4 priedą)¹⁸.

Mobiliojo ryšio naudojimas suteikia galimybę vartotojui ne tik susisiekti ar parašyti tekstinę žinutę, bet ir administruoti savo banko sąskaitas, gauti paskolas ir pan. Mobilijam ryšiui vis labiau skverbiantis ne tik į visuomenines, bet ir į asmenines sritis, ir didėjant žmonių priklausomybei nuo mobiliųjų technologijų, natūralu, kad jos ima veikti net ir kalbą, kuria bendraujama, reiškiamos nuomonės ir emocijos, susisiekama vieniems su kitais. Susikūrė unikalūs trumpųjų žinučių kalbos stilius, kuris užima atskirą vietą šalia elektroninio pašto, pokalbių svetainių ar socialinių tinklų savitos kalbos.

Informacijos ir komunikacijos technologijų, o ypač trumpųjų žinučių, kalba dar nėra išsamiai tyrinėta, nėra atlikta daug ir įvairių tyrimų, tiksliai nenustatyta ir neapibrėžta, kokie yra trumpųjų žinučių bruožai, kalbos vartosenos tendencijos. Iš tyrimų, kurie buvo atlikti, rezultatų matyti, kad visuose juose atrasti tie patys pasikartojantys bruožai, o išsamesnių išvalgų ar lyginimų nėra daryta.

Tolesniuose skyriuose pateikiant pavyzdžius aptariama, kokią vietą tarp kitų informacijos ir komunikacijos technologijų kalbų užima trumpųjų žinučių kalba, kokie yra jos bruožai, kas ją sieja ar skiria nuo kitų informacijos ir komunikacijos technologijų kalbos.

¹⁶ SMS – *Short Message Service*.

¹⁷ SMS – *Short Message System*.

¹⁸ Ryšių reguliavimo tarnybos duomenys.

2.1. Trumpųjų žinučių kalbos bruožai

Trumposiose žinutėse prasmę gali perteikti atskiri žodžiai, visas sakinys, rišlios kalbos sudėtis. Nors sakinys gali būti ir vienažodis, jam vis tiek būdingas predikatyvumas (teigimas, neigimas arba klausimas), intonacija, žodžių išdėstymo tvarka (jei sakinys dvižodis ar ilgesnis), gramatinis žodžių ryšys. Nors trumposiose žinutėse perteikiamoje kalboje neretai vartojami sutrumpinti ar naujai sukurti žodžiai, tačiau jų raiška nekeičia jų reikšmės: sąveikaudami tarpusavyje, jie išreiškia tam tikrą konkrečią mintį, kurią adresantas siunčia adresatui.

Trumposiose žinutėse, atrodo, turėtų būti svarbiausia perteikti mintis, tačiau matyti, jog vis didesnę vaidmenį ima vaidinti tos minties grafinė, neįprasta skaitinė išraiška. Žodis yra sąlyginis ženklas, skirtinas nuo vaizduojamojo objekto, tai simbolis, pažymintis objektą, bet jo nereprezentuojantis: objekto reikšmė visiškai nepriklauso nuo to, kaip to objekto pavadinimas pateikiamas teksto būdu (ar išreiškiamas raidėmis, ar skaičiais, ar jų deriniais).

Stephen Adams, rašantis apie SMS žinučių kalbą, teigia, kad tekstinių žinučių kalbai būdingą leksiką vis dažniau imama vartoti kasdieninėje kalboje (Adams, 2008). Pavyzdžiui, anglų kalboje dabar jau ir skaičiai gali įgauti žodinės semantikos: 143 ir 459 reiškia *I love you*. Abu skaičiai yra žodžių įprasminimas ne raidėmis – 143 taip išreiškiamas pagal raidžių, kurios sudaro pasakymą *I love you*, skaičių (*I* – 1 raidė, *love* – 4 raidės, *you* – 3 raidės), o 459 sukurtas pagal tai, kuri raidė ir koks skaičius yra siejamas su tuo pačiu mobiliojo telefono mygtuku (ILY trumpinys aiškintinas taip: 4 sietinas su I, 5 – su L, o 9 – su Y). Anglų kalboje randasi vis daugiau pasakymų, kur reikšmės įgauna įvairūs skaitiniai deriniai, netgi nebūtinai tokie, kuriuos galima sieti su mobiliojo telefono klaviatūra.

Šie pavyzdžiai rodo, kad trumpųjų žinučių kalbos sistema yra prasmingų elementų tarpusavio santykių sistema, kai prasmė kuriama ne tik iš raidžių, bet ir įvairių ženklų sąveikos. Ta sistema esti žmonių sąmonėje ir yra išreiškiamą riboto kiekio kalbos ženklų ir jų santykių, tačiau leidžia šnekoje sukurti neribotą kiekį konkrečių pasakymų, t. y. raidžių ir ženklų skaičius ribotas, tačiau kuriant jų derinius, galima išreikšti neribotą įvairovę minčių, nuomonių, pasakymų. Trumposiose žinutėse sukuriama nauji skaičių, raidžių deriniai bei kodai tampa ženklais, įgaunančiais tam tikrą konkrečią reikšmę juos rašančiųjų kalboje. Taigi skaičių, raidžių bei ženklų kombinacijos gali būti suprantamos kaip ženklai tų žodžių, kurie turėti omenyje.

Leksikografas J. Green, tyrinėjantis žargono įtaką anglų kalbai, teigia, kad tokie nauji žmonių sugalvoti pasakymai yra nei geresni, nei blogesni, „tik kitokia karališkosios anglų kalbos forma“¹⁹. Išskiriama, kad tai nėra šiuolaikinėje visuomenėje naujas reiškinys, kad tokių sutrumpinimų buvo

¹⁹ „It’s just another form of the Queen’s English – not better, not worse“.

galima rasti jau Pirmojo pasaulinio karo laikais („SWALK, for Sealed With A Loving Kiss and KNORWICH, Knickers Off Ready When I Come Home“), tik skirtumas tas, jog anksčiau buvo naudojamas paprastas atvirukas, o šiuo metu – šiūdieninis mažas ekranėlis.

Paskutiniu metu pastebimos tendencijos, jog įvairialypis trumpųjų žinučių kalbėjimas gali daryti įtaką netgi vardų rašysenai. 2007 m. Australijoje gimusių vaikų vardų rašyba buvo labai įvairi: vardo *Jayden* buvo užregistruota dvylika skirtingų variantų, *Aidan* – devyni variantai, *Amelia* ir *Tahlia* – aštuoni skirtingai rašybos variantai. Pavyzdžiui, moters vardas *Lachlan* buvo rašomas penkiais skirtingais būdais: *Lochlyn*, *Lochlin*, *Lochlen*, *Lochlain*, *Lauchlan*. Pasak šį bruožą tyrusios sociologės, toks skirtingas įprastų vardų rašybos būdas sietinas su trumpųjų žinučių ar elektroninio pašto kalboje vartojamomis įvairių žodžių variacijomis ir tėvų noru išskirti savo vaiką iš kitų (McCrinkle, 2008).

Tolesniuose skyriuose aptariami atskiri trumpųjų žinučių teksto bruožai.

2.1.1. Žodžių trumpinimas

Trumposios žinutės yra tinkama sritis plisti ir kalbėsenoje įsigalėti neoficialiajai leksikai. Jose dažnai vartojamas įvairus žargonas arba naujai perkurti, sudaryti žodžiai, trumpiniai. Toks suasmenintos kalbos vartojimas indikuoja, kad asmenys priklauso tam tikrai grupei ir kuria savitą identitetą. Taip tos grupės išskiria tuos, kurie į tas grupes nepatenka, nesupranta naujai sukurtos žodinės leksikos ir negeba jos vartoti.

Esama pagrindinių priežasčių, dėl kurių žodžiai tekstinėse žinutėse yra trumpinami:

1. Įvairūs žodžių trumpinimai sietini su į vieną žinutę telpančių simbolių limitu. Dažniausiai SMS žinutės yra mokamos, todėl jas rašantieji stengiasi norimą parašyti informaciją išdėstyti iki 160 simbolių, kad jų pateikiamas tekstas neviršytų vienos trumposios žinutės limitu (Ogle, 2005). Sintaksiškai ir leksiškai sutrumpinus vartojamas žodžių formas, sutaupomas išnaudotų trumposios žinutės simbolių skaičius. Faktas, jog ribotu simbolių skaičiumi turi būti pasakyta norima mintis, skatina norimą išdėstyti tekstą pateikti kaip įmanoma glausčiau, raidinius derinius keisti skaičiais ar kitokiais grafiniais elementais;
2. Žodžiai trumpinami, kad tekstą būtų galima kuo greičiau parašyti. Kiekvienas mobiliojo telefono mygtukas reiškia 3–4 skirtingas raides, o norint parašyti visą informaciją mygtukus reikia paspausti keliasdešimt kartų. Taupant laiką, sutrumpinami žodžiai, panaudojami įvairūs grafiniai ženklai ar skaičiai (Ogle, 2005);
3. Trumpinama, kad vartojamą leksiką suprastų tik tam tikros grupės nariai, kad kai kuriems ji būtų ne tik sunkiai perskaitoma, bet ir išvis semantiškai nesuvokiama (Shaban Rafi, 2008). Dėl

šios priežasties tėvų iniciatyva pradėtos kurti programos, kurios padeda tėvams suprasti, ką rašo ir apie ką trumpesiomis žinutėmis bendrauja jų vaikai.

Paaugliai, vartodami įvairias sugalvotas neoficialias santrumpas (pavyzdžiui, *l8* (late), *lol* (lots of love), *brb* (be right back) (Adams, 2008), *nzn* – nežinau, *db* – dabar (darbo autorės pavyzdžiai) ir pan.), vėliau, būdami dvidešimtmečiai ar vyresni, savo naująją kalbą atsineša ir vartoja ją kaip priimtina komunikacijai su realiu pasauliu, taip plėsdami naujadarų vartojimo sferas. Žodžiai trumpesiose žinutėse trumpinami ne tik anglų ar lietuvių kalbose, trumpinimai populiarūs ir tarp kitomis kalbomis bendraujančių žmonių. Pavyzdžiui, italų kalboje galima išskirti dvejopus trumpinimus: oficialiai priimtinius ir neoficialius, plintančius kasdieninėje kalboje. Oficialūs trumpinimai yra kiekvienam suprantami, pavyzdžiui, *ad es.* (*ad esempio*) – pavyzdžiui, *c.p.* (*cartolina postale*) – pašto atvirukas, tačiau vis dažniau pasitaiko naujų, kintančių neoficialiųjų trumpinimų, kuriuos suprasti neretai reikia specialaus išigilinimo: *p.v.* (*prossimo venture*) – kitas mėnuo, *c.m.* (*corrente mese*) – šį mėnesį, *f.lli* (*fratelli*) – broliai, *g.* (*giorno*) – diena, *gg* (*giorni*) – dienos ir t. t. (darbo autorės pavyzdžiai)²⁰.

Yra įvairių nuomonių, kaip trumpiniai veikia asmens rašymo gebėjimus, kokią įtaką daro raštingumui. Australijoje, Tasmanijos universitete, atliktas tyrimas parodė, kad sutrumpinimų vartojimas rašant SMS žinutes, nepaisant paplitusių įsitikinimų, nedaro įtakos rašymo kokybei, neveikia gramatinių asmens sugebėjimų. Trumpinama, kad būtų sutaupomas rašančiojo laikas, tačiau skaitančiajam žinutę perskaityti užtrunka net du kartus ilgiau (tai rodo ir pats straipsnio pavadinimas: „Abbrvtd SMS tks too lng to undrstnd“). Nors kai kurie trumpinimai lengvai iššifruojami (*2 – to, 4 – for, C – see, U – you*), tačiau dalis jų – itin sudėtingi (*TTYL – talk to you later, BBS – be back soon, PU – pick up, CN – seeing you soon*). Tačiau trumpinimas net ir norint greičiau parašyti tekstą nėra nuoseklus: psichologijos mokslų daktaro Nenagh Kemp tyrimo metu nustatyta, kad nors santrumpų rašymas žinučių tekste padeda parašyti žinutę greičiau, vis tik tai didžioji dalis eksperimente dalyvavusiųjų pamiršdavo sutrumpinti žodžius ar parašyti juos kodais.

Kitu atliktu tyrimu buvo paneigta dažnai populiarė nuomonė, kad trumpųjų žinučių rašymas neigiamai veikia kalbos procesus: ištyrus 11-os metų moksleivių žinučių tekstus nustatyta, jog trumpųjų žinučių rašymas ne tik nedaro žalos, bet patobulina, pagerina asmens raštingumo lygį. O patys raštingiausi moksleiviai kaip tik trumpesiose žinutėse vartoja daugiausiai trumpinimų. Tyrimas pagrindė teiginį, kad nėra jokio reikalo susieti menką bendrinės anglų kalbos raštingumo lygį su

²⁰ <http://www.chass.utoronto.ca/~ngargano/corsi/corrisp/abbreviazioni.html>

trumpųjų žinučių siuntimu. Moksleiviai, vartoję daugiausiai naujadarų ir trumpinių, buvo patys raštingiausi (Smith, 2006).

Atlikti tyrimai rodo, kad trumpųjų žinučių rašymas, nors ir kupinas svetimų, naujai sukurtų ir bendrinėje kalboje nepriimtinių žodžių, gali ne neigiamai veikti kalbos procesus, bet skatinti naujų kalbos bruožų radimąsi, padėti įgauti naujų formų, leisti vartoti laisvesnę kalbą ir tyrinėti jos natūraliai kintančius kalbos principus.

2.1.2. Fonetinė rašyba

Naudojant internetą ar mobilųjį ryšį kaip komunikacijos priemonę, t. y. bendraujant internete arba rašant trumpąsias žinutes, pasitaiko atvejų, kai rašomi žodžiai yra ne tik trumpinami, kuriami vartojant raidžių ir skaičių derinius ar rašomi be diakritinių ženklų. Neretai visai to nesuprantant pasitelkiama fonetinė žodžių rašyba: žodžiai rašomi būtent taip, kaip jie skamba tariant, arba pasakymas iš kelių žodžių yra pateikiamas kaip vienažodis darinys.

Galima išskirti keletą fonetinės rašybos būdų:

1. Rašoma tikrai taip, kaip tariama (*bai the wei, naujasni, tajp*). Toks žodžių pateikimas pagal tartį gali daryti neigiamos įtakos rašybai: randasi vis daugiau svarstymų, kad nebeatpažįstant ir iš atminties prisimenant klaidingai parašytus žodžius, galima ir oficialiojoje kalbos vartosenoje rašyti su klaidomis, jų net nepastebint;
2. Kelių žodžių samplaikos (*kažkaupten, arišviso*). D. Crystal taip pat pateikia pavyzdžių apie vartojamas kelių žodžių samplaikas (Crystal, 2001, 165). Kai kuriose iš jų žodžiai tiesiog suliejami į vieną, pavyzdžiui, *what a unifreakinversitynerd*, o kai kuriose atskiriami brūkšneliais, pavyzdžiui, *dead-slow-and-stop-computer*.

D. Crystal pabrėžia, kad tokie saviti naujadarai dažniausiai yra kuriami skirtingų bendraujančių grupių. Kiekviena iš jų turi savo autentiškos leksikos ir taip kuria savo identitetą, siekia atsiskirti nuo masės kitų tose pačiose komunikacijos priemonėse bendraujančių asmenų. Atvejai, kai žodžiai rašomi taip, kaip ištariami, artina elektroninį diskursą prie sakytinės kalbos. Taip raštu pateikiami žodiniai pasakymai, neturintys rašto kalbai būdingų ypatybių.

2.2. Lietuviškų rašmenų vartojimas

Kalbininkai dažnai skiria daug dėmesio netaisyklinga lietuvių kalba parašytiems tekstams, stengdamiesi atkreipti visuomenės dėmesį, suaktualinti problemą ir pabandyti atskirti raštingus lietuvius nuo neraštingų. Dažniausiai internetinėse svetainėse arba portaluose pateikiami oficialūs

tekstai yra rašomi vartojant diakritinius ženklus, tačiau pastebėta, kad žmonės, reikšdami savo nuomonę, komentuodami, reaguodami į internete išsakytas pastabas ar rašydami trumpasias žinutes mobiliaisiais telefonais, nevartoja lietuviškų rašmenų. Lietuviškų rašmenų vartojimo ir nevartojimo tendencijos svarbios ir aktualios visose informacijos ir komunikacijos technologijų terpėse. Kadangi darbe didžiausias dėmesys skiriamas trumposioms žinutėms, rašmenų vartojimo ar nevartojimo problema aptariama šiame skyriuje.

Iš pradžių nebuvus galimybės mobiliaisiais telefonais rašyti specifinių lietuviškos abėcėlės ženklų, rašymas be jų tapo norma, įprastu reiškiniu, kurio sunku atsisakyti, kai mobilieji telefonai jau turi įdiegtas diakritinių ženklų rašymo sistemas. Lietuviškų rašmenų paplitimą trumposiose žinutėse sunkina ir tai, jog rašant trumpąją žinutę esminis dalykas yra ją parašyti ir išsiųsti kuo greičiau, o lietuviškų rašmenų ieškojimas tarp kitų raidžių trunka ilgiau, nes kiekvieną mobiliojo telefono klavišą reikia spausti keliais kartais daugiau. Taip pat svarbi ir kainos problema: lietuviški rašmenys yra užkoduojami keliais simboliais, todėl didelė tikimybė, kad rašant trumpąją žinutę su lietuviškais raidėmis ji netilps į vienos žinutės simbolių skaičių, t. y. ir mokėti teks už kelias žinutes, ne už vieną.

Manytina, kad dažniausiai netaisyklingai ir be lietuviškų rašmenų internete bendrauja tie, kurie nori likti anonimiški ir slepiasi po įvairiais slapyvardžiais. O savo vardus pasakantys ir tapatybę atskleidžiantys asmenys ne tik vartoja lietuvišką abėcėlę, bet dar ir stengiasi rašyti taisyklinga, neiškraipyta, neužteršta svetimybėmis lietuvių kalba bei neretai ragina kitus taip pat rašyti taisyklingai (pavyzdžiui, tinklaraštininkai). Trumposiose žinutėse anonimiškumo nėra: jas rašo arba vienas kitam pažįstami asmenys (dažniausiai), arba įmonės siunčia oficialius reklaminius ar informacinius pranešimus. Tačiau dažniausiai ir asmeninėse, ir oficialiose siunčiamose žinutėse nevartojami lietuviški rašmenys – pagrindinis tam įtakos turintis faktorius, ko gero, yra nesusiformavęs specifinių rašmenų vartojimo technologijose poreikis ir siekis tekstą parašyti kaip įmanoma greičiau.

Pasak Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie LRM pirmininkės I. Smetonienės, „apie raštingumo lygio kritimą kalba ir kitos šalys – ir jos baksnoja į internetą. Turėtume nepamiršti, kad rašyba yra gramatikos pagrindas. <...> Šitas iš pirmo žvilgsnio nekaltas žaidimas rašyti „šveplai“ nepraeina be pėdsakų: rašyba mūsų pašamonėje atsispindi tam tikrais vaizdais ir pasidaro automatizuota. Jeigu raidės vaizdinys neryškus arba užfiksuoti keli jos variantai, rašyti be klaidų yra neįmanoma. O kai nemoki, lengviausia garsiai rékti, kad kalba bloga ir viską reikia pakeisti iš pagrindų“ (Putnienė, 2008). Manoma, kad rašymas be lietuviškų raidžių sugrąžina lietuvių kalbą 500 metų atgal į tokį kalbos lygmenį, kaip rašė Martynas Mažvydas: „Maksla schito tewai iusu traksdawa tureti“.

Nors šiuo metu, kai techninės ženklų rodymo ar nerodymo problemos yra išspręstos, dėl lietuviškų rašmenų vartojimo kiekvienas turi savitą sprendimą. G. Žalkauskaitės tyrime teigiama, kad vartotojams trūksta informacijos dėl lietuviškų rašmenų vartojimo galimybių, o rašymas be lietuviškų raidžių pasirenkamas dėl įvairių priežasčių ir gali tapti įpročiu net tuomet, kai tekstas renkamas ne internete. Be to, taip formuojamas atsainus požiūris į kalbos taisyklingumą (Žalkauskaitė, 2009). Vieniems rašyti taisyklingai lietuviškai yra privalumas, kiti prieštarauja nusistovėjusioms taisyklėms ir sąmoningai vartoja lietuvių kalbą be jai būdingų specifinių raidžių, dar kitiems rašymas be taškų, paukščiukų ir kt. tiesiog yra patogesnis ir jau tapęs įprastesniu – lietuviškų rašmenų nevartojimas kuria vartojimui patogesnę kalbą.

G. Žalkauskaitės atliktame tyrime atskleidžiama pačių technologijų vartotojų nuomonė apie lietuviškų rašmenų vartojimą. Rašymas be specifinių abėcėlės raidžių visuomenėje vertinamas labiau neigiamai nei teigiamai: dauguma vartotojų jį vertina kaip neigiamą aspektą, bet nemaža dalis laikosi požiūrio, kad tai nėra blogai. Įvardindami konkrečias išvelgiamas problemas, vartotojai teigė, kad nevartojant lietuviškų rašmenų menksta rašančiojo raštingumas, kad toks rašymas žaloja kalbą. Kiti pabrėžia, kad tekstas be lietuviškų raidžių sunkiau skaitomas, nesolidžiai atrodantis, parodantis rašančiojo apsileidimą. Tyrimas atskleidė beveik vienareikšmį visuomenės nuomonės požiūrį – yra gerai suprantamos netaisyklingos rašybos keliamos grėsmės, tačiau jos ne visada paskatina vartoti lietuviškus rašmenis. Tiriamųjų nuomone, rašymas be lietuviškų raidžių nekenkia pagrindiniam tikslui – komunikacijai, todėl tokie tekstai nesulaukia itin didelio adresatų priešiško (Žalkauskaitė, 2009).

2.3. Emocijų raiška

Trumposios žinutės yra nesunkiai rašomos bei greitai išsiunčiamos ir iškart pasiekiančios adresatą, tačiau iš pradžių jose buvo sunku išreikšti žmonių kūno kalbą ir emocijas, kurios svarbios bendraujant akis į akį. Neverbaline kalba perduodama žinia kėlė sunkumų adresatui teisingai suvokti, ką adresantas nori pasakyti, ir paliko galimybę žinutės gavėjui skirtingai interpretuoti pasakymą. Trumpųjų tekstinių žinučių kalba nebuvo ir nėra standartinis rašytinis diskursas, tačiau rašantieji žinutes vartodami įvairius grafinius ženklus išplėtojo galimybę vizualiai pateikti tekstą taip, kad adresatas suprastų, kas ir kaip būtų išreikšta kalbant tiesiogiai, realiai.

Rašantieji trumpąsias žinutes išplėtojo rašytinę intonacijos formą, kad ši, išreikšta kūno kalbos reprezentantais, dar vadinamais šypsnelėmis (nors vizualiai gali išreikšti visai ne šypseną ar nebūtinai džiaugsmingas emocijas) ar grafiniais veidukais (jie anglų kalboje vadinami *emoticons*), ne prasčiau nei žodiniame bendravime atspindi įvairias emocijas, nutylėjimus. Jausmažodžiais reprezentuojama

kūno kalba, kuri emocijas reiškiant tekstu būtų prarandama. Jie gali pakeisti teksto prasmę taip, kaip kūno kalba gali pakeisti žodinę kalbą (Shaban Rafi, 2008).

Dauguma grafinių veidukų jau yra virtę nuolatiniais ir savaime suprantamais simboliais, kad yra netgi vartojami vietoj žodinės raiškos (pavyzdžiui, vietoj „aš džiaugiuosi“, „man linksma“ rašoma šypsena ir pan.). Grafiniai veidukai populiarūs ne tik trumposiose žinutėse, bet ir visose kitose informacijos ir komunikacijos technologijų aplinkose: jie vartojami ir rašant elektroninius laiškus, ir bendraujant socialiniuose tinkluose, ir kalbant per pokalbių programas ir t. t. Laikui bėgant, pakito grafinių veidukų išraiška mobiliuosiuose telefonuose: anksčiau rašantysis turėjo pasirinkti, kokį ženklą nori išsiųsti, ir iš atskirų skyrybos ženklų pats jį sudėlioti. Dabar telefonuose poros mygtukų paspaudimu jau galima iškart matyti ne skyrybos ženklus, kurių kombinaciją tektų pačiam surinkti, bet jau paruoštus įvairias emocijas atspindinčius grafinius veidukus.

Emocijų raiška grafiniais veidukais yra tapusi įprastu reiškiniu, tačiau randasi naujų svarstymų, kaip naujai išreikšti savo jausmus. Praėjusiais metais Suomijos kompanija „Nokia“ paskelbė ir užpatentavo savo naują idėją: specialistai pasiūlė emocinę būseną sieti su spalvomis. Sistemos veikimo principas paprastas: prieš siųsdamas žinutę, žmogus pasirenka spalvą, kuri atitiktų jo nuotaiką. Pavyzdžiui, raudona spalva reiškia, kad abonentas yra piktas, o juoda – kad yra depresijos būsenos. Gavus tokią žinutę, adresato telefono klaviatūros apšvietimo arba specialių šviesos diodų spalva pasikeistų. Tačiau kol kas mobiliųjų telefonų, turinčių įdiegtą naująją technologiją, nėra.

Keli mokslininkai (Alia K. Amin), dirbantys viename universitete Nyderlanduose, pabandė iširti, kas trumposiose žinutėse padeda išreikšti ekspresiją ir įasmeninti kūno kalbą. Dalyvaujant paaugliams, buvo atliktas tyrimas: dalyvių prašyta iš įvairių iškarpų popieriuje pavaizduoti save ir savo atostogas. Vaizduodami save, paaugliai klijavo įvairius paveikslėlius, tarsi akcentuodami, kad jie padeda apibūdinti jų tapatybę (pvz., merginos klijavo sukneles, vaikinai – automobilių nuotraukas ir pan.), t. y. kiekvienas pasirinko po vaizdinį simbolį, kuris atspindėtų juos pačius. Dalyviai taip pat pavaizdavo aplinką, o aplink įvairias temą atspindinčias kombinacijas iš iškarpų jie priklijavo paveikslėlių (grafinių veidukų), kurie atspindėtų ir parodytų jų emocijas. Taip pat šalia vizualios išraiškos paaugliai pavartojo ir tekstinę informaciją, įrašydami tam tikrų žodžių, taip pat apibūdinančių juos ar jų atostogas.

Mokslininkai pasiūlė išvadą, kad mobiliuosiuose telefonais gali būti siunčiamos panašios žinutės, sudarytos iš dviejų dalių (jos anglų kalboje vadinamos *SenseMS*). Pirmiausia gavėjui pasirodytų siuntėjo išrinktas koks nors paveikslėlis, įprasminantis patį siuntėją ir aiškiai parodantis emocinę jo būseną (ką paprastai tenka išreikšti grafiniais veidukais), o fonas reikštų aplinkos ir psichologinį kontekstą, kokiomis aplinkybėmis siunčiama konkreti žinutė. Kartu matytųsi įprasti paprastai žinutei

elementai: siuntėjo vardas, data ir laikas. Antroje siunčiamos žinutės dalyje jau būtų pateikiamas žodinis tekstas, ką siuntėjas tiksliai nori pasakyti. SenseMS žinutėse gavėjas iš pirmo žvilgsnio gautų gausybę informacijos, dar net neperskaitęs jam perduodamo teksto. O siuntėjas, priklausomai nuo jo emocinės būsenos, galėtų koreguoti ne tik žinutės fono spalvą, bet ir daikto, atspindinčio jį patį ir jo emocijas, išraišką.

Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad paaugliai SenseMS žinutes interpretavo geriau ir teisingiau nei SMS, jos padėjo aiškiau išreikšti emocijas, ypač neigiamas. Paaugliai įvardijo, kad jie teiktų pirmenybę bendrauti SenseMS žinutėmis dėl jų galimybės labiau komunikuoti emocijas ir kontekstą, kuris sukuria glaudesnę ryšį tarp siuntėjo ir gavėjo. Tyrimo metu išskirta, kad paprastos trumposios žinutės tinkamesnės vartoti kasdieniui paprastai kalbai, o SenseMS žinutės galėtų būti skirtos ypatingoms progoms, nes jas sukurti ir parašyti užtrunka daug ilgiau nei SMS.

2.4. Amžiaus ir lyčių skirtumai

Mobilusis ryšys ir naudojimas mobiliaisiais telefonais labiau paplitęs tarp jaunesnių žmonių. Mobilųjų telefonų naudotojų mažiau tarp vyresnio amžiaus asmenų: mobiliaisiais telefonais naudojami 98 proc. 16–24 metų ir 54 proc. 65–74 metų amžiaus asmenų²¹. Tai sietina su technologijų skverbimu, gebėjimu įgyti naudojimosi technologijomis įgūdžių, perprasti, įsisavinti ir gebėti taikyti naujoves.

Amžiaus skirtumų randama ne tik analizuojant naudojimosi paslauga dažnumą, tačiau ir tyrinėjant trumpųjų žinučių tekstus. Mokslininkai pastebi, kad mobiliosios technologijos, ypač mobilieji telefonai, labiausiai integruojasi į jaunuolių kultūrą ir iš visų asmenų amžiaus grupių daro jai didžiausią įtaką. Trumposios žinutės itin populiaros tarp pradinių klasių amžiaus vaikų ir paauglių – šios amžiaus grupės asmenys naudoja trumpąsias žinutes kaip kasdienio bendravimo įrankį su bendraamžiais. “Jie mano, kad SMS rašymas yra patogesnis, nes rašyti jie gali privačiai, tyliai viešosiose vietose arba vėlai lovoje. SMS taip pat padeda išvengti ilgų diskusijų ir sutaupyti lėšų” (Alia K. Amin ir kt.). Jų kasdienybėje trumposios žinutės labai populiaros. Vyresni, pavyzdžiui, studentai linkę rašyti žinutes, tačiau dažniau susisieikia, apsikeičia informacija skambindami arba rašydami socialiniuose tinkluose ar naudodamiesi pokalbių programomis. Kuo vyresnis žmogus, tuo rečiau jis bendrauja, rašydamas trumpąsias žinutes.

Trumpųjų žinučių paslaugai integruojantis į jaunesnio amžiaus asmenų kasdienę vartoseną, ryškėja tendencija, kad vyresnio amžiaus žmonės neretai netgi nebesupranta jaunesniųjų rašytų trumpųjų žinučių teksto, neįstengia suvokti, kokia leksika bandoma perduoti jiems informaciją. Jau yra

²¹ Ryšių reguliavimo tarnybos duomenys.

anglų kalba sukurta programų, kurios gali padėti tėvams suprasti jų vaikų rašomas trumpąsias žinutes. Programoje, kaip žodyne, įrašius tam tikrą naujadarą, programa jį išverčia į oficialiąją anglų kalbą. Ir atvirkščiai: norint parašyti tekstą paauglių kalba, užtenka programai pateikti bendrinės kalbos variantą, kuris bus išverstas į trumpųjų žinučių tekstą. Tokių programų galima rasti www.transl8it.com, www.NoSlang.com, www.Teenangels.com, www.Teenchatdecoder.com.

Yra ne tik amžiaus, bet ir lyčių skirtumų rašant trumpąsias žinutes. S. C. Herring ir A. Zelenkauskaitės (Herring, 2008) atliktu tyrimu jie konkrečiai įvardinti. Buvo tiriamos dviejų dienų senumo vienoje Italijos televizijoje rašytos interaktyvios žinutės, didžiausias dėmesys kreipiamas į trumpinimus ir įterptinius sakinius. Nustatyta, kad moterys rašė daugiau ir ilgesnių žinučių nei vyrai, taip pat darė įvairesnių įžvalgų, savo nuomonę grindė ilgesniais ir išsamesniais argumentais. Tokios pat tendencijos išryškėjo ir lietuvių moterų ir vyrų rašytose žinutėse: vyrų rašomose žinutėse dažniausiai galima rasti tik po kelis žodžius, jose nediskutuojama, kalbama itin glausčiai. O moterų rašytų trumpųjų žinučių nevisai galima vadinti trumposiomis: neretai jos netelpa į standartinės žinutės simbolių skaičių.

Britanijos mokslo asociacijos festivalio metu buvo pateiktos niekuomet nesvarstytos ir neatrastos trumpųjų žinučių galimybės: vienos tyrinėtojų grupės teigimu, iš išsiųstos trumposios žinutės teksto pagal bruožus galima nustatyti ne tik rašiusiojo lytį, bet netgi išsiaiškinti, ar iš to paties telefono pranešimus siuntė tas pats vienas asmuo ar keli skirtingi. Tokį tyrimą paskatino vienos moters dingimas, o nusikaltimą išaiškinti padėjo trumpųjų žinučių tekstas: buvo nagrinėjamos iš moters telefono siųstos trumposios žinutės ir nustatyta, kad dalis jų rašytos pačios dingusiosios, o paskutinės rašytos nusikaltėlio, bandant sukurti iliuziją, jog rašo dingusi moteris. Trumpojoje žinutėje pateikiamas tekstas taip skyrėsi, kai buvo rašytas moters ir kai vyro, kad padėjo išsiaiškinti nusikaltimo aplinkybes ir pasiūlė tyrinėtojams idėją, kad trumposios žinutės gali ypač pasitarnauti tiriant kriminalinius nusikaltimus. Pasak šį metodą pritaikiusių asmenų, žinučių tekstas gali atskleisti ne tik adresanto lytį, bet ir parodyti, kiek siuntėjas ir gavėjas vienas kitą pažįsta (Hughes, 2008).

Aptarti atlikti tyrimai rodo, kad yra skirtumų tarp vyrų ir moterų rašomų trumpųjų žinučių, kad stengiantis sutaupyti simbolių skaičių ir laiką, skirtą žinutei parašyti, pateikiami kuo trumpesni sakiniai, trumpinami žodžiai, neatsižvelgiama į korektūros principus ir po skyrybos ženklų nededami tarpai (arba išvis nededami skyrybos ženklai). Dar nėra susiformavusio įpročio rašyti taisyklingai, vartojant lietuviškas abėcėlės raides, o žodinę emocijų raišką keičia grafinė, vizuali raiška.

Tam tikri trumpųjų žinučių kalbos bruožai leidžia žinutėmis siunčiamą tekstą priskirti šnekamajai kalbai. Siunčiant žinutę telefonu, perkeliama neredaguoti, nespecialiai paruošti žodžiai,

kurie būtų išsakyti žodine raiška. Lengva žinučių struktūra, fragmentiškumas, konkretumas, emocijas nusakantys grafiniai ženklai, nefiksuota žodžių tvarka, variantiškumas sieja žinučių tekstą su pokalbių svetainių ar programų kalba ir tolina jį nuo elektroninio pašto ar tinklaraščių kalbos. Tokie kalbos bruožai leidžia teigti, jog trumposios žinutės labiau skirtos asmeniniam neoficialiam bendravimui.

Siekiant išsiaiškinti lietuviškų trumpųjų žinučių bruožus, nustatyti, ar yra skirtumų tarp vyrų ir moterų siųstų žinučių, ar sakiniuose vartojami skyrybos ženklai, kaip reiškiamos emocijos ir pan., buvo atliktas tyrimas, kurio rezultatai aptariami kitame skyriuje.

3. Tyrimo aprašymas: lietuviškų trumpųjų žinučių kalbos bruožai

Mobiliaisiais telefonais siunčiamos trumposios žinutės vaidina vis didesnę vaidmenį kasdienėje komunikacijoje, užima didelę asmeninės komunikacijos dalį. Lietuvoje trumpųjų žinučių paslauga naudojasi vis daugiau įvairaus amžiaus asmenų, neretai trumposios žinutės siunčiamos ne tik asmeninio bendravimo tikslais, o riboto teksto siuntimas daro įtaką žinutėse pateikiamai kalbai, kalbos vartosenos principams, sakinių struktūrai, taisyklingumui bei raštingumui.

Atlikta literatūros šaltinių analizė ir lyginimas leido pastebėti, kad trumposiose žinutėse randama skirtumų tarp moterų ir vyrų rašyto teksto, kad trumposiose žinutėse vartojama savitai sukurta kalba, trumpinami žodžiai, kuriami ne visiems suprantami naujadarai, pasirenkamas neįprastas rašomajai kalbai emocijų raiškos būdas ir pan. Tyrimu siekiama nustatyti, kokią įtaką kalbai, jos vartosenos tendencijoms daro mobiliuoju ryšiu siunčiamos žinutės – kokie kuriami kalbos bruožai, kokia lietuvių kalbos vartoseną.

Problematika. Trumpųjų žinučių kalba dėl kasdienės vartosenos gali atspindėti kasdienės, šnekamosios kalbos bruožus. Yra manoma, kad trumpųjų žinučių dažnas siuntimas gali turėti įtakos kitų sričių kalbos įpročiams, kalbos vartojimo principams (pavyzdžiui, elektroninio pašto kalbai ir kt.), raštingumui. Trumposiomis žinutėmis bendraujama kasdien, o jų bruožai gali persismelkti ir į kitas informacijos ir komunikacijos technologijų sritis. Informacijos ir komunikacijos technologijų lietuvių kalba beveik nėra nagrinėta, todėl aktualu ištirti, kokie kalbos bruožai ir principai būdingi mobiliaisiais telefonais siunčiamų žinučių tekstui, kokios tendencijos vyrauja, kokios yra trumpųjų žinučių teksto rašybos, skyrybos, vartojamos leksikos ypatybės, ar jos skiriasi nuo rašomosios kalbos ir pan.

Tyrimo tikslas – trumpųjų žinučių kalbos bruožų nustatymas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti trumpųjų žinučių teksto bruožus bei jų skirtumus ar panašumus tarp skirtingų lyčių ir amžiaus asmenų;
2. Aptarti rašybos ir skyrybos trumposiose žinutėse principus;
3. Išsiaiškinti, kokie yra dažniausi žodžių trumpinimo būdai trumposiose žinutėse;
4. Nustatyti, kokia trumposiose žinutėse vartojama emocinė raiška;
5. Ištirti trumpųjų žinučių leksikos ypatumus ir pateikti jų esminius bruožus.

Metodas – turinio analizė. Pagrindiniai požymiai analizuojami kiekybiškai, pateikiant procentinę išraišką. Tačiau dalis trumpųjų žinučių bruožų analizuojami kokybiškai, išskiriant jų pagrindinius principus, pateikiant pavyzdžių.

Turinio analizės kategorijos iš anksto nebuvo nustatytos, jos buvo sudaromos analizuojant trumposiose žinutėse pateikiamą tekstą. Tai teksto ilgis, teksto skyryba ir rašyba, emocijų raiška, žodžių trumpinimas ir daryba, vartojama leksika.

Siekiant išsiaiškinti trumpųjų žinučių įtaką kalbai bei nustatyti trumpųjų žinučių struktūros ir kalbos bruožus, analizuota 75 skirtingo amžiaus asmenų ir įvairių paslaugų teikėjų (jie traktuojami kaip viena grupė) trumposios žinutės. Iš viso surinkta 2050 žinučių. Analizei pasirinktos pagrindinės moterų ir vyrų amžiaus grupės, lyginimui remiamasi kitų amžiaus grupių pavyzdžiais. 20–30 metų moterų ir 20–30 metų vyrų rašytos trumposios žinutės pasirinktos kaip pagrindinė tiriamoji grupė, nes šios amžiaus grupės žinučių surinkta daugiausia.

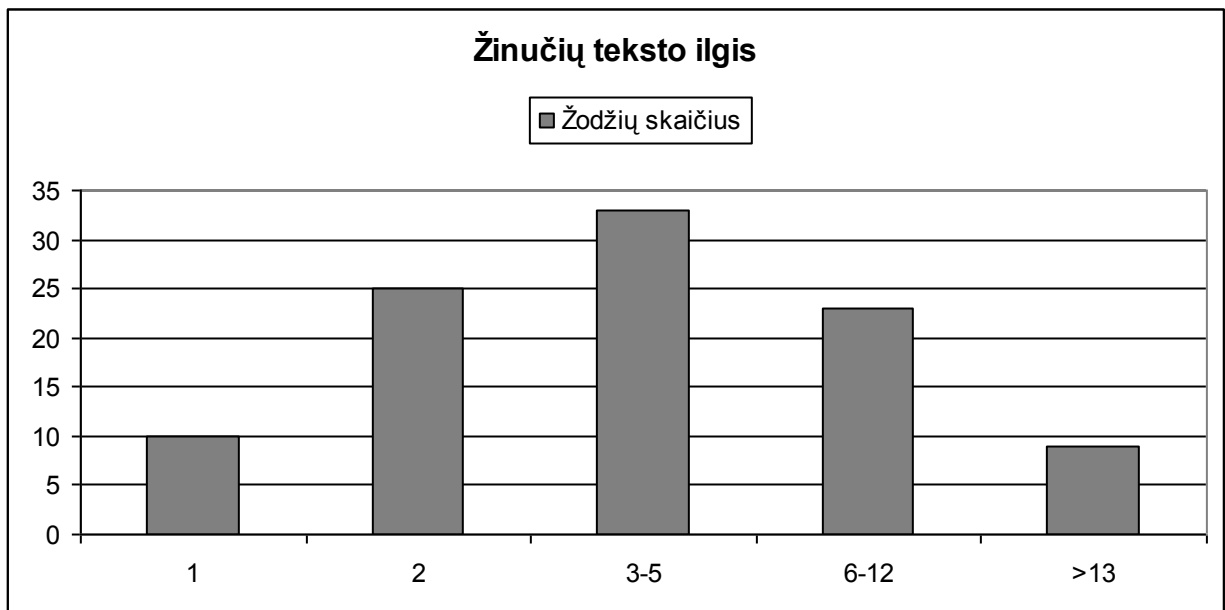
Renkant trumpųjų žinučių duomenų bazę, susidurta su keliomis problemomis – naudojimosi žinučių paslauga ir technologinėmis problemomis. Ne visų amžiaus grupių asmenys komunikuoja trumposiomis žinutėmis, todėl kai kurių amžiaus grupių asmenų reprezentatyvų žinučių skaičių surinkti buvo gana sudėtinga. Kai kurie asmenys nesutiko atskleisti jų rašytų trumpųjų žinučių turinio, nors buvo garantuotas anonimiškumas. Susidurta ir su technologiniais niuansais: nors jauni, pradinių klasių amžiaus, vaikai rašo pakankamai žinučių, tačiau nemoka jų perkelti iš mobiliojo telefono į kompiuterį. Taip pat pasitaikė atveju, kai mobilieji telefonai buvo senesni – iš jų informacijos į kompiuterį apskritai neįmanoma perkelti.

3.1. Tyrimo rezultatai

Tyrimo rezultatai pateikiami, lyginant vyrų ir moterų bei pagrindinių amžiaus grupių ir kitų amžiaus grupių trumpąsias žinutes, išskiriant užfiksuotus kalbos bruožus, kalbos vartojimo tendencijas. Atskleidžiami skirtingų lyčių ir skirtingo amžiaus asmenų rašytų trumpųjų žinučių skirtumai ir panašumai.

3.1.1. Teksto ilgis

Mobiliaisiais telefonais siunčiamos žinutės vadinamos trumposiomis dėl savo pobūdžio – žinutėmis turėtų būti perduodama lakoniška informacija, siunčiami esminiai neišplėsti dalykai. Tai patvirtina trumpųjų žinučių teksto analizė – 35 proc. žinučių buvo vienažodės arba dvižodės. Tačiau žinutėmis perduodamas ne visuomet lakoniškas tekstas. Trečdalį pranešimų – 33 proc. – sudarė žinutės iš 3–5 žodžių, 23 proc. – iš 6–12 žodžių. Likusius 9 proc. sudarė žinutės, sudarytos iš daugiau nei 13 simbolių (kai kurios iš jų – iš daugiau nei keliasdešimt) (žr. 1 paveikslą). Trumpųjų žinučių analizė rodo, kad yra skirtumų tarp vyrų ir moterų bei skirtingo amžiaus asmenų rašomų ir siunčiamų žinučių teksto ilgio.

1 paveikslas

Moterų žinučių ilgis

Moterys labiausiai linkusios nedaugžodžiauti, bet teksto nepateikia ir itin lakoniško – jos rašo daugiausiai vidutinio ilgio žinučių. Dažniausiai rašomos 3–5 žodžių ilgio trumposios žinutės – tokios žinutės sudaro 31 proc. visų moterų išsiųstų tekstinių pranešimų. Taip pat moterys dažnai savo žinutėse vartoja 6–12 žodžių pasakymus – šie sudaro 28 proc. visų išsiųstų žinučių. Mažiausiai moterys rašo žinučių, kurios būtų ilgesnės nei iš 31 žodžio (žr. 3 paveikslą).

Kuo jaunesnė moteris, tuo daugiau itin trumpų (vienažodžių arba dvižodžių) žinučių ji rašo, kuo vyresnė, tuo daugiau žinučių, sudarytų iš keliasdešimties žodžių. 9–10 ir 16–19 metų moterys iš visų moterų amžiaus grupių rašė daugiausiai iš vieno ar dviejų žodžių sudarytų žinučių ir nė vienos, kuri būtų ilgesnė nei 31 žodis. Moterys nuo 20 metų jau rašė mažiau trumpų žinučių, bet daugiau tokių, kuriose pavartotas daugiau nei 31 žodis. Daugiausiai itin ilgų žinučių rašė 31–40 metų moterys.

Pagrindinės nagrinėjamos 20–30 metų amžiaus grupės moterų rašytos žinutės rodo, kad šio amžiaus moterys dažniausiai rašo 3–5 arba 6–12 žodžių žinutes (atitinkamai 35 ir 32 proc.). Jos taip pat pateikia informaciją dviem žodžiais (tokių žinučių rasta 14 proc.) arba vienu žodžiu (10 proc.). Rečiausiai šios amžiaus grupės moterys reiškia mintis, vartodamos daugiau nei 31 žodį – tokios žinutės sudaro vos 0,2 proc.

Ilgiausius pranešimus linkusios siųsti 31–40 metų moterys. Jos, kaip ir dauguma kitų, daugiausiai siuntė 6–12 ar 3–5 žodžių žinutes (atitinkamai 23 ir 18 proc.), tačiau labiau nei kitos rašė 13–20, 21–30 (po 15 proc.) ar netgi ilgesnes nei iš 31 žodžio sudarytas žinutes (5 proc.). Ir nors šio amžiaus moterys rašė nemažai dvižodžių žinučių (15 proc.), tačiau jų vienažodžių žinučių skaičius iš visų amžiaus grupių yra mažiausias (8 proc.).

Pateikiami keli moterų rašytų trumpiausių ir ilgiausių žinučių pavyzdžiai:

Pasuk

As gal

Nu mes kaip ir bendrai darydavomes ir viska valgydavom.na,ten buvo mano maisto pirкта,bet jei bendrai,tai bendrai.bet kadangi pradedam skirstyt,tai as irgi nenusileisiu.ir kodėl tureciau.

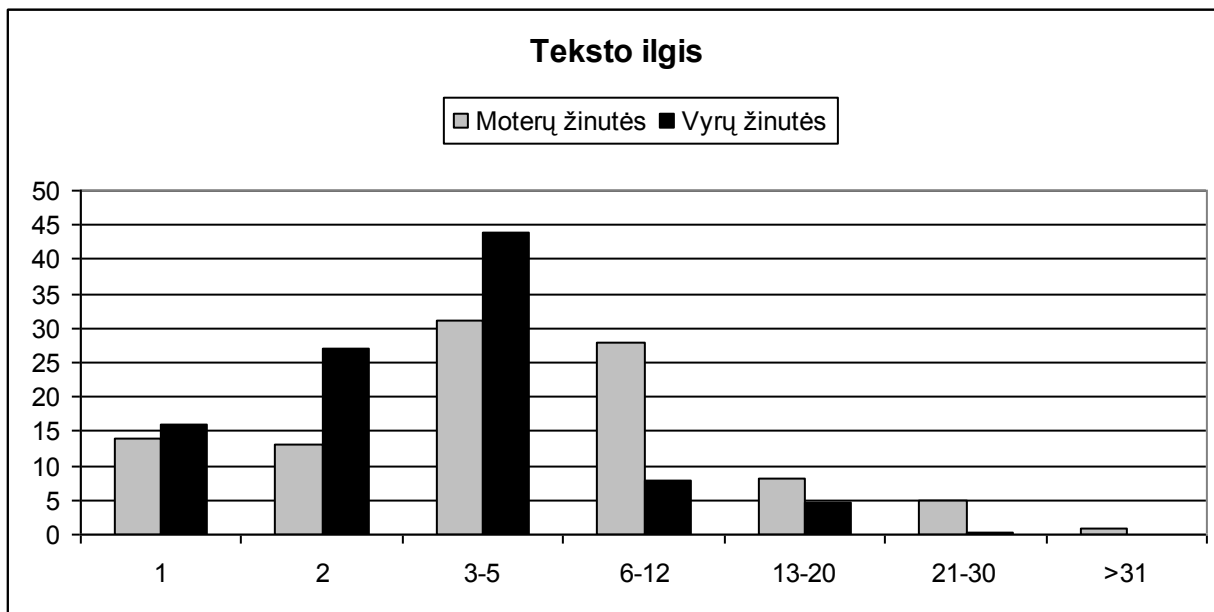
Afrikoj butu dingus, nes cia ji megsta dingt,kai kas nors nusprendzia pavogt kelis metrus laido:-)su Naujais!Tigro metai negali but blogi:-)mes-total laziness

Žodžių skaičius žinutėse nėra fiksuotas ir skirtingo amžiaus grupių moterys siunčia įvairaus ilgio žinučių: jaunesnės daugiau siunčia labai trumpų ir vidutinio ilgio, šiek tiek vyresnės – daugiau vidutinio ilgio ir ilgesnių žinučių. Jaunesnio amžiaus moterų žinutes labiau galima vadinti

trumpesiomis nei vyresnio amžiaus – vyresnės moterys buvo labiau linkusios savo pranešimuose panaudoti ir kelias dešimtis žodžių.

Vyrų žinučių ilgis

Vyrai dažniausiai savo norimą perduoti informaciją išreiškia arba labai trumpomis, arba vidutinio ilgio žinutėmis. Dauguma vyrų rašo 3–5 žodžių ilgio žinutes (44 proc.), tačiau antroje vietoje pagal dažnumą yra jau trumpesnės žinutės nei moterų siunčiamos – tai 2 žodžių ilgio pranešimai (28 proc.) (vyrų ir moterų siųstų žinučių ilgio palyginimas matyti 2 paveiksle).

2 paveikslas

Vyrai iki 30 metų linkę siųsti labai įvairaus ilgio trumpąsias žinutes – jos įvairuoja nuo 1 iki 20 žodžių. Tačiau vyresni nei 35 metų vyrai siuntė arba minimalaus ilgio, arba vidutinio ilgio žinutes. Daugiausiai buvo siųsta 3–5 ir 6–12 žodžių ilgio žinučių (po 40 proc.), o vienažodės žinutės sudarė 20 proc. Kitokio ilgio žinučių išvis nebuvo siųsta. Vadinasi, kuo vyresnis vyras, tuo trumpesnę informaciją jis pateikia trumposios žinutės tekste.

Pagrindinės nagrinėjamos (20–30 metų) grupės vyrai daugiausiai siuntė 3–5 ir 2 žodžių ilgio žinutes (atitinkamai 43 ir 32 proc.) – kitaip nei pagrindinė moterų amžiaus grupė, nes šios siuntė daugiausiai ilgesnių žinučių. Taip pat 20–30 metų vyrai siuntė nemažai žinučių, sudarytų iš 6–12 žodžių – tokie pranešimai sudarė penktadalį. Nors ir nedaug, tačiau iš vyrų ši amžiaus grupė vienintelė, kuri siuntė ir ilgesnių nei 31 žodžio žinučių.

Pateikiami keli vyrų rašytų trumpiausių ir ilgiausių žinučių pavyzdžiai:

Viengungiskai :)

Aišku:)

*Atwarau:-**

Nu taip. Blem utenoj vakar buvau. Vienas apie 30 metų kitas gal mūsų metų, namus stato, aš signalizacijas jiem darysiu, vienam jau darom, danijoj kažką padirbo per kelis metus. Šakės kaip sekasi kai kuriem. Pamatytum namus:)

Tarp vyrų rašytų žinučių rasta viena, kuri buvo pati ilgiausia iš visų tiriamų žinučių – ją sudarė 82 žodžiai (moters rašytą ilgiausią žinutę sudarė 52 žodžiai²²).

3.1.2. Teksto skyryba

Bendruojant tiesiogiai, įprasta akcentuoti svarbesnius kalbėjimo dalykus, savo kalbos srautą suskirstyti į dalis, atkarpas, o tarp jų daryti tam tikras pauzes. Taip tekstas suskaidomas, o informacijos gavėjui paprasčiau jį suprasti, įsisavinti. Siunčiantieji trumpąsias žinutes taip pat turi galimybę skaidyti savo tekstą į atskirus elementus, atskirti vienus pasakymus nuo kitų rašytinei kalbai įprastais skyrybos ženklais. Tačiau trumpųjų žinučių teksto skyryboje randama naujų įprastų punktuacijos elementų vartosenos tendencijų bei naujų pateikiamo teksto skaidymo būdų.

Sakinio dėmenų skyryba

Trumposiose žinutėse sakinio elementus į atskirus vyrai ir moterys skiria beveik vienodai: pagrindinės nagrinėjamos 20–30 metų amžiaus grupės moterys sakinio elementus skyrė skyrybos ženklais 90 proc. atvejų, o vyrai – 94,6 proc. atvejų. Visiškai skyrybos ženklų nenaudoja 10 proc. šios amžiaus grupių moterų ir 5,4 proc. vyrų.

Žinučių tekstas rodo, kad jauniausios amžiaus grupės atstovai (9–10 metų) mažiausiai skaido sakinio elementus į atskiras atkarpas. Jei pagrindinės amžiaus grupės mažiausiai 90 proc. siųstų žinučių tekstas buvo skiriamas kableliais arba brūkšniais, tai 9–10 metų mergaitės jį skyrė vos 6 proc. atvejų, o berniukai neskyrė visiškai. Kitokios tendencijos išsiskyrė vyresnių nei pagrindinės nagrinėjamos amžiaus grupės asmenų siųstuose pranešimuose: moterys ir vyrai nuo 31 metų (ir vyresni) visų žinučių tekste skyrė sakinio elementus skyrybos ženklais. Vadinasi, kuo jaunesnis asmuo rašo žinutės tekstą, tuo rečiau tekstas skaidomas į atkarpas, naudojant skyrybos ženklus.

²² Neįskaitant žinučių, kuriose parašytas sveikinimas kokia nors proga: tokiose žinutėse rašomi eilėraščiai, ir neaišku, ar ją kūrė pats siuntėjas, ar persiuntė jau kieno nors jam atsiųstą.

Pateikiami keli trumpųjų žinučių pavyzdžiai, kai sakinio dėmenys neatskiriami jokiais skyrybos ženklais²³:

Tai rasiau mail (,) bet nesukonkretino (,) pasiule atvykt i banka.i seb nueisiu pirmadieni prie darbo (,) i swed nuwaz gal i akra (.)

Is principo taip (,) bet geriau palaukti iki kovo pr. Kai vmi paruos preliminaras deklaracijas ir tada matysi (,) ar visas pajamas darbdaviai sudeklaravo.

Aciu (,) Viktorija (,) uz pasiulyma bet tikrai neuzkrausiu jums tokios nastos:) parvezt (,) nuvezt (,) o dar tokie keliai... Kita vertus (,) turiu savo grazuoli ir tikrai neipareigosiu kitu prisiimti atsakomybes (,) kuri jiems nepriklauso:)

Sakinio pabaigos skyryba

Skiriant ne to paties sakinio dėmenis, bet atskirus sakinius trumpųjų žinučių tekste, išsiskyrė trys skirtingi sakinių atskyrimo būdai:

1. Skyrybos ženklais skiriama įprastai. Iš turimų trumpųjų žinučių pavyzdžių galima rasti nedaug atvejų, kai sakinio pabaiga yra įprasminama pagal skyrybos taisykles. Dažniausiai skiriama tašku, šauktuku arba klaustuku. Tačiau taisyklių laikomasi ne visada – jei žinutės tekstas sudarytas iš kelių sakinių, pirmasis gali būti išskirtas skyrybos ženklu, o antrasis – jau nebūti išskirtas. Pavyzdžiui:

Aciu, Viktorija. Atrasysiu jam kai atsigaus, cia ner skubu.

Jau ziuriu.

Kokioj aud paskaita?

As irgi greitai,labanakt!

As namie,susalau,siaubas!

Galejo sawo rankas panaudot,jei jau negalejo twert.kur ritas pasaulis (.) (šiam pavyzdyje pirmasis sakiny s atskirtas tašku, o antrojo pabaigoje skyrybos zenklas nepadetas)

Taip pat skiriant sakinius ryškėja skirtingų moterų ir vyrų rašomų žinučių bruožų: nerasta nė vienos trumposios žinutės, kurios pabaigoje vyriškosios lyties atstovas būtų padėjęs šauktuką.

Sakinius skiriant įprastai, trumposiose žinutėse daroma korektūros klaidų: po taško, kablelio ar kitokio ženklo, po kurio turėtų būti dedamas tarpas, jis dažniausiai nededamas, iškart po ženklo rašomas tekstas.

²³ Skliaustuose pažymėta, kaip sakiniai turėtų būti skiriami taisyklingai.

2. Skyrybos ženklai išvis nenaudojami. Tarp įvairių amžiaus grupių moterų ir vyrų rašytų žinučių gausu atvejų, kai sakinio pabaigoje nededamas joks skyrybos ženklas. Įprastoje rašytinėje kalboje jų pabaigoje visuomet būtų dedamas taškas arba daugtaškis (reiškiant nutylėjimą). Trumposiose žinutėse kuriasi naujas skyrybos būdas, kai pasakymas, nors ir išbaigtas, pabaigoje neįrėminamas jokių skyrybos ženklų. Pavyzdžiui:

Ai, medaus pawalgiau, tai nakti nekosejau

Aha, gerai, keites tik mail, wisa kita tas pats

Jau maciau, labai trumpai, bet labai graziai buvo. tau labai taktu tv:-) tas ryskus geltonas svarkelis buvo kaip tik

Skyrybos ženklai sakinio pabaigoje nededami ne tik tiesioginės nuosakos sakiniuose, bet ir tokiuose, kai ko nors klausiama. Rašantysis žinutės gavėjo ko nors klausia, tačiau savo klausiamosios intonacijos neįprasmina klaustuku. Rasti 9 tokių trumpųjų žinučių, rašytų 20–30 metų amžiaus moterų, pavyzdžiai, kurie sudaro 0,9 proc. visų tos amžiaus grupės rašytų pranešimų (tarp kitų amžiaus grupių ar kitos lyties atstovų tokių pavyzdžių nerasta):

Cia man rasei

Del ko

Kaip tu

Tai kada tu pasiruosi

3. Sakiniai baigiami emocijų reprezentantais. Nagrinėjant tiek moterų, tiek vyrų (visų amžiaus grupių) trumpųjų žinučių tekstus, rasta atvejų, kai sakinio pabaiga skiriama skyrybos ženklais, bet jie reiškia emociją (dedamas dvitaškis ir skliaustas, o tai reiškia šypsena), arba atvejų, kai grafiniai veidukai vartojami ir po įprasto skyrybos ženklų. Vis daugiau trumpųjų žinučių sakinių atskiriami, pabrėžiant emociją, o ne pasakymo pabaigą. Grafiniai veidukai ima vaidinti ne tik emocijų reprezentantų vaidmenį, bet ir informuoti adresatą apie pasakymo suskirstymą atkarpomis. Pateikiami tokios skyrybos pavyzdžiai:

*Galwojau a2:-D aisku:-**

*Gerai, trumpai, kalbejom greitakalbe:-**

Geras ;-)) bet vienintele netiesa buvo, kad i vestuves nepakvieciau :-D

Kadangi tabikai neina, nes renatui kasis, tai varom i akropoli 9h, ok?;

Kritika sau gerai, bet man buvo super:-) geros dienos

Labu, kaip gyva? Ar ejot vakar kur? :-) klausausi jo teoriju ir juokas jama ;-):-D apie paauglius ir kaip jie serga :-D:-D

Tokia skyryba populiariausia tarp pagrindinių nagrinėjamų amžiaus grupių: 20–30 metų moterų ir 20–30 metų vyrų. Maždaug kas antrame jų siunčiamame pranešime sakiniai atskiriami, nurodant adresanto emociją. Toks sakinių atskyrimas nepopuliarus tarp 9–10 metų mergaičių ir berniukų ir vyresnių nei 40 metų moterų ar vyresnių nei 30 metų vyrų: šie sakinius skiria įprastai arba išvis neskiria.

3.1.3. Teksto rašyba

Diakritinių ženklų vartojimas

Rašantieji trumpąsias žinutes gali pasirinkti, koku stiliumi ir kaip rašys norimą perduoti informaciją, ar vartos lietuvių kalbai būdingus specifinius rašmenis. Surinktose žinutėse pateikiamas tekstas rodo, kad dauguma asmenų trumpąsias žinutes rašo be diakritinių ženklų *ą, č, ę, è, į, š, ū, ž*, renkasi šveplųjį kalbėjimą.

Tarp visų trumpųjų žinučių rasta vos 148–ios, kuriose būtų vartojami lietuviški rašmenys (jos sudaro 7 proc. visų nagrinėtų trumpųjų žinučių). Iš šių trumpųjų žinučių netgi 96 proc. rašė vyrai, o vos 4 proc. – moterys. Lietuviškus rašmenis vartojo tik 20–30 metų amžiaus vyrai ir vyresnės nei 40 metų moterys. Nerasta nė vienos žinutės, kurioje būtų nors vienas lietuviškas rašmuo, tarp jaunesnių nei 40 metų moterų ar jaunesnių nei 20 ar vyresnių nei 30 metų amžiaus vyrų rašytų žinučių. Pateikiama keletas švepliojo rašymo pavyzdžių:

Kompota geriu, skalbiu, obuolius perrinkau, balkonus sutvarkiau, darzely apgrebsciau, db vainika pinsiu is pusu saku

*na, kaip **cia** pasakius. **svecius** namuosna **kvieciuos** laaabei retai, tai kvietimas ir **sisyk** galioja vien tiems, **ka kvieciau vakarely.**)*

*Tai nieko, sveikit! **Parasykit**, kai **grisit is** Londono, tada **atleksi!**!:-)*

Kadangi užfiksuota tiek nedaug trumpųjų žinučių, kuriose būtų vartojami diakritiniai ženklai, sunku daryti išsamesnių išvalgų. Pateikiami keli diakritinių ženklų vartojimo trumpuose žinutėse pavyzdžiai:

*Nebuvau, truputy sirguliavau, **nenorėjau rimčiau susirgt.**) o Tu? **Gražu turėjo būt.**)*

*Galima man atrodo **iš visų**. O jei **paprašyčiau**, pabandytum?:)*

*Jasna:.) **rimtų verslininkų dar nėra.**)*

Nugi neblogai:;) būtu geriau jei darbą pastovų turėtum.. Kaip tau su darbais?

Pastebima, kad kai kuriuose žodžiuose lietuviški rašmenys praleidžiami, t. y. jų vartoseną nenuosekli. Pavyzdžiui:

O nerimto?:) panašiai ir aš. Reiks į miestą islyst

Spaudimas aukštas ir širdies permusimai, ryt jau paleidžia. O kas 17 val?:)

Sveikute,leksi tuoj i banka,peršalau baisia,kaulus laužo,temp.38 oi:-)nu nieko,veliau pasuksi.

Rasta pavienių atvejų, kai trumposiose žinutėse ieškoma lietuviškų rašmenų pakaitalų. Kai kurios raidės keičiamos, jas jungiant su *h*. Pavyzdžiui:

Mmm geras cia,butinai ishsiusiu cv ;)

Taj 3h ten prabuwau vakar. Nuo algos nuskaichiuoja taj,ka pavagia kazhkas.taj centus gauna darbuotojos. Zhodziu,daug ispuodziu parsineshiau.Kajp tu gyveni?

Arba įprastas lietuviškas diakritines raides bandoma keisti tokiomis, kokių lietuvių abėcėlėje apskritai nėra, bet kurios vizualiai primena lietuviškas atitinkamas raides:

Rytoj, t y birzelio 18 d., man gresia +1 metai.. Būk draugè&nepalik wienos siam reikale.. Pasak Palmiros: tinkamiausias laikas guosti-nuo 7.. Tad LAUKSIU!! ;:-)

Lietuwos pietuos sniguriuoja, bet wistiek velykos.. Tai ta proga ir metu linkėjimu gniūzte! ;:-)

Iš pateiktų trumpųjų žinučių pavyzdžių matyti, kad mobiliaisiais telefonais siunčiant pranešimus dar nėra įpročio ar poreikio vartoti specifinius lietuvių kalbos rašmenis, rašyti taisyklingai lietuviškai. Didžioji dalis asmenų yra linkę rašyti paprastai, be diakritinių ženklų – galbūt tokį pasirinkimą galima sieti su žinutės parašymo greičiu, noru sutaupyti laiko ar žinutės kaina: norint parašyti lietuviškas raides, mobiliojo telefono mygtuką reikia spausti kelis kartus daugiau, kol atrandama norima specifinė lietuviška raidė. Vadinasi, trumpoji žinutė parašoma ne per patį trumpiausią laiką. Rašant lietuviškais rašmenimis, kurie užkoduojami keliais simboliais, žinutė gali netilpti į vieno pranešimo limitą, todėl gali kainuoti ne kaip viena, o kaip kelios žinutės. Taigi parašymo greitis ir žinutės kaina gali paskatinti nevertoti lietuviškų rašmenų.

Įprastų rašmenų pakaitalai

Surinktose trumposiose žinutėse rasta atvejų, kai kitomis raidėmis pakeičiami ne tik diakritiniai ženklai, bet ir paprastos, be taškų ar paukščiukų rašomos lietuviškos raidės. Užfiksuotas trejopas keitimas: dažniausiai *v* keičiama *w* (18 proc. trumpųjų žinučių), *ks* keičiamos *x* (1 proc. žinučių) ir rečiausiai *i* keičiama *j* (0,8 proc. žinučių).

V keitimas *w*

Vyrų rašytose trumposiose žinutėse *v* keitimas į *w* užfiksuotas tik tarp vienos amžiaus grupės asmenų – 20–30 metų vyrų. Palyginus su moterų rašytomis žinutėmis matyti, kad moterys *v* į *w* dažniau keičia nei vyrai (rasta tik 9 proc. vyrų rašytų žinučių, kuriose vartojama raidė *w*).

Dažniausiai priebalsė *v* keičiama *w* 20–30 metų amžiaus moterų rašytose trumposiose žinutėse (30 proc.). Taip pat *v* keičiama *w* 25 proc. 9–10 metų moteriškosios lyties atstovių rašytose žinutėse. Kitų amžiaus grupių – 16–19 metų ir 31–40 metų – siųstuose pranešimuose moterys rečiau keitė *v* raidę į *w* (atitinkamai 4 proc. ir 3 proc. visų tos amžiaus grupės išsiųstų trumpųjų žinučių), o vyresnės nei 40 metų moterys šių raidžių išvis nekeitė. Vadinasi, lietuviškosios *v* keitimas svetimąja *w* būdingesnis jaunesniems trumpąsias žinutes rašantiems asmenims.

Trumpųjų žinučių su *w* vietoj *v* pavyzdžiai:

Ne, nes dar warysim prie egluciu

Ne, sian dar karta patwirtinai sau, kad reikia papasakosiu po darbo

Ks keitimas *x*

Trumpųjų žinučių tekste taip pat rasta atvejų, kai dviejų priebalsių *ks* junginys keičiamas *x*. Tokie atvejai itin reti, užfiksuota vos 1 proc. žinučių, kuriose vartojamas *x*. Jo vartoseną dažnesnė vyrų rašomose žinutėse nei moterų. *X* savo 2,3 proc. žinučių vartojo tik 20–30 metų amžiaus grupės vyrai ir 0,8 proc. 20–30 metų ir 0,7 proc. 31–40 metų amžiaus grupės moterų. *X* vartosenos pavyzdžiai:

Aha, nes atsiusiu dokumenta. Reix atspausdint, ryt pasiims.

Jo, sake... reix savaitgali atvaziuot aplankyti.. tai ok, lauksiu emailu.

Sestad, sekmad dirbo kita, o mane dar turetu kviest padirbt, tada rinxis, kuria gal dar ka kvies. lb priekabi ta direktore, taj arba patikau, arba ne. nieko nzn, kp bus

*Labas, kaip miegelio netruxt? :- **

I keitimas *j*

Išsiųstose trumposiose žinutėse kai kuriais atvejais lietuviškos raidės keičiamos ne tik ne lietuviškos abėcėlės raidėmis, bet ir savais rašmenimis. Užfiksuotas balsės *i* keitimas priebalse *j*. Manytina, kad toks raidžių keitimas pasirenkamas, kad žinutę būtų galima greičiau parašyti, kad mobiliojo telefono klaviatūros mygtukus reikėtų spausti mažiau kartų (norint parašyti *i*, mygtuką reikia spausti tris kartus, *j* – vos vieną kartą).

Šis keitimas rastas vos 17-oje trumpųjų žinučių, kurios sudaro 0,8 proc. visų turimų pavyzdžių. *I* raidę *j* raide dažniau keitė vyrai nei moterys – atitinkamai 2,5 proc. ir 0,4 proc. Toks keitimas užfiksuotas tik tarp 20–30 metų vyrų ir tarp 23–30 metų moterų rašytų žinučių. Pateikiami *i* keitimo priebalse *j* pavyzdžiai:

Galeciau, bet tik sawajtgali, nes cia lajdo reiktu, o jis pas mane namie:)

Labuka!:-) aa geraj po truputuka judu i prieki, kaip tu besilajkaj kas naujo?

Saunu td:-) koke kiek atidavej?

Nu tjp (taip) plius minus:-) sako nu tj (tai) wietoj cia bdt manau gal.. Tjp (taip) sake

Kai kuriais atvejais vienu raidžių keitimas kitomis leidžia greičiau ar patogiau parašyti norimą tekstą. Tačiau galima daryti prielaidą, kad lietuviškų raidžių keitimas svetimomis ar kitokiomis raidėmis, negu turėtų būti vartojamos pagal rašybos taisykles, gali turėti įtakos raštingumui: ėmus tendencingai vartoti ne savos kalbos rašmenis arba vieną raidę nuolat keičiant kita, laikui bėgant tai gali tapti norma ir gali būti sunku rašyti taisyklingai.

3.1.4. Tikrinių daiktavardžių vartojimas

Trumpųjų žinučių tekste vartojami įvairūs tikriniai daiktavardžiai, įvairių sričių pavadinimai – tokių trumpųjų žinučių yra 7 proc. Tačiau rašant tikrinius pavadinimus nesilaikoma reglamentuotos rašybos tvarkos, t. y. asmenys, rašantys trumpąsias žinutes, neatsižvelgia, kad, tekste įpynę tam tikrą pavadinimą, vardą, pavardę ar kt., turėtų jį rašyti didžiąja raide, galbūt netgi išskirtą kabutėmis, ir dažniausiai rašo jį mažąja raide. Toks rašymas nėra nuoseklus: netgi to paties asmens kurtų trumpųjų žinučių tekste galima vieną kartą vardą rasti parašytą didžiąja raide, kitą – jau mažąja ir pan.

Trumpųjų žinučių analizė rodo, kad žinučių tekste dažniausiai vartojami kelių sričių tikriniai daiktavardžiai, tačiau visi jie skirti asmeninio bendravimo realijoms sukonkretinti, panagrinėti, susitarti koku nors klausimu (pvz., kur kalbantieji planuoja susitikti, kokį filmą ir kokiame kinoteatre planuoja žiūrėti, kokio automobilio norėtų, kur išvyksta, kokiame mieste kalbėjimo metu yra ir pan.).

Daugiausiai, beveik pusę (48 proc.), visų trumposiose žinutėse vartotų tikrinių daiktavardžių sudaro asmenvardžiai – vardai ir pavardės. Jie dažniausiai (77 proc. atvejų) rašomi mažąja raide kaip bendriniai daiktavardžiai, vadinasi, rašantieji trumpąsias žinutes neatsižvelgia, kad tekste mini vardą, pavardę. Pavyzdžiui:

*Nu **guste** tai as ir gal eisiu o kelinta eisit*

*Geriam arbata su **dofke** ir ziurim tv:)*

*Arba pilies g gal i koki forta,nzn,dar **aura** lyg ir mieste turetu but,uzwakar sake,tai gal dar ji prisijungs:-**

*Labas,o **ernesta**,sake,dar tiki,kad yra kaledu senelis*

*Nea,nebewariau.ziauriai nusaliau kojas pas **stundze**,bet ir patingejau tiesa pasakius:-D*

Trumposiose žinutėse rasta vos 23 proc. atvejų, kai asmenvardžiai pateikiami didžiąja raide. Pavyzdžiui:

*Galejo bent **Sandra** waryt*

*Labas, **Dobile**.vis pagalvoju,kad noreciau pramokti italu kalbos.gal nuo vasario paimtum mane i mokinius?uz tavo iprastus ikainius*

*Nu mano **Airidas**!*

*Tai butu pam kt! Ryt **Nomedos** laida ,gerai ji sako,kad laida ne apie gyvunelius,bet apie mus!*

Rasta ir daugiau trumpųjų žinučių, kuriose asmenvardžiai parašyti taisyklingai, tačiau jų rašybai įtakos turėjo mobiliųjų telefonų techninės galimybės: pradėdant rašyti sakinį, pirmoji jo raidė automatiškai rašoma didžioji, taip pat po padėto taško ir tarpo automatiškai sugeneruojama didžioji raidė. Tokios trumposios žinutės nepriskiriamos taisyklingųjų žinučių pavyzdžiams, nes iš toliau pateikiamo teksto matyti, jog tikriniai daiktavardžiai vis tiek rašomi kaip bendriniai žodžiai. Pavyzdžiui:

***Arturo** nera,**justas** neturi laiko,o as nzn,kaip paskaiciuot,bet bandysiu*

***Rita** vakar atnese suri be pinigų, **rokas** is **Verb** (= Verbūnų) parveze,jau surijau!*

Kita grupė tikrinių daiktavardžių, pavartotų trumposiose žinutėse, yra vietovardžiai – tokios žinutės sudaro 15 proc. visų žinučių, kuriose įrašyti tikriniai žodžiai. Juos vartojant užfiksuota tokia pat tendencija: mažosiomis raidėmis rašomi netgi 84 proc. visų minimų vietovardžių (miestų, regionų, šalių ir kt. pavadinimų), o taisyklingai rašoma vos 16 proc. Pateikiami netaisyklingi ir taisyklingi pavyzdžiai:

*Labutis, bebenciuk:) as jau **osle**, cia reiks laukti pusdieni. Sekas puikiai, tik miegelis puola.*

*Jo,jo,gydytojai nustate.temperaturos 39 visalaik.zodziu.. Ka jus?mes vaz **vilniun**,dov pabus iki antradienio :-)*

*Sunku pasakyt,nuo 4dienio sveti turesim is **amerikos**,tai negaliu zadet nieko;)*

*Mes jau **Trakuose***

*Esu **Vokietijoje**. Grisiu penktadieni.*

*Isivaizduoji,kas desis choru karuose! Puse **Lietuvos** dainuos!*

13 proc. visų trumpųjų žinučių, kuriose užfiksuota tikrinių daiktavardžių vartoseną, rasta įvairių kavinių, klubų, parduotuvių, prekybos ir laisvalaikio centrų ir pan. pavadinimų. Absoliučiai visose žinutėse jie rašomi kaip bendriniai žodžiai, jų rašyba neišskiriama nei didžiosiomis raidėmis, nei kabutėmis, nerasta nė vieno privataus asmens rašytos žinutės pavyzdžio, kuriame kavinės, parduotuvės ar kt. pavadinimas būtų parašytas taisyklingai. Pateikiama pavyzdžių, kaip susibūrimo vietų pavadinimai yra kasdienėje kalboje prigiję ir vartojami kaip paprasti žodžiai, ne kaip pavadinimai:

*Liuks :-) as jau einu is namu,db vaz i **aprangos** isparduotuve*

*Laba,warau i traukini,dar gal uzsuksim i **saules m** (=”Saulės miesta“):-)*

*La!vakar bandziau dirbt **imitz**,sian dar turejau eit,ka tik paskambino,sako neik,vadyba atwaziavo,nebus laiko.vakar pasnekejau su darbuotojom,sako ner twarkos*

*Tai cia i **cilikaima**?:-**

Trumpųjų žinučių tekste rasta ir televizijos kanalų pavadinimų – jie sudaro 10 proc. visų trumpųjų žinučių, kuriose vartojami tikriniai žodžiai. Kanalo pavadinimas didžiąja raide buvo parašytas vos vienoje žinutėje, taigi pavadinimai pateikiami netaisyklingai 92 proc. trumpųjų žinučių. Pavyzdžiui:

*Butinai ziek **tw3** zinas*

*Per **lrt** dail ciuozim*

*Ziurek **Lnk**!*

Likusiuose 14 proc. trumpųjų žinučių rasta įvairių pavadinimų: firmų, knygų, filmų, automobilių, švenčių ir kt. 90 proc. jų parašyti mažosiomis raidėmis, t. y. taip pat nekreipiama dėmesio į taisykles ir normas, rašoma, kaip patogiau – nekeičiamas mobiliojo telefono šriftas, kuriamas vientisas lygiavertis tekstas. Pavyzdžiui:

*O koks tas gerasis? As tai laukiu **pilnaties** (= filmo pavadinimas) :p gal ir be filmo kada susibegsim:.) beje, darau avono usakyma ryt, nieko nereik?*

*Jei turi **nokios** pakroveja plona,noreciau palikti telefona tau:.)*

*Lietuwoš pietuoš sniguriuoja, bet wistiek **velykos**.. Tai ta proga ir metu linkėjimu gniūzte! ;-)*

Kai kurie žodžiai yra itin įėję į kasdienę wartoseną ir yra wartojami kaip eiliniai bendriniai žodžiai. Todėl ir trumposiose žinutėse jie rašomi atitinkamai. Pavyzdžiui:

*Ne i **worda** kopink, kur atskira kataloga, tada tiesiai i ji*

*O **kasko** reikia weziotis?*

Kitoks tikrinių daiktawordžių rašymo būdas užfiksuotas tose žinutėse, kurios yra siunčiamos tam tikrų įmonių, įstaigų, parduotuvių ir pan., norint pateikti informaciją, supažindinti su vykstančiomis akcijomis, informuoti apie galiojančius pasiūlymus ir pan. Tokiose naujienų, informacinėse tekstinėse žinutėse tikriniai daiktawordžiai rašomi trimis būdais: visas žodis pateikiamas didžiosiomis raidėmis, wartojama tik pirmoji didžioji žodžio raidė arba pawadinimas pateikiamas kabutėmis.

Visos didžiosios raidės rašomos tuomet, kai siekiama pabrėžti siuntėjo, akcijos ar produkto pawadinimą, t. y. kai norima pabrėžtinai akcentuoti kokį nors dalyką (didžiosiomis gali būti rašomas nebūtinai tikrinis žodis – gali būti ir bendrinis, jei jis, siuntėjo nuomone, yra wienas iš esminių²⁴). Toks pawadinimų pateikimas užfiksuotas kiekwienoje gautoje reklaminėje žinutėje. Pavyzdžiui:

*15% nuolaida visoms prekems **KOSMADA KLUBO NARIAMS** tik gruodžio 15-17 d. Dekojame uz lojaluma ir linkime linksmu Kaledu! Jusu **KOSMADA**.*

*Tik **DRAUGAMS** 10 rusiu picu su 50% nuolaida restorane **CILI PICA**, daugiau kaip 30 isskirtiniu pasiulymu naujame **CILI KAIMO** valgiarastyje. Daugiau draugukorte.lt*

***VIVA BATU** parduotuwese prasidejo **TOTALINIS** ispardawimas! Dabar batai tik nuo 29Lt, o nuolaidos siekia net 75%! Laukiame Jusu **VIVA BATU** parduotuwese!*

Ne visos, o tik pirmoji didžioji tikrinio daiktawordžio pawadinimo raidė oficialiosiose žinutėse rašoma tuomet, kai tas žodis – ne toks svarbus akcentas. Dažniausiai taip rašomi miestų arba prekybos centrų, kuriuose vyksta kokio nors konkretaš produkto akcija, pawadinimai. Toks tikrinių daiktawordžių rašymas užfiksuotas 55 proc. trumpųjų žinučių. Pavyzdžiui:

*Paskubek! Iki 50 % mokek **CILI** litais iki sausio 31 d. **CILI** tinkle **Vilniuje, Kaune, Klaipedoje, Palangoje, Druskininkuose**. Daugiau draugukorte.lt*

Mažiausiai – vos 15 proc. trumpųjų žinučių – tikrinių daiktawordžių wartosenos rasta, kai pawadinimai rašomi didžiąja / didžiosiomis raidėmis ir pateikiami kabutėse. Buvo tik 3 tokios trumposios žinutės, pateikiamos dvi iš jų:

²⁴ Tokie žodžiai pateikiami pabraukti.

Informuojame, kad Jums galime suteikti 1700,00 Lt. dydžio vartojimo kredita pavedimu. Detalesne informacija - UAB "General financing" skyriuose PC "Akropolis", PC "BIG" ir PC "PARKAS" arba tel. 870033123. Kreditas 123 - Skaidrios finansines paslaugos.

Slaptazodis - "KVAPU PIRKLYS"! Pasakykite ji LOCCITANE salone PC AKROPOLIS (Siauliai) si savaitgali ir gaukite DOVANA isigijus prekiu virs 50 lt!

Pateiktų trumpųjų žinučių pavyzdžiai rodo, kad tikrinių daiktavardžių rašyba, siunčiant asmenines žinutes, yra netaisyklinga, dažniausiai absoliučiai nesivadovaujama taisyklėmis, ir pavadinimai, vardai, pavardės bei kt. tikriniai žodžiai yra pateikiami adresatui kaip bendriniai – nesistengiama parašyti didžiąja raide, taisyklingai, ten, kur reikia, išskirti kabutėmis. Oficialiuosiuose reklaminiuose pranešimuose nepasitaikė klaidų, kai tikriniai daiktavardžiai rašomi mažąja raide, tačiau dauguma atvejų, kai pavadinimai neskiriami kabutėmis.

3.1.5. Mandagumo raiška

Tarp visų surinktų trumpųjų žinučių rasta dvylika, kuriose bendriniai žodžiai pateikiami kaip tikriniai, t. y. įvardis *tu* ir jo linksniai rašomi didžiąja raide, norint parodyti pagarbą adresatui. Nors tokios žinutės sudaro vos 0,6 proc. visų nagrinėtų žinučių, tačiau atspindi tendenciją, jog siuntėjai, norėdami parodyti, kad jų santykis su gavėju grįstas pagarba, siųsdami tekstą mobiliuoju telefonu tą pagarbą išreiškia kreipdamiesi įvardžiu, parašytu didžiąja raide. Pavyzdžiui:

*Na gerai:) bet jei draugas dar duos pas ji dar kitoks tel. O **Tau** čia būtina daug sms? Pvs **Tavu** nepakanka?*

*Laba. Ką tik valgėm visi. Naujo nieko, nupjovė medį, važiuosim žet. Yra porą objektų, planavau šian dirbt, bet neišėjo, tai nuo ryt. Kas pas **Tave**?*

Tokios bendrinių žodžių rašymo tendencijos užfiksuotos tik vyrų rašytose žinutėse ir tik vienos amžiaus grupės – 20–30 metų. Mažas tokių žinučių pavyzdžių skaičius rodo, kad pabrėžtinai pagarbos ir mandagumo reiškimas bent jau kol kas yra itin retas reiškinys.

3.1.6. Emocijų raiška

Bendravimas tiesiogiai, akis į akį leidžia kalbančiajam ir jo pašnekovams reikšti emocijas pasakymais, veido išraiška, mimika, balso tonu ir tembru, gestais. Bendraujant virtualiai, siunčiant trumpasias žinutes mobiliaisiais telefonais, emocijų raiška kiek sudėtingesnė – reikia sugalvoti būdų, kurie leistų adresatui suvokti, kokia emocija jam perduodama, kaip nusiteikęs, ką jaučia siuntėjas.

Rasta trumpųjų žinučių pavyzdžių, kai emocijos reiškiamos žodžiais. Pavyzdžiui:

*As nieko neklausiau.nustebinai:-D:-** (nuostaba)

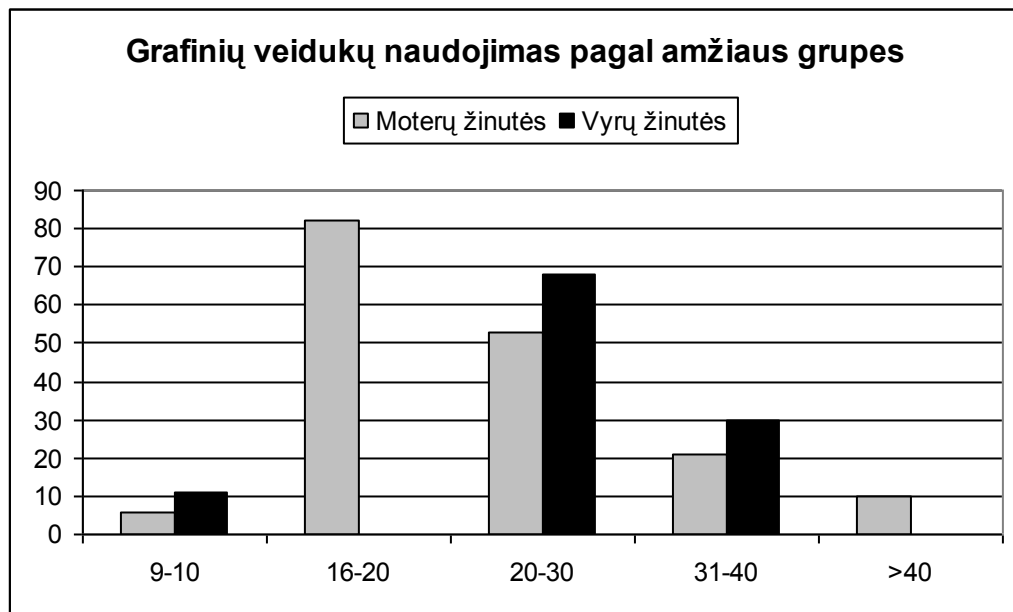
Aciu!:-) (dėkingumas)

Oho :-) (džiaugsmas, nuostaba)

Tačiau tokia emocijų raiška žodžiais detaliau nebus analizuojama ar aptariama, nes yra įprasta ir tiesioginiam bendravimui, ir rašytinei jo formai. Detaliau nagrinėjami keli kitokie analizuojamose žinutėse išryškėję emocijų raiškos būdai, negalimi bendraujant tiesiogiai.

Grafiniai veidukai

Dažniausiai emocijos trumposiose žinutėse reiškiamos grafiniiais veidukais: jie rasti iš viso 47 proc. parašytų žinučių (970 žinučių: 611 moterų ir 359 vyrų). Neatsižvelgiant į konkrečios amžiaus grupės žinutes matyti, kad vyriškosios lyties atstovai yra labiau linkę reikšti emocijas grafiniiais veidukais nei moteriškosios lyties atstovės: netgi 64 proc. vyrų rašytose trumposiose žinutėse rasta emocijas nurodančių grafinių ženklų (o moterų žinutėse – 42 proc.) (moterų ir vyrų grafinių veidukų naudojimo dažnumas matyti 3 paveiksle).

3 paveikslas

Pagrindinės nagrinėjamos moterų amžiaus grupės žinutės rodo, kad daugiau nei kas antroje trumpojoje žinutėje 20–30 metų moterys naudoja grafinius veidukus, t. y. jie rasti 53 proc. šios amžiaus grupės moterų rašytų trumpųjų žinučių. Palyginus su 16–19 metų moterų rašytomis žinutėmis, matyti, kad šios grafinių veidukų raišką naudojo dažniau nei 20–30 metų moterys – grafiniai veidukai užfiksuoti net 82 proc. 16–19 metų moterų rašytose trumposiose žinutėse.

Skyrėsi itin jaunų ir vyresnių moterų grafinių veidukų vartojimo dažnumas žinutėse. Pastebima, kad itin jauno amžiaus moteriškosios lyties atstovės savo trumpųjų žinučių tekste beveik nenaudoja emocijas reiškiančių grafinių veidukų – rasta vos 6 proc. tokių trumpųjų žinučių, kurias rašė 9–10 amžiaus mergaitės. 31–40 metų moterys, lyginant su 20–30 metų moterimis, siunčiamame tekste taip pat naudojo mažiau grafinių ženklų (tai užfiksuota 21 proc. trumpųjų žinučių), o vyresnės nei 40 metų moterys beveik išvis nenaudoja grafinių veidukų emocinei būsenai išreikšti – užfiksuota vos 10 proc. tokių trumpųjų žinučių. Vadinasi, grafiniai veidukai emocijoms reikšti populiariausi tarp 16–19 metų amžiaus moterų, o mažiausiai populiarūs tarp 9–10 metų ir vyresnių nei 40 metų moterų.

Pagrindinės nagrinėjamos vyrų amžiaus grupės (20–30 metų amžiaus) rašytose žinutėse rasta daugiausiai pavartotų emocijoms išreikšti skirtų grafinių veidukų – tokios žinutės sudaro netgi 68 proc. visų tos amžiaus grupės vyrų rašytų žinučių. Taip pat grafiniai veidukai naudojami, nors ir rečiau, ir vyresnių nei 35 metų vyrų – tokios žinutės sudaro 30 proc. visų to amžiaus vyrų trumpųjų žinučių. Mažiausiai grafinių veidukų rasta tarp pradinių klasių amžiaus (9–10 metų amžiaus) vyriškosios lyties atstovų rašytų žinučių – jos sudaro 11 proc. rašytų žinučių. Vadinasi, emocijas grafinais veidukais labiausiai reiškia 20–30 metų amžiaus vyrai.

Pateikiami keli trumpųjų žinučių pavyzdžiai, kuriuose emocijos reiškiamos grafinais veidukais:

Sveika. Kaip gyvenau, taip ir gyvenu ☺ o tu? Aj kokia ten svente?

Prisirengiau kaip meskinas, einu i pasta, nes baisiai knieti ;-)

*Po ziniu pasuksiu:-*gaila,kad nepatekai:-**

Nu kaip ten visad:) per žinias ir neta daug skundžiasi:) bet baika, kentėt galima, tikra lietuviška žiema :) :)

Rašant žinutę, kartais grafinis veidukas surenkamas iš įprastų skyrybos ženklų (daugiausiai naudojami skliaustai, brūkšnys, dvitaškis ir kabliataškis), o paskui telefonų sistemos automatiškai jį paverčia grafiniu veiduku. Tačiau naudojantis naujesniais telefonais, emocijas nurodantį veiduką galima rinktis iš esamo sąrašo, nebereikia jo dėlioti iš skirtingų ženklų.

Punktuacijos ženklai

Antroji emocijų raiškos grupė pagal dažnumą yra emocijų raiška punktuacijos ženklais – taip emocijos reiškiamos 26 proc. visų trumpųjų žinučių. Šių žinučių daugumą sudaro moterų išsiųsti pranešimai, vyrai, reikšdami emocijas, beveik nevartoja skyrybos ženklų (moterų žinutės sudaro 98 proc., vyrų – vos 2 proc.).

Pagrindinės nagrinėjamos 20–30 metų amžiaus grupės moterys žinutėse mažiausiai iš visų moterų naudoja šauktukus ir klaustukus, norėdamos pabrėžti savo emocijas. Šios amžiaus grupės žinutės sudaro vos 9 proc. visų punktuacijos ženklais reiškiamų emocijų žinučių. Kiek daugiau (18 proc.) emocijas punktuacijos būdu išreiškia 31–40 metų amžiaus moterys. O labiausiai šauktukus ir klaustukus vartoja vyresnės nei 40 metų moterys – žinučių rasta netgi 50 proc. (anksčiau pateikta medžiaga rodo, kad šios amžiaus grupės atstovės emocijoms reikšti mažiausiai naudoja grafinius veidukus).

Analizuotose trumposiose žinutėse užfiksuota tik vienos vyrų amžiaus grupės rašytų žinučių, kuriose emocijos būtų išreikštos šauktukais arba klaustukais. Tai 20–30 metų amžiaus vyrų siųsti pranešimai, kurie sudaro vos 1 proc. visų vyrų rašytų ir emocijas atspindinčių trumpųjų žinučių.

Pateikiami keli žinučių pavyzdžiai, kuriuose emocijos išreikštos punktuacijos ženklais:

tiesia utenos trikotazo suknele su neriniais,o kojose taip persimato gražiai per rastus:-)ir jau kad laiminga!e,kiek galima mano sapnuose rodytis?:-D

Aciu l.l.!:-)

Bet man 2 savaites nereik i darba :-)!

Šauktukais reikštos ne tik teigiamos, bet ir neigiamos emocijos:

La.znk,mano pusbrolis kaune kiauliu gripu serga.baisu!

Pabrėžti konkrečiai emocijai būta atveju, kai pavartojamas ne vienas, bet keli skyrybos ženklai. pavyzdžiui:

Gal!!!

Ale facebook wisagalis!!:-Dnuo 3dienio bet kada:-D

Teksto ir ženklų sistemos

Kol kas pats rečiausias, tačiau vis populiarėjantis emocijų raiškos būdas yra derinami teksto ir skyrybos ženklų elementai. Pirmiausia jie buvo naudojami, bendraujant per įvairias pokalbių programas, tačiau paskutiniu metu ima plisti socialiniuose tinkluose ir mobiliuosiuose telefonais siunčiamų žinučių tekste. Skirtumas toks, kad tokie elementai, naudojami pokalbių programose, yra automatiškai pergeneruojami į atitinkamą paveiksliuką / veiduką, o socialiniuose tinkluose ar mobiliuosiuose telefonuose jie ir matomi primityviai, kaip siuntėjo buvo parašyti.

Tokio tipo žinutėse su skyrybos ženklais gali būti derinami arba žodžiai (dažniausiai anglų kalbos), arba pavienės raidės. Pavyzdžiui (tai originalūs žinučių pavyzdžiai, juose siunčiamas tik emocijas reprezentuojantis teksto ir ženklų derinys, jokios papildomos tekstinės informacijos):

(inlove) (įsimylėjęs)

(hug) (apkabinimas)

(finger) (reiškia rodomą vidurinį pirštą)

Z- (nurodo, kad gavėjas miega)

:S (apibūdina, kad gavėjas nerimauja, yra sunerimęs)

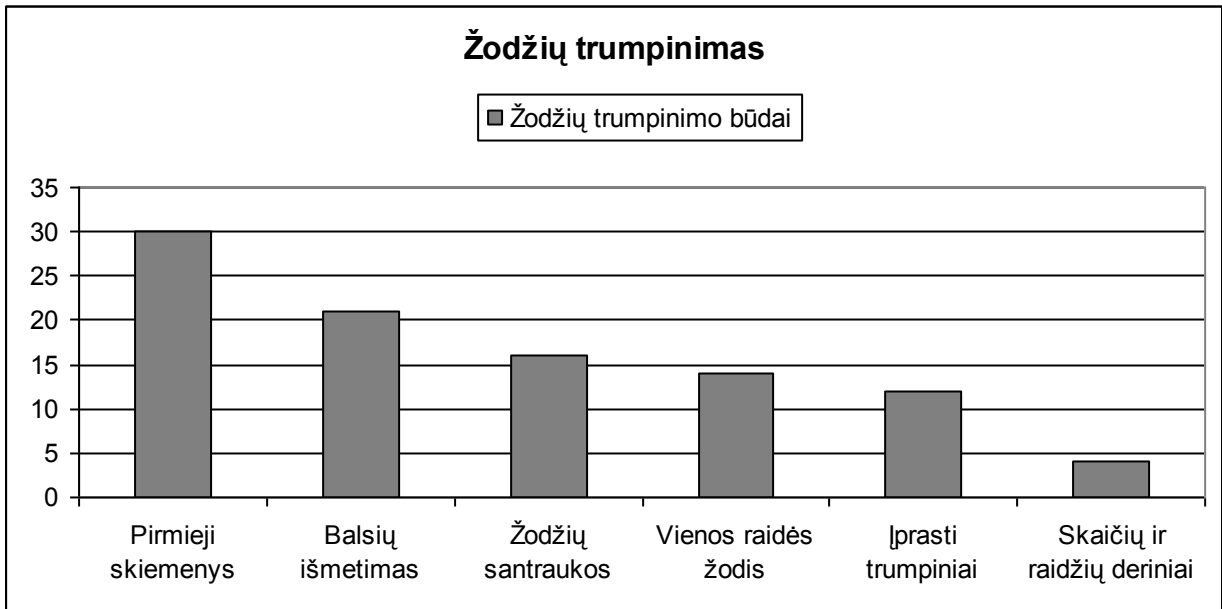
Jeigu pateikiamas žodis, tuomet jį suprasti nėra sunku. Tačiau raidės ir ženklo derinys neretai būna naujas, dar visuotinai nevertojamas, todėl išsiaiškinti, perprasti jo reikšmę ne visada iškart pavyksta. Pateikti pavyzdžiai rodo, kad žinutės tekste daugiau jokia informacija nebuvo siųsta, pateikiama tik emocija, išreikšta tekstu ir ženklu.

Tarp analizuojamų trumpųjų žinučių rasti tik 5 tokie pavyzdžiai (0,24 proc. visų žinučių). Visus juos rašė 20–30 metų amžiaus moterys, vyrai savo rašytose trumposiose žinutėse tokiu būdu emocijų nereiškia.

Pateikti trys skirtingi trumposiose žinutėse pasitaikantys emocijų raiškos būdai rodo, kad vis dažniau emocijos perteikiamos ne žodine leksika, bet ieškoma kitokių pavidalų išsakyti, kas jaučiama, į ką reaguojama ir pan. Tokiais atvejais išraiška prisitaiko prie kanalo, yra demonstruojamas žmonių kūrybiškumas – atsiranda kitų (grafinių) būdų, atspindinčių emociją ir pakeičiančių ar net išstumiančių iš vartosenos žodinę leksiką.

3.1.7. Žodžių trumpinimas ir daryba

Mobiliaisiais telefonais siunčiamos žinutės vadinamos trumposiomis, tarsi apeliuojant, kad jomis pateikiamas trumpas, informatyvus, tik esminius akcentus perteikiantis tekstas. Tačiau anksčiau pateikta informacija rodo, kad vadinamosiomis trumposiomis žinutėmis gali būti siunčiamas ir netrumpas tekstas. Tokiais atvejais žinutes rašantieji sugalvoja įvairių būdų, kaip surašyti norimą tekstą, bet jį vis dėlto kaip nors sutrumpinti. Išanalizavus tiriamas žinutes, pastebėti šeši skirtingi žodžių trumpinimo ir naujos darybos būdai (žr. 4 paveikslą).

4 paveikslas

Pirmųjų žodžio skiemenų vartojimas

Visose trumposiose žinutėse, kuriose pastebėtas žodžių trumpinimas, rasta daugiausiai atvejų, kai žodžiai trumpinami paprastai – vartojami keli pirmieji ar netgi tik vienas tokio žodžio skienuo. Toks požymis užfiksuotas 30 proc. visų amžiaus grupių moterų ir vyrų rašytų trumpųjų žinučių. Sutrumpinti žodžiai niekaip kitaip nemodifikuojami, tiesiog pateikiama jų pradžia, o pabaiga nepirašoma. Pavyzdžiui:

*As dar klausiau wakar tawes, ar **atwaz sian**:-*(= atvažiوسي, šiandien)*

*Cia tawe irgi wirusas prigawo, gerai dar, kad **temp nera** (= temperatūros)*

***Dov sake**, kad cia nebe jis keite anketa :-) sakiau, netaisysiu, kol nebus galutinio **var** :-) (= Dovydas, varianto)*

*Gerai, nusipirkau brontex, eisiu i **uni** nuo 5 (= universitetą)*

*Jau pawalgem **cep** (= cepelinų)*

*Niekaip, nuo 3dienio startuoju, ryt atsispausdinu **str**:-* (= straipsnį)*

Balsių išmetimas

21 proc. rašytų trumpųjų žinučių žodžiai trumpinami, išmetant jų balses ir vartojant tik priebalses. Tokius trumpinius pakankamai sunku perskaityti, bet jų reikšmė lengvai suprantama. Pavyzdžiui:

Gr (= gerai)

Ka vk? (= veiki)

As saskaitas ntr. Veliau eisiu pasipildyt uz koki puse valandas. (= neturiu)

As jam rasiau, nk neatrase. Jei ka, as i one pasiunciau, ka reik spausdint J (= nieko)

Nzn ju pas tau milijonas (= nežinau)

Tj gr tada:-) (= tai gerai)

Tjp dirbu, jau darbe as (= taip)

Sweikas, skambinai wkr? (= vakar)

Žodžių santraukos

Trečias pagal dažnumą trumposiose žinutėse pasitaikęs žodžių trumpinimo požymis yra žodžių santraukos, kai žodis sutrumpinamas, bet raidės vartojamos ne iš eilės, t. y. vienos raidės paliekamos, kitos išmetamos, o visas žodis vartojamas be jokios specifinės sistemos, tiesiog pateikiant raidžių samplaiką. Toks žodžių trumpinimas rastas 16 proc. visų amžiaus grupių vyrų ir moterų rašytose žinutėse. Pavyzdžiui:

Lb kq wk (= labas)

Sestad arba sekmd grisiu. (= sekmadienį)

Tvarkiausi namuose, db irgi ziuriu tv. Ka nuveikei snd? :) (= dabar, šiandien)

La.ka veikiat? snd utn gerokai pasnigo :-) nusipirkom **snd** eglute, tai puosim :-) (= šiandien, Utenoj, šiandien)

*Nu nzn, parasyk, kai zn del masinos: -** (= žinosi)

Vienos raidės žodis

Kai kuriose trumposiose žinutėse žodžius stengiamasi sutrumpinti kiek įmanoma labiau – jie sutrumpinami iki minimumo, t. y. paliekama tik viena, pirmoji, žodžio raidė. Toks reiškinys užfiksuotas 14 proc. visų trumpųjų žinučių. Pavyzdžiui:

Aha, l. gerai kalba ir pagrzejus tokia (= labai)

Ka tik kalbejau apie butu nuoma tiesioginiam l. ziniu etery (= Lietuvos)

Kam dainuot anglu k., jei istart nemoki (= kalba)

L graziai padainavo! (= labai; prieveiksmis labai trumpinamas dviem būdais – po *l* dedant tašką arba nededant).

Įprasti trumpiniai

12 proc. trumpųjų žinučių rasta įprastų, visuotinai priimtinių ir plačiai vartojamų trumpinių. Pavyzdžiui:

Nr. (numeris)

Tw eisi rytoj į sule (televizija)

Prie pc.o tu?:() (asmeninis kompiuteris)

Susitwarkei tel (telefonas)

Labas, kad neprireike niekada, nezinau. Gal is kai kuriu mob.ir galima. (mobilusis telefonas)

Gerai,kt karta (kitas)

*Jau waziuoju,bardakas,nes kazkas atsisedo ne sawo wietoj,dar kazkas wel ne sawo ir t.t.:-**
(taip toliau)

Jei turi zmones,atsiversk 8 psl,ten kur bledzio fotke,antram plane turetum atrast pazistama veida :-) (puslapis)

Kiek galima wisur wisko bijot.pwz,aura wisur eina,waziuoja,amerikoj jau kaip zuwis wandeny
(pavyzdžiui)

Skaičių ir raidžių deriniai

Nors ir mažoje dalyje – vos 4 proc. visų amžiaus grupių asmenų – rašytų žinučių, tačiau rasta įdomių žodžių trumpinimų, kai žodis sukuriamas kaip skaičių ir raidžių derinys. Tokie naujos darybos žodžiai vartojami tik savaitės dienoms apibūdinti, trumpųjų žinučių tekste nerasta kitokio pavyzdžio, kur jų vartoseną apibūdintų kitoki žodį. Taip trumpinant žodžius, vietoj 5–8 raidžių parašomas tik vienas skaitmuo. Pavyzdžiui:

;)) ne facebookas,as nusistaciau,kad man pastas i telefona ateitu;) 4dieni as negaliu,gal tada 5dieni bent trumpam;)

Iki 2dienio,ne pirmadienio?

*Nzn,pasakysiu 5dieni arba 1dieni,kai alga gausiu.ar db pasakyt?:-**

3.1.8. Trumpųjų žinučių leksika

Šnekamosios kalbos leksika

Į trumpųjų žinučių tekstą neretai žodžiai perkeliama iš šnekamosios kalbos. Tai daugiausiai nėra naujai sukurti žodžiai, jie kasdienėje kalboje yra prigiję, tačiau trumposiose žinutėse vis tiek vartojami savo trumpąja, o ne oficialiąja ilgesne forma. Pavyzdžiui:

*Laba gal einam i **bible** p po to pasivaiksciot* (= biblioteką)

*A, taip :-) vakar nuo **puskes** gavau tos beatos receptu knyga, zinai, kur nauja. labai liuks, lgrazi su daug **fotkiu** :-) jau iskepiu sokoladini pyraga :-)* (= pusseserės, fotonuotraukų)

*Issiwedu pona pulo zaist ir i **parde*** (= parduotuvę)

*Jau **uniwere*** (= universitete)

*Nemaciau, reikes wakare **paziet*** (= pažiūrėt)

Rašant žinutes ir vartojant tokias sutrumpintas žodžių formas, sutaupomas žinutėje telpančių simbolių skaičius ir norimas išsiųsti tekstas surenkamas greičiau.

Tačiau yra šnekamosios kalbos žodžių, kurie nėra plačiai paplitę, plačiai žinomi. Dažniausiai jie girdėti ar vartojami tik tam tikros asmenų grupės, o kitiems gali būti iš viso nežinomi, negirdėti. Pavyzdžiui:

*Nu saunuolis **mylimalas**:-** (mylimas žmogus)

*Ka cia kalbi, juk tu man atsiuntei dideli **zwengiuka**, kai sakiau, kad l.issami sms:-** (didelė šypsena)

*Butu neblogai, tik kad ten nebutu **ledaunykas, labanaktuskas**:-** (šaltas kambarys, šalta patalpa; labanakt)

Tarmybių vartojimas

Trumposios žinutės, kurių tekstai nagrinėti, buvo skirtos asmeniniam bendravimui. Komunikuodami su artimaisiais, asmenys siųstų žinučių tekste nevengė pavartoti savo tarmei, iš kurios jie patys kilę, būdingos leksikos, rašantieji trumpąsias žinutes jų netapatino su oficialiuoju kalbėjimu, netaikė trumpųjų žinučių tekstui vyraujančių kalbos normų, rašė taip, kaip būtų kalbėjęsi akis į akį, bendraudami tiesiogiai.

Tarminių žodžių ar žodžių formų vartojimas trumposiose žinutėse nėra itin dažnas reiškinys: tarminė leksika vartota 54 trumposiose žinutėse iš 2050, t. y. vos 2,6 proc. Tarmybės užfiksuotos ir moterų, ir vyrų rašytose trumposiose žinutėse, tačiau vyrai tarminius žodžius vartojo dažniau nei

moters: rasta 2,2 proc. moterų ir 3,2 proc. vyrų rašytų trumpųjų žinučių, kuriose pavartota tarminė leksika. Kartais netgi sunku nustatyti, ar iš tikrųjų pavartotas tarminis žodis, ar jis tiesiog sutrumpintas ir pateiktas šnekamąja kalba.

Dažniausiai vartojama veiksmožodžio ar jų formų tarminiai variantai – jie sudaro 59 proc. visų tarmine leksika parašytų žinučių. Pavyzdžiui:

*Nu bet jai **uzein** kaip tik tada,kai tau miegot **reik!***

***Pabandytai** kitaip:-D:-**

***Nebegird** vakar*

*Ok jei **netingesu***

*Saka **netur** pinigą mergyte:-) nieka sau:-)*

***Varys** su fura dirbt jei darb rasiu, **atsiboda** tas žemes ukis ir ta technika:-D*

*Gal net nez:-)**norėc** darba pakeist.. Net nez reiks kad tai taves vis ner gimtinej :-)*

*Ok:-) as vakar iki 10 **dirb** :-)*

*Bet l daug **busma nesmaty***

*Labs tai kada **sustynkam** tadu:-**

22 proc. sudaro tumposios žinutės, kuriose pavartota daiktavardžio tarminė forma. Pavyzdžiui:

*As **saskaitas** ntr.Veliau eisiu pasipildyt uz koki puse **valandas**.*

*Pries zodi **katins** nebuvo pilks*

*Neturiu jau **darby**,ka tu?*

Apie 5 proc. sudaro trumposios žinutės, kuriose vartojami įvardžio tarminiai variantai. Tačiau yra trumpųjų žinučių, kuriose pateikiamas ne vienas tarminis žodis, bet visas sakinytis, perteiktas tarmine leksika. Tokie sakiniai sudaro 14 proc. Pavyzdžiui:

*Kai **sindei** vaziauvau **utenon**,kiek daug masinu **buva***

***Nesenai skambina** jis ir sake,kad **lauksma tavis svečiuosna**;))*

***Ziuresma,da sustarsma,nes galim nama** vaziuot;))*

*A **kadu** tu pas mus atvaziuosi?*

Tarmybės pajvairina kalbą, priverčia skaitytoją atidžiau nagrinėti, atidžiau perskaityti gaunamą tekstą, nes jį suprasti iškart ne visada paprasta. Pavyzdžiui, sakinyje *Varys su fura dirbt jei darb rasiu* ne iš karto galima suprasti, kad kalbėtojas pateikia informaciją apie save ir kad kalba pirmuoju asmeniu (varysiu). Tarminės leksikos vartojimas suteikia trumposiomis žinutėmis siunčiamam tekstui šnekamosios, autentiškos kalbos bruožų, neleidžia atsiriboti, užmiršti savo regiono šnekamosios kalbos.

Tokia leksika vartojama, neatsižvelgiant, ar adresatas yra tos pačios tarmės atstovas, ar išvis nemoka jokios tarmės, bendrauja bendrine kalba.

Svetimybų vartojimas

Trumposiose žinutėse pasitaiko atvejų, kai tekste pavartojama svetimybų, t. y. svetimybės kalbos žodžių, kurie lietuvių kalbos vartosenoje yra neregamentuoti, nepriimtini, netaisyklingi ir nepageidautini. Pagrindinė nagrinėjama moterų (20–30 metų) ir vyrų (20–30 metų) amžiaus grupė nedažnai vartoja svetimus žodžius savo siunčiamose žinutėse – tokios žinutės sudaro po 4 proc. visų tos amžiaus grupės rašytų pranešimų.

Svetimybės populiariausios tarp jauniausių atstovų – 9–10 metų mergaičių ir berniukų – ir 31–40 metų moterų bei vyresnių nei 35 metų vyrų. Jauniausios amžiaus grupės mergaitės svetimybės vartojo 9 proc. savo siųstų žinučių, berniukai – 11 proc. 31–40 metų moterys ir vyresni nei 35 metų vyrai svetimybės vartojo dešimtadalyje rašytų pranešimų.

Lietuviškame tekste gali būti įpinama svetimybės kalbos žodžių, neadaptuotų pagal savos kalbos taisykles, tiesiog pavartotų savo tiksliai kitos kalbos forma, nekeičiant jų originalios rašybos (tik rusų kalbos žodžiai, žinoma, rašomi ne kirilica, o lotyniškais rašmenimis). Pavyzdžiui:

*A:) tada kitas reikalas:) **maladec:**!)*

O.Zdarova:-) nu biski apipuste,bet nieko,dar gyvuoju,kaip tau einasi!

*La. Del nauju sventimo gavosi taip, kad si naujaka nutarem svest su Giedres draugais,taigi pas jus neatvyksim. **Anyway** labai aciu uz kvietima, butinai kita syk sudalyvausim.*

*Laima, gawai mano **email?**mj*

*Zirgai:D tikiu, tu **ciuju** ypac lauki kada pervaziuot iseis:)*

Labai populiarius iš anglų kalbos atėjusio ir sutikimą reiškiančio žodelio *O.K.* vartojimas. Rašantieji trumpąsias žinutes, prisigalvoja įvairių jo variacijų:

***Uok**, tj tada is gyditoju pasimk, kad pratestu:-)*

***Ok**, tai uzrezervuosiu bilietus ir nupirksim:)*

***Oki**,kai grisi namo,susiskambinam:-**

Tačiau pasitaiko atvejų, kai užsienio kalbų žodžiai vartojami, rašant juos lietuviškai taip, kaip tariama, nors pagal prasmę jie nėra lietuvių kalbos žodžiai. Pavyzdžiui:

*Nuesim ten ir pasedesim,**plyz** warom,elgsimes pagal situacija*

*Ne astra man **gut** paciam:-**

Svetimos kalbos žodžiai taip pat ir adaptuojami: jiems pridamos lietuviškos galūnės, bandoma sukurti savos kalbos žodį. Pavyzdžiui:

*Gerai, jis dar kažka minejo, kad jiems taisyti saskaita butu sudetinga, bet kad tikisi nuolaidos, nes zada antra **baneri** uzsakyt:-)*

Brainstormingo, kavagerio ir kt malonybių.

*Istreme mane, nes nori **poolo** pazaist J.*

*Jauciu, kad katalogo neleis siust el.pastu, tada teks isimest i koki **flashuka** ir susitikt:-)*

Svetimos kalbos žodžių – paliekamų originalių ar adaptuojamų – vartojimas rodo, kad siunčiant trumpąsias žinutes mobiliaisiais telefonais neatsižvelgiama į kalbos reikalavimus, normas, kuriamas šnekamojo stiliaus diskursas. Svetimų žodžių iš įvairių kalbų vartoseną rodo šių žodžių integraciją į lietuvių kalbą, į kasdienį jos vartojimą, atspindi vis dažnesnę nuomonės, požiūrio reiškimą, išsakant ją ne tik lietuvių, bet ir kitos kalbos žodžiais. Savos kalbos žodžiai kai kuriais atvejais išstumiami iš vartosenos, rašančiųjų nuomone randant geresnių jų atitikmenų kitose kalbose.

3.2. Tyrimo apibendrinimas

Šiuo tyrimu buvo siekiama atskleisti lietuviškų trumpųjų žinučių kalbos bruožus, žinutėse vyraujančią kalbos stilių. Atlikta trumpųjų žinučių turinio analizė rodo, kad trumpųjų žinučių diskursas yra šnekamosios kasdienės kalbos atspindys, nors ir parašytas, tačiau beveik neturintis bendrų bruožų su rašytine kalba.

Trumposiose žinutėse ryškūs vyrų ir moterų kuriamo teksto skirtumai (vyrai, skaidydami tekstą į atkarpas, dažniau nei moterys naudoja skyrybos ženklus, jų kalboje daugiau lietuviškų rašmenų ir kt.) bei tam tikroms amžiaus grupėms būdingų kalbos ar raiškos dalykai. Nors skirtingų amžiaus grupių ir lyčių rašytose trumposiose žinutėse yra skirtingų, tik vienai ar kelioms grupėms būdingų bruožų, tačiau bendrosios tendencijos yra panašios.

Žinučių teksto ilgis rodo, kad trumposiose žinutėse kalbėjimo srautas dažniausiai yra ribojamas, stengiamasi limituoti žodžių skaičių ir informaciją perteikti kuo trumpiau, vengiama sudėtingų ir ilgų sakinių. Daugumos mobiliaisiais telefonais siunčiamų žinučių tekstas iš tikrųjų trumpas, tačiau ne visada šias žinutes galima vadinti trumposiomis – pasitaiko atvejų, kai informacija pateikiama keliomis dešimtimis žodžių. Išryškėjo tam tikrų lyčių ir amžiaus skirtumų: nors vyrai ir moterys rašo trumpas ir vidutinio ilgio žinutes, tačiau moterys labiau linkusios rašyti ilgesnes žinutes nei vyrai. Jaunesnio amžiaus asmenų kalbėjimas lakoniškesnis, jie labiau nei vyresni asmenys siuntė vienažodes žinutes.

Rašytiniame tekste pasakymai ir atskiri sakiniai įprastai skiriami skyrybos ženklais. Tokia skyryba užfiksuota daugumoje vyresnių asmenų rašytų trumpųjų žinučių, taigi šiuo požiūriu jų siųstos žinutės artimesnės rašytinei kalbai. Tačiau jaunesni asmenys visiškai nesilaiko lietuvių kalbos skyrybos taisyklių – savo siunčiamose žinutėse jie beveik neskaido pasakymo į atskirus elementus, pateikia vientisą kalbos srautą, skyryba netgi neišreiškia emocinių akcentų, kurie būtų išskirti bendraujant tiesiogiai.

Mobiliaisiais telefonais siunčiant pranešimus dar nėra įpročio ar poreikio vartoti specifinius lietuvių kalbos rašmenis, rašyti taisyklingai lietuviškai. Vos 7 proc. trumpųjų žinučių buvo vartojama diakritiniai ženklai, vadinasi, jų vartoseną, jos dažnumą mobiliosiose technologijose vis dar yra neįsivertinęs. Taip pat užfiksuota, kad lietuviškos raidės ieškoma pakaitalų kitų kalbų abėcėlėse, o tikriniai daiktavardžiai (asmenvardžiai, vietovardžiai, įvairūs įstaigų ar vietovių pavadinimai ir kt.) yra subuitinami ir pateikiami kaip bendriniai – tai gali turėti neigiamos įtakos raštingumui.

Trumpųjų žinučių tekste emocijų raiškai dažniausiai pasirenkami ne įprasti žodiniai būdai, bet intonuojama ir emocijos reiškiamos grafiniais veidukais, puntuacijos ženklais arba teksto ir ženklų sistemomis, kai vartojamas tekstas visuomet yra užsienio kalbos. Emocijas išreiškiant vizualiai, nesistengiama jų įprasinti žodine raiška, todėl nebeskatinama lietuvių kalbos vartoseną, jos išraiškumą. Kai kuriais atvejais lietuvių kalba kaip tik išstumama iš vartosenos, manant, kad užsienio kalbos žodis emociją gali perteikti tiksliau. Kita vertus, emocijas reiškiant ženklais skatinamas asmenų kūrybiškumas.

Siekis žinutėje pateikti kuo trumpesnę tekstą ir jį parašyti kuo greičiau turi įtakos, kad kalboje žodžiai imami trumpinti šešiais skirtingais būdais, iš kurių tik vienas yra įprastas. Taip atsisakoma įprastų, norminių kalbos principų, o adresatui gautą tekstą ne visada paprasta perskaityti.

Trumposiose žinutėse vartojama tarminė leksika ir svetimybės. Abiejų sričių leksikos vartoseną artina žinučių tekstų kalbą prie šnekamosios kalbos, tačiau tik viena iš jų vertintina teigiamai: tarmybių vartojimas rodo, kad šios srities leksika priimtina ir vis dar yra vartojama kasdienės kalbos realijoms apibūdinti. Tačiau svetimybės žodžių vartojimas teršia lietuvių kalbą ir kuria netaisyklingą, nenorminę, neteiktiną vartoseną.

Visi šie bruožai patvirtina, kad trumpųjų žinučių kalba yra kasdienė, buitinė šnekamoji kalba, tik perteikta rašto forma. Dalis bruožų rodo, kad mobiliųjų technologijų skverbtis ir naudojimas gali neigiamai veikti lietuvių kalbos raštingumo lygį. Tačiau dalis bruožų kaip tik atspindi kalbos pokyčių, naujumo, naujų principų ir naujos leksikos kūrimo tendencijas.

IŠVADOS

Šalia įprastos rašomosios ir šnekamosios kalbos su informacijos ir komunikacijos technologijų įsiliejimu į kasdienes gyvenimo sritis randasi ir trečioji kalbos sritis – elektroninė kalba, elektroninis diskursas, turintis savitą kalbos stilių, kalbos logiką, bruožus ir principus. Visuomenėje vyrauja du požiūriai: vieni elektroninį diskursą tyrinėjantys mokslininkai stengiasi atkreipti visuomenės dėmesį, kad informacijos ir komunikacijos technologijose vis gausėja netaisyklinga kalba parašytų tekstų, kad nebekreipiamas dėmesys į dešimtis ar šimtus metų kurtas ir puoselėtas kalbos taisykles, o kiti kaip tik teigia, kad technologijų skverbtis skatina kalbos kitimą, naujų tendencijų ir naujos vartosenos radimąsi.

Elektroninis diskursas netelpa į ankstesnius kalbos rėmus, jo negalima vienareikšmiškai apibūdinti ar jam priskirti tik vienų bruožų, o kitus – atmesti. Skirtingi kalbos bruožai būdingi atskiroms informacijos ir komunikacijos technologijų terpėms, tačiau naujai susiformavusį elektroninį diskursą informacijos ir komunikacijos technologijų kalbos skalėje galima įrašyti arčiau šnekamosios kalbos nei rašomosios. Tai rodo elektroninėje kalboje persipinantys kalbos bruožai, kurių dauguma būdingi šnekamajai kalbai.

Nors skirtingose technologijų terpėse vartojama kalba turi skirtingų, tik tai konkrečiai terpei būdingų bruožų, tačiau viešo ir privataus, oficialaus ir neoficialaus, sinchroniško ir asinchroniško bei anonimiško ir neanonimiško bendravimo galimybė sieja visų terpių kalbą. Komunikuojant per informacijos ir komunikacijos technologijas yra kuriama nevienalytė, kintama kalba, kurios specifiškumui ir vartosenos tendencijoms įtaką daro kalbėjimo aplinka, kalbėtojo minčių ir informacijos perdavimo stilius, adresato ir adresanto santykiai, aptariamas objektas, tema ir kt.

Bendraujant trumposiomis žinutėmis, per pokalbių programas, pokalbių svetainėse ar kt., kalbai įtaką daro siekis kuo greičiau parašyti tekstą ir jį perteikti kuo mažiau simbolių. Tokiais atvejais kuriamas glaustas, kalbos ekonomija pasižymintis, ne visada nuoseklus kalbinis diskursas. Mintys dažniausiai reiškiamos trumpais, lakoniškais pasakymais, neišsiplečiama į detalius aiškinimus ar apibūdinimus. Tačiau toks kalbėjimas trumpomis frazėmis nėra nuoseklus – netgi trumposios žinutės ne visada yra trumpos, jos gali būti sudarytos ne iš kelių, bet iš keliasdešimties žodžių, taip išplėtojant kalbą, kuriant išsamų ir išraiškingą pasakymą.

Bendraujant internetu ar rašant trumpąsias žinutes, žodžiai ir pasakymai trumpinami, taip siekiant sutaupyti rašančiojo laiką ir neatsižvelgiant, jog tokios kalbinės raiškos suvokimas ir įsisavinimas užima daugiau skaitančiojo laiko. Tokius elektroninės kalbos bruožus patvirtina atlikto tyrimo rezultatai – mobiliaisiais telefonais siunčiamose žinutėse randama šešiais skirtingais būdais

trumpinamų žodžių, kurie padeda sutaupyti žinutės tekste galimų simbolių skaičių bei sutaupo žinutei parašyti skirto laiko, tačiau gavėjui ne visuomet yra lengvai suprantami, perskaitomi ar iššifruojami.

Informacijos ir komunikacijos technologijų kalboje žodžiai ne tik trumpinami, tačiau gali būti vartojami taip, kaip oficialiojoje raiškoje nepriimtina ir klaidinga: keli žodžiai rašomi kaip vienas, vadovaujamosi fonetiniu skambesiu ir, neatsižvelgiant į gramatikos taisykles, raštingumo reikalavimus, rašomi taip, kaip girdima. Neretai vartojama svetimų užsienio ar šnekamosios kalbos žodžių, kuriama ne visiems suprantamų naujadarų.

Informacijos ir komunikacijos technologijų kalba savo bruožais prisitaiko prie kanalo ir skatina kalbos vartotojų kūrybiškumą. Internetu ar mobiliuoju ryšiu komunikuojantys asmenys, taupydami laiką ir simbolių skaičių, o kartais – norėdami sukurti tik savo grupei suprantamą leksiką, kalbos raišką, randa naujų, dar nematytų, įprastoje kalboje nevirtotų minčių raiškos būdų. Žodinę emocijų raišką keičia grafinė, vizuali raiška: emocijos reiškiamos ne žodžiais, nusakančiais emocijų, psichinę ar moralinę būseną, bet skyrybos ženklais ar įvairiais simboliais. Tai leidžia ieškoti ir atrasti naujų raiškos būdų.

Dar nėra susiformavusio įpročio rašyti taisyklingai, vartojant lietuviškas abėcėlės raides. Pokalbiuose internete, elektroniniuose laiškuose ar trumpuosiose žinutėse lietuvių kalba vartojama be raidžių, kurios ją skiria nuo kitų abėcėlių, t. y. vengiama vartoti diakritinius ženklus. Ypač moterys renkasi paprastesnį rašymo būdą, nevirtoja specifinių lietuviškų rašmenų, neatsižvelgdamos, kad tai gali turėti įtakos raštingumui, gebėjimui rašyti taisyklingai lietuviškai – įpratus rašyti be lietuviškų rašmenų, kartais nebežinoma, kokia yra taisyklinga rašyba.

Visuomenėje pradeda ryškėti poreikis ir socialinės iniciatyvos, kurios skatina kreipti dėmesį, domėtis, užkirsti kelią netaisyklingai lietuvių kalbos rašybai, kalbos netaisyklingumui, neigiamam poveikiui. Komunikacijos priemonėmis kuriama natūrali kalba, nesuredaguota, nepakeista, nesutvarkyta cenzūros, redaktorių ar kalbos stilistų. Tokia kalba leidžia tirti ir nagrinėti jos autentiškumą, pirminį lygmenį, neformalios kalbos išraiškumą, stebėti kalbos pokyčių vystymąsi komunikacijos priemonėse.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

1. *Abbrvtd SMS tks too lng to undrstnd* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2008 m. gruodžio 26 d.]. Prieiga per internetą:
<http://timesofindia.indiatimes.com/HealthSci/Abbrvtd_SMS_tks_too_lng_to_undrstnd/articleshow/3810704.cms>.
2. AMIN, Alia K., KERSTEN, Bram, KULYK, Olga K., PELGRIM, Elly, WANG, Jimmy, MARKOPOULOS, Panos. *The SenseMS: Enriching the SMS experience for Teens by Non-verbal Means* [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą:
<<http://citeseerx.ist.psu.edu/stats/articles;jsessionid=7E29BEA52772BDD2D804FF0365AF4464>>.
3. ЦЕЛИКОВ, Дмитрий. 2008. *СМС-письменность* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2008 m. gruodžio 26 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://news.tts.lt/Kompiuteriu%20pasaulys/?more=3641>>.
4. *Come cambiano sul Web i linguaggi per comunicare* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2008 m. gruodžio 28 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.lastampa.it/_web/cmstp/tmplrubriche/tecnologia/grubrica.asp?ID_blog=30&ID_articolo=5319>.
5. CRYSTAL, David. *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 251 p. ISBN 0 521 80212 1.
6. DAGYS, Viktoras, UMBRASAS, Rytis. *Lietuviški rašmenys elektroninio pašto laiškuose* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. sausio 8 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.liks.lt/modules/tinycontent/index.php?id=23>>.
7. DAGYS, Viktoras. 2005. *Rašykime laiškus lietuviškai!* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2008 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/lt/news.dnews/546>>.
8. *Didėja priklausomybė nuo interneto* [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2010 m. kovo 25 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.itbaze.lt/interneto-gidas/1988-dideja-priklausomybe-nuo-interneto>>.
9. *Europa Press Releases* [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2010 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/09/176&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.
10. GREEN, Lelia. 2002. *Communication, Technology and Society*. 2002.
11. GRIGAS, Gintautas. 2006. *Internetas darosi daugiakalbis ir lietuviškas* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2008 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.vlkk.lt/lt/news.dnews/716>>.

12. GRIGAS, Gintautas. 2005. *Lietuviška kompiuterio klaviatūra* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2008 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/lt/news.dnews/522>>.
13. GRIGAS, Gintautas. 2005. *Lietuviški raštininkai* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2008 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/lt/news.dnews/521>>.
14. GRIGAS, Gintautas. 2006. *Lietuviškų rašmenų kelias į kompiuterį* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2008 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/lt/news.dnews/738>>.
15. GRIGAS, Gintautas. 2006. *Lietuvių kalba internete* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2008 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/lt/news.dnews/523>>.
16. GRIGAS, Gintautas. 2005. *Mano kompiuteris kalba lietuviškai* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2008 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/lt/news.dnews/520>>.
17. HERRING, Susan C., ZELENKAUSKAITĖ, Asta. 2009. *Symbolic Capital in a Virtual Heterosexual Market: Abbreviation and Insertion in Italian iTV SMS* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2008 m. gruodžio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://wex.sagepub.com/cgi/content/abstract/26/1/5>>.
18. HUGHES, Emma. 2008. *Language of text messages can give you away, says boffin* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2010 m. balandžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.theinquirer.net/inquirer/news/1041664/language-text-messages-away-boffin>>.
19. *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008, 635 p.
20. McCRINDLE, Mark. 2008. *SMS language sparks off unusually spelt baby names trend!* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2010 m. balandžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.thaindian.com/newsportal/world-news/sms-language-sparks-off-unusually-spelt-baby-names-trend_10024677.html>.
21. MILROY, James, MILROY, Lesley. 1985. *Authority in Language. Investigating Language Prescription and Standardisation*. London: Routledge and Kegan Paul, 1985.
22. MILIŪNAITĖ, Rita. 2008. *Pirmas žvilgsnis į tinklaraščių kalbą*. [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2009 m. birželio 16 d.]. Prieiga per internetą: www.lietuviukalba.lt/index.php?id=98
23. MILIŪNAITĖ, Rita. 2001. *Šis tas apie bendrinę šnekamąją kalbą*. Gimtoji kalba 2001, Nr. 1, 2001.
24. MILIŪNAITĖ, Rita. 2008. *Tinklaraščių kalbos vieta dabartinės lietuvių kalbos vartosenos schemoje*. [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2010 m. balandžio 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php?id=98>

25. NAUCKŪNAITĖ, Zita. 2003. *Loginiai ir lingvistiniai sakinės ir rašytinės raiškos skirtumai* [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2009 m. birželio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/zmogusirzodis/PDF/didaktinelingvistika/2003/nauck78-83.pdf>
26. OGLE, Thomas. 2005. *Creative Uses of Information Extracted from SMS Messages* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2009 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą:
27. PIKČILINGIS, J. 1971. *Lietuvių kalbos stilistika I*. Vilnius: Mintis, 1971. 342 p.
28. PUTNIENĖ, Jurgita. 2008. *Lietuvių kalba internete – našlaitė* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2008 m. lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16668515>.
29. RYKLIENĖ, Asta. 2000. *Bendravimas internetu: kalbėjimas rašant* [interaktyvus]. 2000 [žiūrėta 2008 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://donelaitis.vdu.lt/publikacijos/rykliene.pdf>.
30. SHABAN RAFI, Muhammad. 2008. *SMS Text Analysis: Language, Gender and Current Practices* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2010 m. balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą: http://www.tesol-france.org/Documents/Colloque07/SMS%20Text%20Analysis%20Language%20Gender%20and%20Current%20Practice%20_1_.pdf.
31. SMITH, Alexandra, 2006. *Texting slang aiding children's language skills* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2010 m. balandžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.guardian.co.uk/education/2006/sep/11/schools.uk1>.
32. *SMS abbreviations not for dummies* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2008 m. gruodžio 28 d.]. Prieiga per internetą: http://www.mydigitallife.co.za/index.php?option=com_content&task=view&id=1043164&Itemid=42.
33. STEPHEN, Adams. 2008. *Text slang seeping into everyday language, say experts* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2008 m. gruodžio 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.telegraph.co.uk/scienceandtechnology/technology/3702983/Text-slang-seeping-into-everyday-language-say-experts.html>.
34. TAPINIENĖ, Violeta. 2003. *Žinių visuomenės (!) prieangyje* [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2008 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą: http://www.culture.lt/lmenas/?st_id=1632.
35. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2008.
36. ŽALKAUSKAITĖ, Gintarė. 2009. *Lietuviškos raidės elektroniniuose laiškuose*. 2009 (straipsnis gautas iš autorės, turi būti spausdinamas artimiausiame žurnalo „Kalbos kultūra“ numeryje.

The Influence of Information and Communication Technologies on Language: The Usage of Text Messages (summary)

Viktorija Steponavičiūtė

The *object* of this master's thesis – the language in different information and communication technology environments. The *purpose* of this work is to determine what are the language features in information and communication technology environments, especially the usage of text messages. The main *targets* to reach this purpose: clarify the direction of information and communication technology influence on language; define the spoken and written language characteristics and discover the information and communication language location on speech scale; discuss the studies and opinions about the electronic discourse; clarify characteristic features, principles and trends in language usage of the various information and communication technology profiles; identify the Lithuanian short messages features.

Literature analysis and comparative methods were used to prepare the findings. Different researches (S. Adams, H. Brunner, D. Crystal, K. Ferrera, P. Levinson, J. ir L. Milroy, G. Whittemore, R. Miliūnaitė, Z. Nauckūnaitė, A. Ryklienė ir kt.) have shown that in addition to the usual writing and spoken language, with information and communication technology integration into the daily lives, the third language range – the electronic discourse – is being created, which has a distinctive style of speech, language logic features and principles. This electronical discourse has different features of spoken and written language and could be added closer to the spoken language than in writing.

Lithuanian short message content analysis was performed and showed that text messages discourse reflects the discourse of everyday conversational language and have little in common with the written language. Master's work examines what are the features of text messages, what are the differences between the sexes and different age groups written text messages.

Master's work can be used for further proceedings and for the benefit of linguists, communications companies and operators, ad-makers, information and communication professors and students.

Priedai

1 priedas. Rašomosios ir šnekamosios kalbos bruožai

Rašomoji kalba	Šnekamoji kalba
Ilgai sakiniai	Trumpi pasakymai
Kalbos ekonomija. Vienareikšmiškumas	Kalbinis perteklius. Daugiareikšmiškumas
Kondensuotos gramatinės formos	Nekondensuotos gramatinės formos
Pranešimas erdvėje	Pranešimas laike
Galimybė koreguoti informaciją	Pasakytos informacijos neatšaukiamumas
Skyryba	Intonacija, tartis, gestai, mimika

2 priedas. Lietuvos interneto vartotojai

Lietuvos interneto vartotojų pasiskirstymas

Gyvenamoji vieta	Interneto vartotojų dalis
Vilnius	26.48%
Kaunas	15.37%
Klaipėda	7.58%
Šiauliai	5.58%
Panevėžys	4.65%
Alytus	2.50%
Marijampolė	2.42%
Kitas miestas / rajono centras	15.98%
Rajoninis miestas / gyvenvietė	9.31%
Kaimo tipo gyvenvietė	10.13%

Lietuvos interneto vartotojų pasiskirstymas pagal miestus 2010 m. kovo mėn. (*gemiusAudience, 2009 lapkritis, 7-74 m. amžiaus grupė*)

Šaltinis: Gemius Baltic, gemiusAudience, 2010 m. kovas.

3 priedas. Interneto prieiga

Interneto prieiga namų ūkiams

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kompiuteris	5,3	8,1	12	19,3	25	29	36,5	42	48	52,2
Interneto prieiga	2,3	3,2	4,1	6,2	10,6	14,4	31,7	40,3	47,1	54,7

Namų ūkiai, turintys asmeninį kompiuterį, interneto prieigą (procentais). Miestas ir kaimas.

Požymiai: informacinės technologijos ir metai.

Tyrimo laikotarpis – pirmasis metų ketvirtis.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV

4 priedas. Išsiųstų žinučių skaičius

	2005	2006	2007	2008
Trumposios žinutės (SMS)	4939366	9033572	9373313	9372592
Iliustruotos žinutės (MMS)	3339,4	4019,6	5764,5	5624,3

Požymiai: tipas ir metai.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV